

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

Α

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΛΟΓΩΝ

ΟΥΣ ΑΠΗΓΓΕΙΛΑ

ΩΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

Κατ' ἔτος ἐν μηνὶ Μαΐῳ ἐτέλει ἡ τῷ 1837 συστᾶσα Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία μίαν τῶν ὠραιότερων ἐορτῶν ὄσαι ἐφέδρουν τότε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν γενικὴν ἐπέτειον αὐτῆς συνεδρίασιν, εἰς λογοδοσίαν καὶ εἰς μνήμην τῆς πρώτης αὐτῆς ιδρύσεως.

Ἄπειρον πλῆθος λαοῦ, πάντες οἱ φίλοι τῆς ἐπιστήμης, πάντες τῆς ἀρχαίας τέχνης οἱ θαυμασταί, αἱ κομψότεραι τῶν Ἀθηνῶν κυρίαὶ συνέβρεον, ἅμα μετρίαζομένου τοῦ καύσωνος τῆς ἀγγελθείσης ἡμέρας, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ ἡ ἄνοδος αὐτῆς, ἐρημικὴ συνήθως καὶ νεκρὰ ὡς τὰ μνημεῖα πρὸς ἃ ὁδηγεῖ, καὶ μόλις ἀκούουσα τὸν κλαυθμὸν τῆς μονήρους γλαυκός, ἐζωογονεῖτο αἶφνης, καὶ πολύκροτος ἐγίνετο ὡς εἰς τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας ὅτε τὰ Παναθήναια μετὰ πομπῆς τὴν διήρχοντο. Κατ' ὀλίγον ὁ Παρθενών, ὁ σιωπηλὸς οὗτος παραστάτης τῶν ἀπελθόντων αἰώ-

νων, οὐ τὸ ἐμβαδὸν ἀνέσκαψε καὶ ἐκάθηρεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία, ἐπληροῦτο λαοῦ καὶ ἀνυπομόνων ἀκροατῶν, ὥς ὅτε συνήρχετο ὁ ἰοστεφῆς δῆμος τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς θυσίας τῆς πολιούχου Θεᾶς τοῦ. Πολλαὶ σειραὶ καθεδρῶν, διατεθεῖσαι ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας εἰς τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ναοῦ, κατελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν κυριῶν· οἱ δὲ ἄνδρες, περιεχυμένοι πέριξ αὐτῶν, ἔστεφον γραφικώτατα πάντας τοὺς ἀρχαίους λίθους, καὶ τὰ ὑψηλότερα τοῦ μνημείου μέρη.

Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς πλευρᾶς τοῦ προνάου ὑψοῦντο εὐπρεπῶς ἐπὶ μαρμαρίνου βάθρου δύο λίθινοι θρόνοι ἀρχαῖοι, ἐφ' ὧν προεκάθηντο τῆς συνελεύσεως αἱ ΑΑ. ΜΜ. ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα, περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ τῆς Αὐλῆς, καὶ κατὰ πλευρὰν τῶν θρόνων, εἰς θέσιν ἐπιπεφυλαγμένην, ἐκάθητο ἐν ἡμικυκλίῳ ἡ ἐφορεία τῆς ἐταιρίας, περὶ τράπεζαν ἐφ' ἧς ἦσαν ἐκτεθειμένα τὰ βιβλία αὐτῆς.

Συνήθως ἐπροοιμιάζεν ὁ πρόεδρος τῆς ἐταιρίας διὰ λόγου ἀφορῶντος τὸν σκοπὸν τῆς ιδρύσεως αὐτῆς, καὶ ἀναπολοῦντος τὴν ἀρχαίαν εὐκλειαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι ἡ νέα Ἑλλὰς ὀφείλει οὐδέποτε νὰ παύσῃται εἰς αὐτὴν ἀτενίζουσα. Ἦσαν δ' οἱ λόγοι τοῦ Ἰακώβου Ρίζου, προεδρεύσαντος ἐπὶ 7 ἔτη τῆς ἐταιρίας, τὰ ὠραιότερα δοκίμια τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς Εὐγλωττίας.

Μετὰ δὲ τὸν πρόεδρον, ὁ κατ' ἔτος γραμματεὺς ἐξέθετε τὰ περὶ τῶν ἐτησίων ἔργων τῆς ἐταιρίας.

Ἐφ' ἱκανὸν χρόνον εἰς τὴν θέσιν τοῦ γραμματέως διατελέσας, ἀναδημοσιεύω ἐνταῦθα ὅσα μέρη τῶν τότε ἐκθέσεών μου δύνανται ἴσως νὰ ἔχωσιν οἷον δῆποτε ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον.

A

"Ετος 1840.

Ἡμεῖς οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐπὶ τῇ κληρονομίᾳ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαίας τέχνης, καὶ μαρμαροχαρακτῶν τῆς ἱστορίας ἀπομνημονευμάτων, δὲν ἠθέλομεν λογισθῇ τῆς αὐτονομίας ἀνάξιοι ἦν εὐτυχῶς κατεκτήσαμεν, ἂν ἅμα καταχθέντες μεταξὺ τῶν νέων πεπολιτισμένων ἐθνῶν, δὲν ἐστρέφομεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ πρὸς τὰ ἱερὰ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ συντρίμματα, ἃ ἡ ἡμετέρα γῆ ὡς φιλόστοργος μήτηρ πιστῶς ἐπὶ τῶν μακρῶν αἰώνων τοῦ πένθους διετήρησεν εἰς τοὺς κόλπους της, ἂν δὲν ἐσπεύδομεν νὰ σώσωμεν αὐτὰ τέλος ἀπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀμαθείας τὴν διηνεκῇ ἐπήρειαν, καὶ νὰ τ' ἀποδώσωμεν εἰς τῶν πεπαιδευμένων ὅλου τοῦ κόσμου τὴν μελέτην καὶ τὸν θαυμασμόν; Νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀδιαφιλονείκητον τὴν κτῆσιν τῶν θησαυρῶν τούτων ἐφ' οἷς ἀξίως κομπάζει, καὶ τοὺς φιλολόγους καὶ καλλιτέχνους εἰς νέα τῆς ἀρχαιότητος μυῶσα μυστήρια, ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος συμβάν ἀσπαστότατον εἰς τὸν πεφωτισμένον κόσμον ὁλόκληρον, τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ σκοπός, τοιαύτη ἡ τάσις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας, ἥτις πρὸ τριῶν ἤδη ἐτῶν μετὰ τῶν γενναίων προσπαθειῶν συναμιλλωμένη τῆς Κυβερνήσεως, εἶδεν αὐξόμενον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸν ἀρχαϊκὸν τῆς Ἑλλάδος πλοῦτον, καὶ τὰς προσπαθείας τόσον ἑαυτῆς, ὅσον καὶ τῆς δημοσίου ἀρχῆς διὰ πολλοῦ λόγου ἀξίων ἐπιστεφείσας ἀποτελεσμάτων, ἅπερ κεφαλαιωδῶς πως ἔρχομαι νὰ διεξέλθω εἰς τὴν σεβαστὴν ταύτην ὁμήγουριν.

Αἱ Ἀθηναί, οὐ μόνον ὡς καθέδρα τῆς Κυβερνήσεως συγχρόνως καὶ τῆς ἐταιρίας, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐνέργειαν καὶ ἐπιτήρησιν ἀμφοτέρων κείμεναι, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς καθέδρα τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ τῆς ἀρχαίας ἰσχύος, ὡς διασώζουσαι ζωηρὸν τὸν τύπον τῆς ἀρχαιότητος ὑπὸ τὸ βάναιον κάλυμμα ὃ ἡ δουλεία μόλις κατίσχυσε νὰ ρίψῃ ἐπὶ τοῦ κάλλους των, αἱ Ἀθηναί ἐγένοντο κατὰ τὰ ἔσχατα ταῦτα ἔτη τὸ κυριώτερον τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν θέατρον, καὶ τὰ εἰς αὐτὰς εὑρεθέντα ἀντήμειψαν δαψιλῶς τὰς προσδοκίας τῶν φιλαρχαίων.

Ὁ βράχος οὗτος ἐφ' οὗ σενήλθομεν ἦτον ἱερὸς ἄλλοτε, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐπλανᾶτο τὸ πολιοῦχον πνεῦμα τῆς Ἀθηναῖς, ἐστὶν ἱερὸς καὶ σήμερον, διότι ἐπ' αὐτοῦ πλανᾶται προστατεῦον τὴν Ἑλλάδα τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος· ἐν τῷ μέσῳ δ' αὐτοῦ ἴσταται ὡς σύμβολον τοῦ συνδέσμου τῆς ἀρχαίας μετὰ τῆς νέας ἐλευθερίας ἡμῶν ὁ γέρων τραυματίας τῆς βαρβαρότητος, ὁ Παρθενὼν οὗτος, ὅστις ἐξέπληξεν ἐξήκοντα γενεάς ἀνθρώπων κατὰ συνέχειαν. Δὲν ἦν τοιοῦτος πρὶν ἐπικαθήσῃ ἐπ' αὐτοῦ ἡ δουλεία, πρὶν ἡ σφαῖρα τοῦ Κοινιγσμάρχ καταστρέψῃ τῶν γραμμῶν τοῦ τὴν συμμετρίαν, καὶ ἀπειρόκαλοι χεῖρες συλήσωσι τῶν κοσμημάτων αὐτοῦ τὰ λαμπρότατα. Βλέποντες τὸν σωρὸν τῶν κατατεθραυσμένων τοῦ ἐρειπίων, ἀναλογιζόμενοι τὰ καλλιτεχνήματα τοῦ Φειδίου ὅσα παρ' αἴσαν ἀπήχθησαν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲ κἄν μέχρι ἐλπίδος φανταζόμεθα νὰ τὸν ἀνεγείρωμέν ποτε πλέον εἰς τὴν παλαιάν του μεγαλοπρέπειαν. Ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ἕκαστος αὐτοῦ λίθος ἐστὶ σεβαστός, διὰ τὴν τέχνην ἕκαστον αὐτοῦ σύντριμμα ἐστὶ μάθημα.

Διὰ τοῦτο εὐλαθείας ἔργον ἐνομίσαμεν τὴν ὅσον ἔνεστι σύνθεσιν καὶ ἀνέγερσιν τῶν μερῶν αὐτοῦ, τοῦλάχιστον τῶν

στα σώζονται. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον περισκαφέντες πέ-
 ραξ αὐτοῦ οἱ σωροὶ τῶν ἐπιπεσόντων χωμάτων, ἀνεκάλυψαν
 ἅς βαθμίδας αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν τὴν περιφέρειαν, καὶ τὴν
 ἐπιθόκτιστον βάσιν ἐφ' ἧς τὸ μέγα οἰκοδόμημα στηρίζεται
 πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς μεσημβρίαν· εὐρέθησαν δὲ περὶ αὐτά,
 θαυότερον τῆς ἀρχαίας τοῦ ἐδάφους ἐπιφανείας, καὶ ὑπερ-
 εγέθεις ἡμιλταξεύτων μαρμάρων ὄγκοι, τμήματα στηλῶν
 ἀποδοκιμασθεισῶν ὑπὸ τῶν οἰκοδόμων, οἵτινες τὸ πάλαι
 ἀπέβλεπον εἰς τὸ ἄριστον. Τὸ ἀριστούργημα τοῦ Φειδίου,
 ἡ ζωοφόρος τοῦ Παρθενῶνος, δὲν θέλει κοσμήσει πλέον τὰ
 τείχη ταῦτα, ἃ σήμερον ἀνεγείρομεν. Ὁ Λόρδος Ἑλγιν,
 ὡς γνωστόν, ἐπωφελούμενος τὴν σιγὴν ἣν ἐπέβαλλεν ἡμῖν
 ὁ ζυγός, καὶ χρήσιν ποιούμενος φερμανίου Ὀθωμανικοῦ,
 οὗ αὐθαιρέτως παρεξέτεινε τὴν ἔννοιαν, ἀπέσπασεν αὐτὰ
 ἀπὸ τῆς ἀρχαίας των θέσεως, κολοβώσας τὸ σεβαστὸν τέ-
 μενος, ὡς τὴν ψευδῇ ἐκείνην μητέρα, ἣτις, στερουμένη παι-
 δός, ἐζήτει νὰ λάβῃ τὸ ἥμισυ τοῦ τέκνου τῆς ἀντιζήλου
 τῆς. Οὐχ ἥττον ὁμως ὑπὸ τὸν σωρὸν τῶν συντριμμάτων
 ἑνδεκα τμήματα τῆς ζωοφόρου ταύτης, πέντε τῶν μετο-
 πῶν, καὶ ἐν τῶν ἀετωμάτων διέφυγον τὴν ἀρχαιολογικὴν
 ἱεροσυλίαν, καὶ εὐρεθέντα εἰς τὰς τελευταίας ἀνασκαφάς,
 δύναται ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν οἰκεῖον χῶρον, καθ' ὅσον γνω-
 ρίζομεν αὐτὸν ἐκ τῶν περιγραφῶν τῶν ἰδόντων τὸν Παρ-
 θενῶνα πρὶν ἔτι καταστραφῇ (1). Ἄλλο περιεργείας ἄξιον
 εὔρημα ἐκ τῶν ἀφορώντων τὸν Παρθενῶνα εἰσὶν αἱ ἐπι-
 γραφαὶ αἱπραγματευόμεναι περὶ τῶν κατ' ἔτος εἰς τὸν πρό-
 ναον, εἰς τὸ ἐκατόμπεδον καὶ εἰς τὸν Παρθενῶνα, τὰς τρεῖς
 τοῦ ναοῦ ὑποδιαίρέσεις, προσφερομένων ἀναθημάτων. Ἐκ

(1) Caerry, Stuart καὶ κατ' αὐτοὺς Visconti.

τῶν εἴκοσι πλακῶν αἵτινες, καθ' ἃ ἐπείσθημεν, περιεῖχον αὐτάς, μία ὁλόκληρος καὶ ἑπτὰ ἡκρωτηριασμένοι σῶζονται εἰς ἡμᾶς, 2 ὁλόκληροι καὶ 4 ἡκρωτηριασμένοι εἰς τὸ Βρετανικὸν μουσεῖον, καὶ 6 ὁλόκληροι καὶ 9 ἄλλων τὰ τμήματα ἐλλείπουσιν ἔτι· ἐξάγεται δ' ἐξ αὐτῶν ὅτι μεταξὺ τῆς 36^{ης} καὶ 95^{ης} Ὀλυμπιάδος τ' ἀργυρᾶ τοῦ προνάου ἀναθήματα εἶχον βάρος 19,919 δραχμ. 2 ὅβ., τὰ δὲ χρυσᾶ 33 δραχ. 3 ὅβ. Εἰς δὲ τὸ Ἑκατόμπεδον, τὰ μὲν χρυσᾶ ὑπὲρ 4,923 δραχ. τὰ δὲ ἀργυρᾶ 2,606 δραχ. Τὰ τοῦ ἀδύτου τοῦ Παρθενῶνος, ἅπερ καὶ πλουσιώτερα ἦσαν, δὲν ἐξετιμῶντο ἐκ τῶν σωζομένων τεμαχίων τῶν ἐπιγραφῶν. Μία δὲ μόνη ἐπιγραφή εὑρεθεῖσα περὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων, τῶν διατηρουμένων εἰς τὸν ὀπισθοδρόμον καὶ δανειζομένων ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἰς τὰ στρατεύματα, πιθανολογεῖ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ συνήθης τόκος τῶν δημοσίων χρημάτων ἦν τότε ἐν Ἀθήναις πρὸς 5 περίπου τοῖς 100. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων διωρθώθη καὶ ὁ πρῶην ἐσφαλμένως δημοσιευόμενος πίναξ τῶν ἀρχόντων, οὓς κατ' ἔτος διώριζον οἱ Ἀθηναῖοι ὡς ταμίας τῶν ἱερῶν χρημάτων, καὶ ὁ τῶν γραμματέων αὐτῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ μέρος εὑρέθησαν καὶ 120 περίπου τμήματα ἐπιγραφῶν περιεχουσῶν κατάλογον τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, ἃς οἱ Ἀθηναῖοι ἐφορολόγουν λόγῳ συμμαχίας καὶ ὑπερασπίσεως.

Ἄλλ' ἐν τῶν περιεργοτάτων ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνασκαφέντων ἀντικειμένων ἐστὶν αὐτὸς ὁ βράχος τῆς Ἀκροπόλεως, ὅστις, ὡς εἷς μόνος πελώριος βωμὸς τῶν θεῶν, ἦν πανταχοῦ κεκαλυμμένος δι' ἀγαλμάτων, οὐχὶ συμμέτρως οὐδ' εὐρύθμως, ἀλλὰ μᾶλλον κατ' ὀπτικὴν ἁρμονίαν διατεθειμένων, ὡς τοῦτο καθιστῶσι δῆλον τὰ ἴχνη τῶν βάθρων αὐτῶν, τὰ συνεχῶς καλύπτοντα τὸν βράχον ἀπὸ τοῦ Παρ-

ἀνῶνος μέχρι τῶν προπυλαίων, ἐκτὸς μόνου τοῦ μέρους ὅπου φαίνεται κεχαραγμένη ἡ ὁδὸς δι' ἧς ἀνήρχετο ἡ ἱερὰ ὁμαξία. Μεταξὺ τῶν εἰσέτι σωζομένων ἐκ τῶν βάθρων τούτων ἀρκοῦμαι ἀναφέρων ὡς περιεργότατα τὸ τοῦ Διῖτρεφους, τὸ τῆς Ἀθηναῖς Ὑγείας, κείμενον εἰς τὴν ἀρχαίαν του θύρην, καὶ τὸ τοῦ Ἐπιχαρίνου, καὶ τὰ τρία ὑπὸ τοῦ Πausanίου μνημονευόμενα (2). ἔτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Δουρίου ἵππου, ὃν ὁ αὐτὸς περιηγητὴς ἀναφέρει, καὶ οὗ σῶζεται ἡ ἐπιγραφή ὡς τὴν περιέχει σχεδὸν ὁλόκληρον ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους (3).

Ἄλλ' ἡ λαμπρὰ ἐκείνη πύλη, δι' ἧς ὁ Περικλῆς ἐπροοιμίασε τῶν θαυμάτων του τὴν ἐπίδειξιν, τὰ Προπύλαια, ἔφερον πρὸ ὀλίγου ἔτι τὸ ἄχθος βαναύσων ἐπιτειχισμάτων, καταπιεζόμενα, ὡς ἡ Ἑλλάς πᾶσα, ὑπὸ λίθινα τῆς τυραννίας ἔργα· ἔμενον δ' ἄγνωστα καὶ ἀφανῆ εἰς τοὺς ἀναζητοῦντας αὐτὰ περιηγητάς, ὡς τόσα ἄλλα λαμπρὰ τῆς ἀρχαιότητος ἀριστοτεχνήματα μένουσι κατακεκαλυμμένα εἰς μέρη τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἐπικάθηται ἔτι τῆς δουλείας τὸ σκότος. Πρὸ μικροῦ μόνον τὸ κομψὸν τοῦτο οἰκοδόμημα ἀνέκυψεν ἐκ τοῦ σωροῦ τῶν χωμάτων καὶ τῶν ὀχυρωμάτων ἃ τὸ κατέκρυπτον, καὶ ἡ μεγαλοπρέπειά του ἐκθαμβοῖ καὶ σήμερον τὸν εἰσιόντα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ τὸν παρασκευάζει διὰ τὰς μεγάλας ἐντυπώσεις ὅσαι τὸν περιμένουσι. Πᾶσαι αἱ στῆλαι τῶν Προπυλαίων ἴστανται ὄρθιαι, ἀλλὰ πασῶν κατέπεσαν οἱ ἀνώτατοι σπόνδυλοι, σῶζονται δ' ἱκανὰ τμήματα τῶν Ἰωνικῶν κιονοκράνων αὐτῶν, ὅπως μαρτυρήσωσι περὶ τῆς ὠραιότητός των.

Χωρὶς νὰ ἐνδιατρίψω εἰς τὴν ἀκριβολόγον περιγραφὴν

(2) Πaus. Ἀττ. ΚΓ.

(3) Ἀριστ. Σφήκες, στιχ. 118 σχολ.

τῆς πενταπύλου ταύτης εισόδου, διότι ὁ λόγος ἤθελέ μοι ἐκταθῆ ὑπὲρ τὰ θεμιτὰ ὅρια, πρέπει οὐχ ἥττον ν' ἀναφέρω τὴν ἀνασκαφὴν καὶ τῶν βαθμίδων αἵτινες, ἰσοπλατεῖς οὔσαι μετ' αὐτῶν τῶν Προπυλαίων, ἤγον πρὸς αὐτὰ δι' ἀνόδου ἀξίας τῆς λαμπρᾶς διασκευῆς τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, καὶ ὧν ἠγνοεῖτο καὶ ἡ ὑπαρξίς ἐντελῶς (4).

Ἀριστερῶς τῷ ἐξιόντι, ἤτοι νοτιοδυτικῶς πρὸ τῶν Προπυλαίων εὐρέθη, κατηδαφισμένος καὶ τεθαμμένος ὑπὸ μεταγενέστερον προμαχῶνα, ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης, οὗ, ἀνεγερθέντος ἐκ τῶν συναρμολογηθέντων μερῶν του, ἐδημοσίευσαν λαμπρὰν περιγραφὴν ἐν Γερμανίᾳ οἱ Κ.Κ. Λ. Ρόσς καὶ Σάουβερτ. Ἐν μέρος δὲ τῶν ὡραίων ἀναγλύφων αὐτοῦ εὐρέθη ἐπίσης, καὶ ἀπεφασίσθη ἡ εἰς τοὺς οἰκείους τόπους κατάρθεις αὐτῶν· τὰ δ' ἐλλείποντα ἀπετέλουν μέρος τῶν λαφύρων ὅσα ὁ Λόρδος Ἑλγιν ἀπήγαγε· καὶ ἂν εἴχομεν καὶ ἐκεῖνα, τὸ μικρὸν τοῦτο ἀριστούργημα, ὁ χαρίεις ναὸς ἤθελε συμπληρωθῇ ὅποιος ἀνηγέρθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκοδομῆς του, πρὸς κόσμον τῆς Ἑλλάδος, πρὸς θαυμασμόν τῶν περιηγητῶν, πρὸς μεγίστην τῆς τέχνης ὠφέλειαν.

Ἀλλὰ τί μάτην ἐπανέρχομαι εἰς τὴν δεινὴν ἀλλ' ἄφευκτον συνέπειαν τῆς δουλείας, ἣτις στερεῖ μὲν τὰ ἔθνη τῆς φωνῆς ἐν' ἀπαιτήσωσι τὴν ἰδιοκτησίαν των, τὰ στερεῖ δὲ καὶ τῆς δυνάμεως ἵνα τὴν ὑπερασπισθῶσι; Τὰ παράπονα εἰσὶ σήμερον παράκαιρα πλέον, καὶ διαβήματα πρὸς ἀνάκτησιν ἤθελον, φοβοῦμαι, ἀποβῆ ἀτελεσφόρητα. Θέλει ἄραγε ἀνατεῖλει ποτὲ ἡμέρα καθ' ἣν ἡ γενναιοφρὼν Ἀγγλία, ὡς ἀποδίδει σήμερον εἰς τὴν οἰκείαν γῆν τὰ λείψανα τοῦ πο-

(4) Ἡ κλίμαξ αὕτη ἀπεδείχθη ἔκτοτε οὕσα χρόνων μεταγενεστέρων. Ἰδ. Ἀνωτ. Σελ. 105.

Ερμίου της, ὃν ἐθαύμασε (5), θέλει ἀποδώσει εἰς τὴν γῆν
 τῆς Ἑλλάδος τὰ λείψανα τῶν ἀρχαιοτήτων, τούτων τῶν
 ἀνηνεκῶν ἀντικειμένων θαυμασμοῦ παγκοσμίου ;

Ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως ἀνηγέρθη προσέτι τὸ Ἐρε-
 χθεῖον, τὸ αἰώνιον ἐκεῖνο αἰνιγμα τῶν ἀρχαιολόγων καὶ
 ἀρχιτεκτόνων. Ἀφ' οὗ τὰ τεῖχη τοῦ πρωτίστου σηκοῦ του
 ἀπεσκευάσθησαν, καὶ τὸ ἐμβασδὸν αὐτοῦ ἀνεσκάφη, ἡ λύσις
 τῶν ζητημάτων περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ σχήματος αὐτοῦ καθί-
 σταται ἤδη εὐκολωτέρα. Λυπηρὸν ὅτι τοῦ τόπον τεχνηέν-
 τος ἐξειργασμένου τούτου ναοῦ οὐδὲν ἐσώζετο τῆς ζωφό-
 ρου, ἥτις, ἀνάλογος τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ἐντελειῶν, ἔπρεπε
 καὶ αὕτῃ νὰ διαπρέπη ὡς ἀριστούργημα. Ἀλλ' ἀγαθῇ τύχῃ,
 ἀνασκαπτομένων τῶν συντριμμάτων τοῦ ναοῦ, εὐρέθη ὑπ'
 αὐτὰ ἐπιγραφή, εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ζωοφόρου ἀναφε-
 ρομένη, ὁμοία δὲ πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ
 Βοικχίου (6), ἥτις πραγματεύεται περὶ τῆς οἰκοδομῆς ὅλου
 τοῦ Ἐρεχθείου. Ὁκ τῆς ἐπιγραφῆς δὲ ταύτης καταφαίνεται
 ὅτι τὰ ζώδια τῆς ζωοφόρου ἦσαν ἀγαλμάτια περιαιρετά,
 προσηρτημένα διὰ μεταλλίνων τόρμων εἰς τὴν ἀνήκουσαν
 θέσιν. Καὶ τῷ ὄντι, ἐπὶ τοῦ ναοῦ ἴστανται εἰσέτι δοκοὶ λί-
 θου μέλανος Ἐλευσινίου, ἐφ' οὗ τὰ λευκὰ μαρμάρινα ἀγάλ-
 ματα ἀνεφαίνοντο ἀναμφιδόλως ἔτι λαμπρότερα διὰ τῆς
 ἀντιθέσεως τῶν χρωμάτων. Διὰ περαιτέρω δ' ἀνασκαφῶν
 ἀνευρέθησαν καὶ πολλὰ ἐκ τῶν ἀγαλματίων τούτων, μαρ-
 τυρούμενα τόσον ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτῶν, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ
 ἀκατεργάστου τῆς ὀπισθίου ἐπιφανείας των, δι' ἧς προσηρ-
 τῶντο εἰς τὸν Ἐλευσίνιον λίθον, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ τῆς

(5) Κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ἡ Ἀγγλία ἐπέτρεψε τοῖς Γάλλοις ν' ἀποκομίσωσιν ἀπὸ
 τῆς Ἀγ. Ἑλένης τὸ σῶμα τοῦ Ναπολέοντος.

(6) C. I. G. 270.

περιστάσεως ὅτι ἐν τῶν ἀνευρεθέντων περιγράφεται ἐντελῶς εἰς τὴν ἐπιγραφὴν περὶ ἧς ἀνωτέρω ὠμίλησα.

Μεταξὺ Προπυλαίων καὶ Παρθενῶνος ἵστατο τὸ πάλαι ἡ πρόμαχος τῶν Ἀθηνῶν θεότης, Ἀθηνᾶ πελωρία, ἧς τὸ κράνος καὶ ἡ αἰχμὴ ἐφαίνοντο ἄνωθεν τοῦ Παρθενῶνος εἰς τοὺς καταπλέοντας ἐκ Σουνίου (7), ἀνάθημα ἀνεγερθὲν εἰς μνήμην τοῦ θριάμβου τῶν Ἀθηναίων κατὰ Περσῶν. Τοῦ περιέργου τούτου ἀγάλματος τὸ βάθρον εὐρέθη ἐσχάτως βορειοδυτικῶς τοῦ Παρθενῶνος, ἂν ἄλλως δὲν μᾶς ἀπατῶσιν αἱ περὶ αὐτοῦ εἰκασίαι ἡμῶν, ἃς ἢ τε θέσις, τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀνορυχθείσης κτιστῆς βάσεως φαίνονται δικαιολοῦντα. Δυτικονοτίως τοῦ Παρθενῶνος εὐρέθησαν ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τ' ἀπαρτίζοντα μικρὸν καὶ ὠραῖον ναὸν ἰωνικῆς τάξεως, τὸν τῆς Βραυρονίας Ἀρτέμιδος, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διότι ταύτην φαίνεται προσδιορίζων εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν ὁ Πausανίας (8). Ἀνατολικῶς δὲ τοῦ Παρθενῶνος ἀνεσκάφη ἄλλο ἐπίπεδον, ὅπου πιθανῶς ἦν ἡ θέσις τοῦ ναοῦ τῆς Ῥώμης καὶ Αὐγούστου Καίσαρος, ὡς τοῦτο δείκνυται ἐκ πολλῶν στρογγύλων δοκῶν αἵτινες τὸν ἀπήρτιζον, τῆς μιᾶς φερούσης τὴν περὶ τούτου ἐπιγραφὴν.

Φειδόμενος τοῦ ἀκροατηρίου, δὲν θέλω νὰ ἐνδιατρίψω περισσότερον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἥτις πολλοῦ ἔτι λόγου ἐδύνατο νὰ μοὶ παρέξῃ ἄφθονον ὕλην· κατέρχομαι δ' εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἡ ἐταιρία ἐνόμισε κατάλληλον ν' ἀνασκάψῃ τὸν κατὰ μέρος κατακεχωσμένον πύργον τοῦ Κυρρήστου, ἔργον οὐχὶ πλεον τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς τῶν ἐλευθέρων Ἀθηνῶν, ἀλλ' οὐχ ἥττον περιέργον διὰ τὴν τριπλῆν χρῆσίν του, ὡς κλεψύδρας, ὡς ἡλιακοῦ ὥρολογίου,

(7) Πaus. Ἀτ. κη'.

(8) Πaus. Ἀττ. κγ'.

καὶ ὡς ἀνεμοδείκτου, προσέτι δὲ καὶ διὰ τὸ μονοειδὲς τῆς οἰκοδομῆς του, διὰ τὴν ὠραιότητα τῶν κοσμημάτων του, καὶ διὰ τὸ σχεδὸν ἀκέραιον τῆς μέχρι τοῦδε διατηρήσεως αὐτοῦ. Ἡ ἀνασκαφή, ἀνακαλύψασα τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος, κατέσκηψε καταφανεῖς τὰς τρεῖς περὶ τὸν πύργον βαθμίδας, τοὺς δύο οὐδοὺς αὐτοῦ μετὰ τῶν δύο τεθλασμένων στηλῶν ἐκάστου καὶ τινων τεμαχίων τῶν κιονοκράνων αὐτῶν. Ὅπθεν δ' αὐτοῦ ἀνεκαλύφθη τεῖχος παράλληλον πρὸς τὴν μεσημβρινὴν τοῦ ὀκταγώνου πύργου πλευράν, στηρίζον, ὡς φαίνεται, ἐνταῦθα τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς πόλεως, καὶ ἐπ' αὐτοῦ σώζονται ἔτι ἰστάμεναι δύο ἀψίδες ὑδραγωγείου, αἵτινες, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν γίνεται δῆλον, ὠχέτευον ὕδωρ εἰς τὴν κλεψύδραν τοῦ πύργου (9). Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, πρὸς ὃ κατέρχονται ἀρχαῖαι βαθμίδες ἐκ τοῦ ῥηθέντος τείχους, περιέκλεισεν ἡ ἐταιρία δι' ὀκταγώνου περιτειχίσματος.

Ἡ Ἐφορεία ἐνόμισεν οὐχ ἥττον ἀξίαν τῆς προσοχῆς τῆς τὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως κειμένην δωρικὴν στοάν, ἥτις κοινῶς καλεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων Πύλη τῆς Ἀγορᾶς. Τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος μέχρις οὗ ἔφθασαν αἱ ἀνασκαφαὶ φαίνεται ἀνατολικῶς τῆς στοᾶς ἐκατέρωθεν μαρμαρόστρωτον, ἀφίνον μετὰξὺ ἄστρωτον δίοδον, διὰ τὰς ἀμάξας ἀναμφιβόλως, ὡς τοῦτο ἀρμόζει εἰς πύλας.

Ἡ Ἐφορεία ἀπέβλεψε καὶ εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ περιδόξου ναοῦ τῆς ἀνθρωπίνης εὐφυΐας, τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου. Ἀλλὰ μετὰ μικρὰν πρόοδον εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἠναγκάσθη ἐξ αἰτίας ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, καὶ τινων ἄλλων δυσκολιῶν ἀνεξαρτήτων τῆς

(9) Τὴν Κλεψύδραν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἰδ. ἄνωτ. Σελ. 96.

θελήσεώς της, νὰ τὰς ἀναβάλλῃ εἰς ἀόριστον μέλλον. Τὸ ἔδαφος ὁμῶς τοῦτο, τὸ εἰς τὴν ἱστορίαν μόνον ἀνῆκον, ἔνθα ἐπ' αἰῶνας ἐκαλλιεργήθησαν οἱ γλυκύτεροι καρποὶ τῶν Μουσῶν, ἡγοράσθη ἤδη ἀπὸ τοῦ ιδιοκτήτου, ὅστις ἐκαλλιέργει ἐπ' αὐτοῦ τὸν ῥωπικὸν σπόρον τῆς Δήμητρος, καὶ εἰς τὴν ἀνασκαφὴν αὐτοῦ δὲν ἀντίκειται οὐδὲν ἐμπόδιον πλέον.

Συγχρόνως δέ, μὴ λησμονοῦσα ἡ Ἐφορεία ὅτι ἔχει ἀντικείμενον τῶν προσπαθειῶν της τὰς ἀρχαιότητας πάσας τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαιρέτως, δὲν ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ τὰς ἐργασίας της ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων μόνον, καὶ ἠρεύνησε καὶ ἐκ τῶν ἐκτὸς αὐτῶν ἀρχαίων λειψάνων τ' ἀξιώτερα τῆς ἐπιμελείας της. Ὁ Λέων τῆς Χαιρωνίας, στηθεὶς εἰς μνήμην τοῦ ἡρωϊκοῦ τῶν Βοιωτῶν ἱεροῦ λόχου, εἶχε κατακρημνισθῇ ἐπὶ Τούρκων, ὡς μαρτυρῶν ὅτι εἶχον ἐκλείψει τότε αἱ ἀρεταὶ ἃς ἠνίττετο· ἀλλ' ἀφ' οὗ τὰ θαύματα τῆς ἀρχαίας ἀνδρείας ἐπανελήφθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἦτον εὖλογον νὰ ἴσταται πάλιν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας του βάσεως ὁ Λέων οὗτος, ἐνθυμίζων ὅτι ὁ Ἕλληνας ἀποθνήσκει ἀλλὰ δὲν ὑποκύπτει. Αἱ πρὸς ἀνέγερσιν αὐτοῦ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο, τὰ σωζόμενα τμήματα αὐτοῦ κατεμετρήθησαν ἐπιμελῶς, καὶ τὸ ἀνεπαρκὲς μόνον τῶν πόρων ἐκώλυσε τὴν μέχρι τοῦδε τοῦ ἔργου ἀποπεράτωσιν.

Ἐπίσης ἔστρεψε τὴν προσοχὴν της ἡ Ἐφορεία καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς, ὅπου, ἐκτὸς τοῦ Μαντείου, τοῦ Θεάτρου, τοῦ Γυμνασίου, τῆς Λέσχης, ἧς τὰ τεῖχη καλύπτουσιν ἐπιγραφαὶ παμπληθεῖς, εὐρέθησαν καὶ αἱ θέσεις τῶν τριῶν ἄλλων ναῶν, τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Πausanίου. Ἐξ αὐτῶν ὁ τῆς Ἀθηναίας Προνοίας σώζεται κατὰ μέγα μέρος καταπεπτωκώς, καὶ ἡ ἐταιρία ἐσκέφθη ν' ἀναλάβῃ τὴν ὁα-

άνην τῆς ἀνεγέρσεως αὐτοῦ, ἅμα τὰ εἰσοδήματά της τὸ πιτρέψωσιν.

Εἰς Πειραιᾶ ἀνεσκάφη μέγα μέρος τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου, ιδίως δὲ τῶν ὀχυρωμάτων περὶ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Ἀθήνας, καὶ εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας εὐρέθη μέγας ἀριθμὸς ἀγγείων καὶ ἐπιταφίων πετρῶν. Παρασιωπῶντας πρὸς τὸν λιμένα κειμένας βάσεις τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης (10), διότι αὗται ἦσαν γνωσταὶ πρὸ πολλοῦ.

Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀγγείων, ἐπιγραφῶν καὶ ἀγαλμάτων δι' ὧν ἐπλούτισαν τὸ Ἑλληνικὸν Μουσεῖον αἱ κατὰ τὴν Δῆλον, Αἴγιναν, Μέγαρα καὶ ἀλλαχοῦ ἀνασκαφαί, ἀναφέρω μόνον τὴν ἐπιγραφὴν ἣτις εὐρέθη περὶ τὰ μακρὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων, καὶ πραγματεύεται περὶ τῆς οἰκοδομῆς αὐτῶν, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἄλλας τὰς περὶ τῶν νεωρίων τοῦ Πειραιῶς, αἵτινες νέον ρίπτουσι φῶς εἰς τὰ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἀθηναίων ἀφορῶντα (11).

Δύο ἄλλα περίεργα εὐρέματα δὲν δύναμαι νὰ παρατρέξω ἐν σιωπῇ, τὸ μὲν ἀγάλματος τέχνης ἀρχαίας, κατὰ τὴν Ἀττικὴν εὐρεθέντος, καὶ φέροντος ἰχνη βαφῆς, ὥστε ἀποδεικνύει καὶ αὐτὸ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι, ἂν ὅχι πάντοτε, πολλάκις ὁμῶς ἐχρωμάτιζον τ' ἀγάλματά των (12). Τὸ δ' ἄλλο, εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Οὐλερῖχον ὀφειλόμενον εὑρημα, ἐστὶ, κατ' αὐτόν, τὸ τρόπαιον τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, γνωρισθὲν πρῶτον ἐκ τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ, ἣτις συμφωνεῖ πρὸς τὴν περιγραφομένην ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ τοῦ σχήματος, παριστῶντος σηκὸν περιφερῆ, φέροντα ἔξωθεν

(10) Πaus. Ἀττ. Α. — Ἰδ. Ἀνωτ. Σελ. 173.

(11) Bæckh, Urkunden über das Seewesen der Athener.

(12) Ἐπ' ἐσχάτων εὐρέθησαν, μάλιστα ἐν τῇ Ἀκροπόλει, πλεῖστα κεχρωματισμένα ἀρχαῖα ἀγάλματα, πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ τῆς Πολιάδος.

ἀσπίδων ἀπομιμήματα, καὶ περικλείοντα βωμόν, ἐφ' οὗ φαίνεται ἡ ἐπιγραφὴ ΑΛΕΞΙΩΝ, ἥτοι τῶν Ἀλεξητηρίων θεῶν, κατάλληλος εἰς τὴν περίστασιν δι' ἣν τὸ τρόπαιον ἀνηγέρθη.

B

Ἔτος 1841.

Ὅτε ὡς πομπεύοντες τὰ παλαιὰ παναθήναια, πέμπτον ἤδη ἐπετείως συνεργόμεθα ὑπὸ τὰς στήλας τῆς Ἀθηνᾶς ἃς συγχαίρωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τὸ ἐθνικὸν ἔργον ὃ ἀπεπερατώσαμεν, καὶ σεμνυνόμενοι ἃς ἐπιδεικνύωμεν εἰς τοὺς ἐρευνητάς τε καὶ ἐκτιμητάς τῆς ἠθικῆς τῶν ἐθνῶν κατάστασεως τὸ ἄπταιστον τοῦτο γνῶρισμα ἔθνους τείνοντος πρὸς τὰ πρόσω, τὴν αὐτόματον καὶ ἀπρόκλητον λέγω πρόνοιάν του ὑπὲρ τῶν συντεινόντων πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν του. Ἀφ' οὗτου κατετέθη τῶν πολέμων ἡ σπάθη, ἃν οἱ φίλοι τῆς ἀνθρωπίνης προόδου ἐξέλαβον ὡς τάφων σιγὴν τὴν δι' ἀλληλομάχων συστημάτων σιωπηλὴν μὲν ἀλλὰ σταθερὰν ἡμῶν πορείαν πρὸς τὸν ἡμέτερον ἀλάνθαστον προορισμόν, καὶ νομίσαντες τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ φύλου λαμπρὸν ἀλλὰ φροῦδον ὀνειροπόλημα, ἐστράφησαν πρὸς τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Νεῖλον ἵνα ἐπικαλεσθῶσι τὸ Κοράνιον πρὸς ἐξευγένισιν τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἃς ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν των οὐχὶ εἰς τὴν νεκρὰν ἐπιφάνειαν ἣτις ἀπλοῦται εἰς τελματώδη ἀκίνησίαν, μόλις ὑποφρίσσουσα ὡς καὶ ὅτε ἤθελε δόξει εἰς σπανίας ῥιπὰς τοῦ ἀνέμου, ἀλλ' εἰς τὸν ἐνδόμυχον ἐθνικὸν βίον, ὅστις φωρᾶται ἀεικίνητος

καὶ γόνιμος πανταχοῦ, καὶ θέλουσι νοήσῃσι ὅτι ἡ ζωτικὴ τῆς Ἑλλάδος ἰκμάς, ἣτις ἐπὶ τῶν ἀγώνων μας ἀνέδιδε δάφνας ἐνινικίους, κυκλοφορεῖ καὶ ἐπὶ τῆς εἰρήνης εἰσέτι, καὶ κοσμεῖ τὸ ἀρχαῖον στέλεχος, εὐθαλλεῖς παράγουσα κλάδους. Ναί, εἰς τοὺς κρίνοντας καὶ κατακρίνοντας τὴν Ἑλλάδα διὰ φαινόμενα εἰς ἃ πολλάκις αὕτῃ δὲν ἐνέχεται, ἃς ἐπιδεικνύωμεν τὸ ἐθνικὸν σέβας ἡμῶν πρὸς τὰ σεβάσματα ταῦτα μνημεῖα, τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ὑπὲρ ἐλευθέρων θεσμῶν, ὑπὲρ εὐνομίας καὶ τάξεως, τὴν ἐθνικὴν ἀκάθεκτον πρὸς τὴν παιδείαν ὁρμήν, καὶ τὰς συνελεύσεις ταύτας εἰς ἃς δὲν μᾶς φέρει σχοινίον μεμιλωμένον, ἀλλ' ἡ συναίσθησις καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς συμφέροντος, καὶ ἃς τοῖς λέγωμεν «ἰδοὺ τὸ ἔθνος». Τὴν ἀκαδημίαν συνέστησεν ἐν Γαλλίᾳ, πρὸς αἰωνίαν δόξαν αὐτῆς, μεγαλεπήβολον ὑπουργοῦ πνεῦμα. Ἀντ' αὐτῆς, τὸ μεγαλεπήβολον ἐθνικὸν πνεῦμα ἐσύστησε πρὸς τὸ παρὸν ἐν Ἑλλάδι διαφόρους ἐπιστημονικὰς Ἑταιρίας, ὅλην ἀκαδημίαν.

Ἡ ἀρχαιολογική, πρὸς διαφόρους ἀντιπαλαίουσα δυσχερείας, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν τῶν πόρων αὐτῆς πενιχρότητα, ἀναλογιζομένων πρὸς τὸ γιγαντιαῖον καὶ τὸ δαπανηρὸν τοῦ σκοποῦ ὃν προτίθεται, ἐντελῇ μὲν ἐπιτυχίαν ἐλπίζει ἀπὸ μόνης τῆς σταθερᾶς τῶν μελῶν αὐτῆς ἐπιμονῆς, καὶ ἀπὸ μακρᾶς διαρκείας, ἀλλὰ καὶ ἤδη καυχᾶται ὅτι ἐξετέλεσέ τινα οὐχὶ λόγου ἀνάξια, καὶ ὅτι ἐκ μικρῶν ὁρμωμένη, συνετέλεσε καὶ κατὰ τὸ παρὸν καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη εἰς τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας τὸν πλουτισμόν.

Πέρυσιν εἶχον ἐν συνόψει ἐκθέσει εἰς τὴν συνελθοῦσαν Ἑταιρίαν ὅσα ἀπ' ἀρχῆς μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς εἶχον πραχθῇ ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν μνημείων, ἄξια τῶν προσδοκιῶν ὅλων τῶν πεφωτισμένων φίλων τῆς ἐλευθευρίας

ἡμῶν. Κατὰ δὲ τὴν παροῦσαν περίοδον ἡ Ἑταιρία ἐπεμελήθη τὸ κατὰ δύνάμιν τῶν τε ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος λειψάνων.

Ὁ πύργος τοῦ Κυρρήστου, οὗ ἡ ἀνασκαφὴ ἤρχισεν ἐπὶ τῶν παρελθουσῶν περιόδων, ἐστὶν ἤδη ὅλος καταφανής, ἐκαθαρίσθη μέχρις ἐδάφους, περιετειχίσθη μετὰ τῶν σωζομένων γλυπτικῶν τεμαχίων του, ἐκλείσθη διὰ πύλης καταλήλου, καὶ ἀπεδόθη μὲν ὅλος εἰς τὴν περιέργειαν τῶν φίλων τῆς ἀρχαιότητος, ἐπροφυλάχθη δὲ καὶ ἀπὸ τῶν βεβηλώσεων καὶ φθορῶν τῶν ἀπειροκάλων. Πρὸς μεσημβρίαν τοῦ πύργου τούτου ἐκτείνεται τοῖχος ἀρχαῖος ἐφαπτόμενος τῆς κυκλικῆς αὐτοῦ δεξαμενῆς, καὶ διαιρῶν ἐνταῦθα τὴν πόλιν εἰς δύο ἀνισοῦψῃ μέρη, ἃ πιθανῶς ἐκοινώνουν μετ' ἀλλήλων διὰ μεγάλης τινὸς ἀναβάθρας.

Ἦθελεν εἶσθαι μέγας τῆς πρωτεύουσῆς καλλωπισμὸς ἂν ὁ ἤδη ὡς εἰς φρέαρ τεθαμμένος πύργος ἤθελε διαπρέπει ἐπ' ἰσοπέδου ἐπιφανείας πρὸς κόσμον τῆς πόλεως, ἂν τὸ ἀρχτικὸν ἢ κατώτερον ἥμισυ τῆς περὶ αὐτὸν πλατείας ἀνεσκάπτετο ὅλον(1), καὶ ἂν ἡ πόλις εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἀνελάμβανε τὴν ἀρχαίαν μορφήν της. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο, ὑπερβαῖνον τὰς δυνάμεις τῆς Ἑταιρίας, ἐστὶ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς ξένον, ὡς ἀφορῶν τῆς πόλεως τὴν εὐπρέπειαν· ἢ δ' Ἑταιρία δύναται μόνον νὰ ἐκφράσῃ εὐχὴν ὅπως ἡ νεωστὶ εἰς τὴν δημοτικὴν διοίκησιν ἐνιδρυομένη ἀρχὴ φιλοτίμως ἐνεργήσῃ τὴν ἀνασκαφὴν, ἐγκαταλείπουσα εἰς τοὺς συμπολίτας της ἄξιον μνημεῖον τῆς ἐξουσίας της.

Καὶ εἰς προηγουμέναις συνεδριάσεις ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἑταιρίας ὑπὲρ ἀνασκαφῆς τοῦ θεάτρου τοῦ Βάχχου, ὡς καὶ τῶν προσκομμάτων εἰς ὅσα

(1) Τοῦτο καὶ ἐγένετο ἔκτοτε πρὸ πολλοῦ.

ἔχει προσκρούσει. Ἐπὶ τῆς δουλείας ἦτις τὰ πάντα ταπεινοῖ, τὸ στάδιον ἐν ᾧ ἐδολιχοδρόμουν αἱ Μοῦσαι ἐπωλήθη ὡς ἀγρὸς σιτοφόρος, καὶ ἀπητεῖτο νὰ ἐξαγορασθῇ δι' ὀργυρίου τὸ ἀνεκτίμητον τοῦτο ἔδαφος τῆς αἰωνιότητος. Τοῦτο ἐγένετο. Ὁ ἀγρὸς, ὡς καὶ πέρυσιν εἶχον ἀγγεῖλει, ἐξηγοράσθη, καὶ ἡ ἀνασκαφὴ ἤρχισε κατὰ τὸ ληξάν ἔτος ἀπαάνῃ τῆς Ἑταιρίας. Ἀλλά, μετὰ διαφόρους ἀποπείρας, κυπηρὰ βεβαιότης διεδέχθη τὰς παλαιὰς προσδοκίας ἡμῶν. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι οἱ δουλικοὶ χρόνοι δὲν κατίσχυσαν καὶ τῆς Ἑλληνικῆς εὐφυΐας, καὶ ὅτι νέοι πρυτάνεις ποιήσεως θέλουσιν ἀνεγείρει νέους τῆς δραματικῆς θρόνους εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον θέατρον δὲν ὑπάρχει πλέον! Τάφροι, βαθέως ἀνορυχθεῖσαι πρὸς πολλὰς διευθύνσεις, ἀνεκάλυψαν πανταχοῦ καταστροφὴν, πανταχοῦ τὸν γυμνὸν βράχον μαρτυροῦντα ὅτι ἐξέλιπε μέχρι ἵχνους τὸ μέγα σχολεῖον ἐν ᾧ ἐξηυγενίζετο ὁ λαὸς ὁ ἐξευγενίσας τὴν οἰκουμένην (2). Οἱ σατράπαι κατέστρεψαν τὰ μνημεῖα ἡμῶν ἵνα οἰκοδομήσωσι φρούρια καὶ ἀνάκτορα. Ἐπρεπε νὰ καταστρέψωσι καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, καὶ αἱ οἰκοδομαὶ των ἤθελον εἶσθαι πάγια.

Ἄλλο μνημεῖον μεγαλοπρεπές, εἰς οὗ τὴν οἰκοδομὴν δὲν ἐξήρκεσαν αἰῶνες ὀλόκληροι, ἀλλ' ὅπερ ὀλίγα ἔτη δουλείας ἤρκεσαν νὰ κατεδαφίσωσι, τὸ Ὀλυμπιεῖον, ἐνησχόλησε μετὰ ταῦτα τὴν Ἑταιρίαν. Γνωστόν ἐστίν ὅτι τὸ μεγαλουργημα τοῦτο τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἀπετιτανώθη ὅπως παρέξῃ ἄσβεστον εἰς τοὺς Ὀθωμανούς, καὶ ὅτι τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ ἴστανται αἱ τὴν σήμερον εἰς μεγαλοπρεπῇ μόνωσιν καὶ καθαρὰν γραμμῶν συμμετρίαν παραμείνασαι ὀλίγαι στή-

(2) Εὐτυχῶς τοῦτο ἀπεδείχθη ἀνακριδές. Ὁ μακ. Πιττάκης εἶχε περιορίσει τὴν ἀνασκαφὴν εἰς μόνον τὰ κατεστραμμένα ἀνώτερα μέρη τοῦ κοίλου.

λαι αὐτοῦ, περικυκλοῦται ὑπὸ τοίχου ἀρχαίου καὶ στερεῶν ἀντηρίδων, αἵτινες αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐπωκοδομημένου ναοῦ, εἰσὶ περίεργον ἀρχιτεκτονικῆς ἀντικείμενον. Τοῦ τοίχου τούτου πολλοὶ λίθοι εὐμεγέθεις καὶ τακτικῶς λελαξευμένοι εἶχον καταπέσει εἰς τοὺς πέριξ ἀγρούς, καὶ ἡ Ἑταιρία, προῖδοῦσα ὅτι αἱ ἐπήρειαι τοῦ χρόνου ἤθελον αὐξήσῃ τὸ ἅπαξ γεγονὸς ῥῆγμα, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκευάσῃ αὐτό, καὶ εἰκοσιτριῶν δοκῶν τεθεισῶν δαπάνῃ αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν των θέσιν, ἡ ἀνατολικὴ ὅλη πλευρὰ τοῦ ὑποστηρίγματος τούτου ἀνεκαινίσθη ἐν καιρῷ, καὶ δύναται ν' ἀψηφήσῃ πολλοὺς ἔτι αἰῶνας.

Εἰς τὴν ἄμμον τῆς Μεγαρικῆς ὄχθης κατέκειτο λουόμενον εἰς τῆς Νισαίας τὸ κύμα, φθειρόμενον ὑπὸ τῆς θαλασσίας ἄλμης, καὶ ἐκτεθειμένον εἰς νυκτερινὴν ὑφαίρεσιν παραπλέοντός τινος φιλαρχαίου, ἄγαλμα γυναικεῖον, ἀναστήματος κολοσσιαίου, καὶ ἐποχῆς τῆς λαμπροτέρας ὡς πρὸς τὴν τέχνην. Δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ τοσοῦτον ἀκριβολόγος περὶ τὰ ἱερά, ὁ τὰ πρῶτιστα τῶν ἐν Μεγάροις ἐν πρὸς ἐν ἀπαριθμῶν Πausανίας (3), παρέλειψε τὸ ἄγαλμα τοῦτο, ἐν τῶν καλλίστων ἀναμφιβόλως ἐξ ὧν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ἀπήντησεν; Εἰς τὰ νῶτα τοῦ ἀγάλματος φαίνονται ἶχνη πτερῶν περιαιρεθέντων, οἱ δὲ πόδες αὐτοῦ εἰσὶν ὑποδεδεμένοι. Τὸ πρῶτον ἐστὶν ἔμβλημα τῆς Νίκης γνωστόν, περὶ δὲ τοῦ δευτέρου παρατηρητέον ὅτι ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει, μία τῶν ἐπειργασμένων Νικῶν, ἥς διακρίνονται καθαρῶς οἱ πόδες, φαίνεται ὑποδεδεμένη, ἢ μᾶλλον ὑπολύουσα τὰ πέδιλά της, συμφώνως ἴσως πρὸς τὴν ὅλην ἀλληγορίαν τοῦ ναοῦ καὶ τῆς ἀποδυθείσης τὰ πτερὰ αὐτῆς εἰς τὸ ἄστυ τῶν

(3) Πaus. Ἀττικά.

Παραθονομάχων θεᾶς, δηλοῦσα δὲ καὶ αὐτὴ διὰ τούτου, εἴη ἡ Νίκη, ἀφικθεῖσα ἅπαξ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὑπολύεται πλέον, ὥς φθᾶσα εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον της. Τὸ προκείμενον λοιπὸν ἄγαλμα, ὥς φέρον ἰχνη πτερῶν καὶ ὑπόδεσιν, ἦν ἐννέμεθα νὰ ὑπολάβωμεν καὶ αὐτὴν ὥς ἐν τῶν ἐμβλημάτων τῆς Νίκης, ἐστὶν ἰσως τὸ τῆς Ἀθηναῆς Νίκης. ἥς τὸ ἱερὸν ἀναφέρει ὁ Πausanias εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Μεγάρων, ἔθεν καὶ αὐτὸ πρό τινων μόνον ἐτῶν μετηνέχθη εἰς τὸν αἰγιαλόν. Καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, καὶ διὰ τὸ ἔξοχον τῆς τέχνης αὐτοῦ, δὲν ἔπρεπε τὸ ἀριστούργημα τοῦτο νὰ παροραθῇ φθειρόμενον καὶ ἄγνωστον εἰς τὴν ἔρημον παραλίαν. Διὰ τοῦτο, μετακομισθὲν ἐκ Μεγάρων εἰς Ἀθήνας, ἐστήθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας εἰς ὑψηλὸν βάθρον πλησίον τοῦ Θησείου εἰς τόπον καταφανῇ, καὶ πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πλατείας ἐκείνης, καὶ πρὸς εὐχερεστέραν ἐπίσκεψιν τῶν φίλων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς τέχνης (4).

Καὶ ταῦτα μὲν ἐνήργησεν ἡ Ἑταιρία ἐντὸς τῶν Ἀθηναίων· ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὰς ἐκτὸς ἀρχαιότητας δὲν ἡμέλησε. Δυτικῶς τοῦ λιμένος τῆς Ζέας (τοῦ Πασᾶ Λιμανίου) κεῖνται ἐπὶ τοῦ λόφου ὅστις κατέχει τὴν παρὰ τῇ Μουνυχίᾳ θέσιν, ἐρείπια ναοῦ δωρικῆς τάξεως, περὶ ὧν εἰκάζεται ὅτι εἰσὶ τὰ τοῦ ναοῦ τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος, ἢ τὰ τοῦ Βενδιδίου, ἄλλου ναοῦ τῆς αὐτῆς θεᾶς, διότι Βένδης καλεῖται ὑπὸ τῶν Θρακῶν ἡ Ἀρτεμις (5). ἄλλο δὲ λόγου ἄξιον οἰκοδόμημα δὲν ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν. Ἐξ αὐτῶν δὲ τὸ μὲν μνημονεύει ὁ Πausanias, τὸ δέ, ὥς παρακείμενον εἰς τὸ πρῶτον, ὁ Ξενοφῶν. Περὶ τὰ ἐρείπια ταῦτα ἡ Ἑταιρία ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐπ' ἐλπίδι ἰσως εὖρη

(4) Ἐκτοτε κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον.

(5) Τὸ τῆς Βενδιδίας ἀνευρέθη ἔπειτα εἰς ἄλλην θέσιν. Ἰδ. Ἀνωτ. Σελ. 172.

τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τοῦ ναοῦ καὶ τινὰ πλείονα λείψανα τῶν στηλῶν του, καὶ εὐτυχήσῃ ν' ἀναγείρῃ πάλιν αὐτόν. Ἄλλ' αἱ προσπάθειαι τῆς ἀπέβησαν μάταιαι, καὶ ἐξακολουθήσασα ὅσον ἐνεδέχετο τὰς ἀνασκαφὰς χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ τι λόγου ἄξιον, παρητήθη τῆς ἐργασίας ὡς ἀτελοσφορήτου, καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τῆς εἰς σπουδαιότερα.

Ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος ἐρείπιον ἀρχαιότητος, καταστραφεῖσα μὲν καθ' ὃν καιρὸν αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἦνθουν ἢ ἀνεφύοντο, διὰ δὲ τῆς οἰκοδομῆς τῆς τοὺς ἡρωϊκοὺς παριστῶσα αἰῶνας καὶ τῆς τέχνης προελλήνιον ἐποχὴν, ἡ πόλις τῶν Μυκηνῶν ἦν πρὸς τοὺς ἀρχαίους περιηγητὰς ὅ,τι σήμερον πᾶσα ἡ Ἑλλάς πρὸς τοὺς νέους, λείψανον ἡρωϊκῶν ἀναμνήσεων, στάδιον συζητήσεων καὶ εἰκασιῶν, ἀντικείμενον θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ. Ὁ ἀναβαίνων τὸν λόφον τῶν Μυκηνῶν αἶρεται ἄνω τῆς ζώνης τῆς πεζῆς ιστορίας, ὁμηρικῆς ποιήσεως αὖρα τὸν περιπνέει, καὶ ὁ φανταστὸς κόσμος τῶν μύθων ἐγείρεται πέριξ αὐτοῦ. Αἱ ἐπιπολάζουσαι εἰς τὴν ἔρημον ἣν διατρέχει σκιαὶ εἰσὶν ἡ τοῦ Εὐρυσθέως καὶ Ἀγαμέμνονος· οἱ ἀρχιτέκτονες οἱ ἀνεγείραντες τὰ τεῖχη ἅπερ καταμετρᾷ ἐκαλοῦντο οἱ Κύκλωπες. Πρὸ τριάκοντα τριῶν αἰώνων ὠκοδόμησεν αὐτὰ ὁ Περσεύς. Ὁ Ἀγαμέμνων τὰ ἐδόξασε μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ὦχετο ἡ ἐφήμερος δόξα των. Εἰς τὸν Μαραθῶνα ἔπεμψαν ὀγδοήκοντα μαχητὰς αἱ Μυκῆναι, ἀλλ' οἱ Ἀργεῖοι ἐφθόνησαν καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦτο σημεῖον ζωῆς τῆς ψυχοῦ βραγύσης πόλεως, καὶ πορθήσαντες αὐτὴν τὴν κατέστρεψαν (6). Τάφων σιωπὴ πλανᾶται ἔκτοτε ἐπ' αὐτῆς· ἡ ιστορία τὴν ἐλησμόνησε, καὶ ὁ Στράβων ἀρνεῖται καὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς τὴν ὑπαρξιν. Ἄλλ' αὐτά, ἀψηφήσαντα τοὺς αἰῶνας,

(6) Κατὰ τὰ 468 π. Χ. ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

ὥζονται ὡς τὸ πρωτότυπον τῶν ἑρειπίων, ὡς τὸ σεβασμιώτερον τῶν λειψάνων πρὸς ὅσα τεθλιμμένος ὁ διαβάτης προσέρχεται.

« Ἡρώων ὀλίγαι μὲν ἐν ὄμμασιν, αἱ δ' ἔτι λοιπαὶ
πατρίδες οὐ πολλῶ γ' αἰπύτεραι πεδίων.
Οἷήν καὶ σέ, τάλαινα, παρερχόμενός γε Μυκλήνῃν
ἔγνων, αἰπυλίου παντός ἐρημοτέραν,
αἰπολικὸν μήνυμα. Γέρων δέ τις, ἡ πολύχρυσος,
εἶπεν, Κυκλώπων τῇ δ' ἐπέκειτο πόλις » (7).

Ἄν ὁ ξένος μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας πατῇ τὴν γῆν ἐφ' ἧς ἕκαστον βῆμα ἀπαντᾷ ἐγκεχαραγμένον ἀνὰ ἐν τῆς ιστορίας μνημόσυνον, ἀλλ' ὡς μοναδικὸν ἢ ἐκπληκτικὸν φαινόμενον βλέπει τὴν πόλιν τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, τὴν τέχνην τῆς κυκλωπικῆς φιλοκαλίας, καὶ ὑπὸ ξένου τινος πόθου ἐπείγεται νὰ ὑποκλέψῃ τὸν νοῦν τῶν ἀρχαίων ἐκείνων καλλιτεχνῶν εἰς τὰ ἔργα των, καὶ νὰ μαντεύσῃ πῶς ἐσκέπτοντο καὶ ἡσθάνοντο πρὸ τρισχιλίων χρόνων οἱ ἄνθρωποι. Ἄν πολλοὶ πολλάκις ἐπεσκέφθησαν κ' ἐμελέτησαν τὰ λείψανα ταῦτα, οὐχ ἤττον ὅμως ἔμειναν ἔτι πολλὰ περὶ αὐτῶν ζητήματα ἄλυτα, καὶ τὸ ὑπόγειον κωνικὸν οἰκοδόμημα, τὸ κοινῶς λεγόμενον « Τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος », ἐστὶ μέχρι τοῦδε ἱστορικὸν πρόβλημα. Ἐπὶ τῆς ὑπόπτου δεσποτείας αἱ ἐπιτόπιοι ἔρευναι ἐγίνοντο ἀτελῶς τε καὶ δυσ-

(7) Ἀλφείου Μιτυληναίου. — Ἐπειδὴ τὰ Πρακτικὰ ἐξέδιδον μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως εἰς διάδοσιν αὐτῶν καὶ παρὰ τοῖς ξένοις, τὸ χωρίον τοῦτο μετέφρασα ὡς ἔπεται·

« Elles ont disparu les villes des héros.
Leurs créneaux renversés sont au niveau des plaines.
A travers les déserts couduisant ses troupeaux,
Le berger au passant te désigne, ô Mycènes,
Et lui dit, en montrant un bercail déserté,
« Des Cyclopes tu vois l'opulante cité ».

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΓΚΑΒΗ.—ΤΟΜ. ΙΗ'.

15

χερῶς· δι' ὃ ἡ ἐταιρία ἀνέλαβε νὰ συντελέσῃ τὸ κατὰ δύναμιν διὰ νέων ἀνασκαφῶν εἰς τὴν διευκρίνησιν τῶν ἀμφιβαλλομένων περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ συστήματος τοῦ ὑπογείου ἐκείνου οἰκοδομήματος, καὶ νὰ σχολιάσῃ τρόπον τινὰ διὰ πραγματικῶν ἀποδείξεων τὰ ἱστορικά περὶ αὐτοῦ διδόμενα, ἅπερ ἐν κεφαλαίῳ εἰσὶ τὰ ἀκόλουθα·

Ὁ Πausanías μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῶν Μυκηνῶν ἀναφέρει τὸν τάφον τοῦ Ἀτρέως καὶ τῶν ἐπανελθόντων ἐκ Τροίας μετὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, καὶ φονευθέντων ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου (8)· προσέτι δὲ τὸν τάφον τοῦ Ἀγαμέμνονος, τὸν τοῦ ἡνιόχου αὐτοῦ Εὐρυμέδοντος, καὶ τὸν τοῦ Τηλεδάμου καὶ Πέλοπος. Ἐκ τούτου τὸ ὄνομα « τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος » ἐδόθη κοινῶς εἰς ἓν, τὸ μέγιστον, καὶ μόνον ἐντελῶς γνωστὸν ὑπόγειον οἰκοδόμημα παρὰ ταῖς Μυκῆναις· τὰ δ' ἄλλα (διότι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λόφου σῴζονται καὶ ἄλλα ὅμοια) ἐθεωρήθησαν ὡς οἱ τάφοι τῶν λοιπῶν οὓς ὀνομάζει ὁ Πausanías. Οἱ στηρίζοντες τὴν ἰδέαν ταύτην προτείνουν τὸν στίχον τοῦ Σοφοκλέους (9), λέγοντος διὰ τῆς Χρυσοθέμιδος περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀγαμέμνονος·

Ἀρχαῖον τάφον κολώνης ἄκραις,

καὶ αἰνιττομένου ὅτι ὁ τάφος οὗτος ἔκειτο ἐπὶ λόφου.

Ἄλλ' ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἡ πόλις τῶν Μυκηνῶν ἤρχισεν ἤδη νὰ παρακμάζῃ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἐφ' οὗ καὶ μόνου κυρίως ἤκμασεν, ὅτι δ' ὁ Θουκυδίδης, ὅστις ἦν σχεδὸν σύγχρονος τῆς καταστροφῆς αὐτῆς, δυσπιστεῖ, ἔνεκα τῆς μικρότητός της, πρὸς ὅσα ὁ Ὅμη-

(8) Πaus. Κορινθ. ΙΕ.

(9) Σοφοκλ. Ἡλέκτρ.

ρως εἶχε ψάλλει περὶ αὐτῆς (10), δικαιούμεθα ἄρά γε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ πόλις ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν ἤδη σωζομένων τειχῶν της μέχρις ἐπέκεινα τοῦ ὑπογείου οἰκοδομήματος; Τύτου δὲ μὴ ὄντος, ἡ ἰδέα περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀγαμέμνονος καταστρέφεται ἀφ' ἐαυτῆς, διότι, κατὰ τὸν αὐτὸν Πausανίαν, ὁ Ἀγαμέμων ἐτάφη ἐντὸς τῶν τειχῶν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν τάφων ἀναφέρει ὁ Πausανίας εἰς Μυκήνας καὶ « ὑπόγαια οἰκοδομήματα Ἀτρέως καὶ τῶν παίδων, ἔνθα οἱ θησαυροὶ σφίσι τῶν χρημάτων ἦσαν ». Ὅταν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ (11) περιγράφει τὸν θησαυρὸν τοῦ Μινύου διὰ τῶν λόγων τούτων· « λίθου μὲν εἴργασται, σχῆμα δὲ περιφερὲς ἔστιν αὐτῷ, κορυφή δὲ οὐκ ἐς ἄγαν ὀξὺ ἀνηγμένη, τὸν δ' ἀνωτάτω τῶν λίθων ἐστὶν ἀρμονίαν παντὶ εἶναι τῷ οἰκοδομήματι », ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι αἱ λέξεις αὗται ἐφαρμόζονται ἐντελῶς εἰς τὸ σχῆμα τοῦ προκειμένου οἰκοδομήματος, καὶ λίθινον καὶ περιφερὲς ὄν, καὶ κορυφὴν μὴ ἔχον λήγουσαν εἰς ὀξύ, διότι ἡ διατομή του ἀποτελεῖ σχῆμα παραβολοειδές. Διαφέρουσι δὲ κατὰ τοῦτο τὰ δύο οἰκοδομήματα, ὅτι τοῦ μὲν ἐν Ὀρχομενῷ (ἂν ὀρθῶς νοῶμεν τοῦ Πausανίου τὴν ἔκφρασιν) ὁ ἀνώτατος λίθος ἦν ὡς θόλου ψαλὶς συνδέουσα καὶ συνέχουσα τὴν ὅλην οἰκοδομήν, τὸ δ' ἐν Μυκῆναις, ὡς συγκεείμενον ἐξ ὀριζοντίων δόμων, οἵτινες μόνον προκύπτουσιν ἐπαλλήλως κατὰ τι μέτρον ἵν' ἀποτελέσωσι τὴν καμπύλην, λαμβάνει πᾶσαν τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς κυκλικῆς τῶν λίθων του διαθέσεως,

(10) Ὁ Θουκυδίδης ἐγεννήθη τῷ 471 π. Χ. αἱ Μυκῆναι κατηδαφίσθησαν, τῷ 468 π. Χ. ἐξωρίσθη δ' ὁ Θουκυδίδης ἐξ Ἀθηνῶν τῷ 423 π. Χ. καὶ τότε ἤρχισε τῆς ἱστορίας του τὴν συγγραφὴν.

(11) Πausαν. Βοιωτ. ΛΗ.

καὶ ἐκ τοῦ ἐπισεσωρευμένου προσέτι χώματος, καὶ ἐπομέ-
νως ὁ ἀνώτατος λίθος ἐπίκειται μόνον ἐπὶ τῶν λοιπῶν χω-
ρίς οὐδὲν νὰ συνδέῃ, καὶ ἐθραύσθη μάλιστα χωρίς νὰ παρα-
βλαφθῇ ἡ στερεότης τοῦ οἰκοδομήματος.

Ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως ταύτης ἀδιστάκτως δυνάμεθα
νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ οἰκοδόμημα ὅπερ ὁ Παυ-
σανίας καλεῖ θησαυρὸν τοῦ Ἀτρέως, καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρα-
κείμενα καὶ ὅμοια μετ' αὐτοῦ, οἱ θησαυροὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ.
Διὰ τούτου δὲν θέλομεν νὰ διίσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ ἐπὶ Παυ-
σανίου παράδοσις ἦν ἀληθής, καὶ ὅτι, ἂν ἐδυνάμεθα νὰ προσ-
αναβῶμεν τοὺς αἰῶνας τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἠθέλομεν ἀνα-
καλύψει ἄλλην τὴν ἀληθῆ χρῆσιν τῶν ὑπογείων. Ὅρειχάλ-
κινοι ἤλοι καλύπτουσιν ἔτι σήμερον εἰς συμμέτρους ἀποστά-
σεις τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ οἰκοδομήματος ἐπιφάνειαν, καὶ
ἐστὶ σχεδὸν βέβαιον ὅτι συνεῖχον χάλκινα πέταλα καλύ-
πτοντα πᾶσαν ἐσωτερικῶς τὴν οἰκοδομήν, καὶ δίδοντα εἰς
αὐτὴν σχῆμα χαλκοῦ πίθου ἀνεστραμμένου. Δὲν παρέχει
ἄρα τοῦτο πιθανὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἄλλως παραλόγου μύθου
τοῦ Εὐρυσθέως (12), ὅστις, ἰδὼν τὸν Ἡρακλέα ἐπανερχό-
μενον μετὰ τοῦ κάπρου ἐπὶ τῶν ὤμων ὃν κατέβαλε, « καὶ
φοβηθεὶς, ἔκρυψεν ἑαυτὸν εἰς χαλκοῦν πίθον; » Εἰς τὸ
Ἄργος, ὅπου πιθανῶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπεκράτει
τὸ αὐτὸ ἀρχιτεκτονικὸν σύστημα, ὁ Ἀκρίσιος κρύπτει τὴν
Δανάην εἰς κατάγαιον οἰκοδόμημα καὶ χάλκεον θάλα-
μον, κατὰ Πausanίαν καὶ Ἀπολλόδωρον (13), ἐν χαλκο-
δέτοις ἀύλαϊς, . . . ἐν τυμβήρει θαλάμῳ, ὡς ποιητικῶς
ἐκφέρει τὸ πρᾶγμα ὁ Σοφοκλῆς (14), καὶ ὅπερ ἦν ἡ turris

(12) Διόδ. Δ. 52.

(13) Πausαν. Κορινθ. ΚΓ. — Ἀπολλόδ. Β. 4.

(14) Σοφοκλ. Ἀντιγ. 934.

aheneae, κατ' Ὠράτιον (15). Ὑπὸ τοὺς μύθους τούτους πρέ-
πει ν' ἀναγνωρίσωμεν ἴσως τὰ ὑπόγεια ταῦτα οἰκοδομή-
ματα, ὧν δείγματα διεσώθησαν ἐν Μυκήναις, καὶ ἅπερ ἴσως
ἦσαν κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς κυκλωπικῆς οἰκοδομικῆς· διότι
τῇ αὐτῆς φύσεως εἰσὶν, εἰ καὶ κατ' ἄλλας βάσεις ὠκοδο-
μιμέναι, αἱ ὑπόγειοι τῆς κυκλωπείας Τίρυνθος στοαί, πι-
θαυῶς δ' ὅμοια νὰ ἦσαν οἰκοδομήματα καὶ οἱ ὑπόγειοι θάλα-
μα τῶν θυγατέρων τοῦ Προίτου εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, καὶ
συγγενῇ αὐτοῖς ἔργα καὶ τὸ Μεμνόνιον (16), καὶ αὐταὶ αἱ
πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου, τῆς θεωρηθείσης ὑπὸ τινων ὡς
πατρίδος τῆς Κυκλωπικῆς τέχνης· διότι, ἂν οἱ Κύκλωπες
ἦλθον ἐκ τῆς Περσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα (17), ἀλλ' ἡ Περσία
ἐλάμβανε τοὺς ἀρχιτέκτονας αὐτῆς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου (18).

Τινὲς ἠθέλησαν νὰ διαμφισβητήσωσι τὴν τόσῃ ἀρχαιό-
τητα τῶν οἰκοδομημάτων τούτων (19), δι᾽ ἰσχυρίζόμενοι ὅτι
ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν ἐδύνατο νὰ παραγάγῃ τοιαῦτα θαύ-
ματα πρὸ τοῦ Δαιδάλου, ὅστις πρῶτος ἐφεῦρε τὸν πέλεκυν,
τὸν πρίονα, τὸ τρύπανον, τὸν γωνιομέτρην καὶ ἄλλα (20).
Ἄλλ' ἂν ὁ Δαίδαλος δὲν ἦτο προσωποποίησις ἀπλῇ τῶν
προόδων τῶν πλαστικῶν καὶ τεκτονικῶν τεχνῶν, ἀποδο-
θεισῶν συλλήβδην εἰς εὐφυᾶ τινὰ λιθοξόον, ὅστις πρῶτος
ἀπήλλαξε τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην τῶν Αἰγυπτιακῶν αὐτῆς
σπαργάνων πιθανὸν ἐστὶν ὅτι οὐχὶ μόνον ὁ πέλεκυς καὶ τὸ
τρύπανον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐντελέστερα ἐργαλεῖα δὲν

(15) Ὠρατ. Βιβλ. Γ. ὠδ. 16.

(16) Descript. de l'Egypte antique V, II, p. 39.

(17) Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Εὐριπίδου λέγει ὅτι οἱ Κύκλωπες ἦλθον ἐκ τῆς Συ-
ρίας, ἧτις ἦτο Μηδικὴ ἐπαρχία.

(18) Διόδ. Β.

(19) Goguet, de l'origine des lois, 2 p. Σελ. 205.

(20) Πλίν. φυσ. ἱστορ. VII.

ὑπῆρχον γνωστὰ πρὸ τοῦ οἰκοδομήσαντος ἐν Κρήτῃ τὸν Λαβύρινθον, εἰς Σικελίαν τὴν κολυμβήθραν, δι' ἧς ἐξερέυγετο μέγας ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν, τοῦ κρεμάσαντος φρούρια εἰς καθέτους κρημνούς, καὶ τόσα ἄλλα θαυμαστὰ φιλοτεχνήματα κατεργασαμένου (21); Ἐδιδάχθη ὁμοῦ καὶ ὁ Δαίδαλος παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, οἵτινες, εἰσαγαγόντες τὴν κυκλωπικὴν τέχνην εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐγνώριζον βεβαίως τὴν χρῆσιν τῶν ἐργαλείων.

Καὶ ἂν ὁμοῦ αἱ περὶ τῆς ἐποχῆς τῶν μνημείων τούτων ἐκτεθεῖσαι εἰκασίαι ἤθελον ἔχεσθαι τινὸς πιθανότητος, ἢ λύσις τῶν ζητημάτων περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς οἰκοδομῆς των ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ γενικοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ αὐτῶν συστήματος, καὶ διὰ μόνης τῆς ἀντιπαραθέσεως διαφόρων τοιούτων οἰκοδομημάτων, ἂν ᾦν δυνατὴ, θὰ διηυκρινίζετο. Τοῦτο σκεφθεῖσα ἡ Ἑταιρία, ἀπεφάσισε ν' ἀνασκάψῃ ἐν ἔτι τῶν ἐν Μυκῆναις ὑπογείων, καὶ μετὰ ταῦτα, αὐξηθέντων τῶν πόρων αὐτῆς, καὶ τὸν ἐν Ὀρχομενῷ θησαυρὸν τοῦ Μινύου. Οὕτως ἔχουσα πλείονας τοῦ ἐνὸς συγκρίσεως ὅρους, θέλει εὐκόλως ἀνακαλύψει τὴν γενικὴν οἰκοδομικὴν μέθοδον, τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀρχιτεκτονικῶν κοσμημάτων αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καθ' ἕκαστα, ἅπερ θέλουσι σαφηνίσαι ὁλόκληρον τὴν ἀρχαιοτάτην ἐκείνην τῆς τέχνης περίοδον (22).

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας εἰς τὸν Κ. ἔφορον τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου, ὅστις

(21) Διόδ. Δ, 77 καὶ 78.

(22) Τῷ 1832, ὁ πολυμαθὴς Θείρσιος, ὃν συνώδευον, ἐνήργησεν ἐντὸς τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἀτρέως ἀνασκαφὴν, καὶ εὔρε το ἔδαφος αὐτοῦ συγκείμενον ἐκ λείου καὶ σκληροῦ τινος μίγματος ἐρυθροῦ.

μετέβη ἐπιτοπίως, παραγγελθεὶς ν' ἀνορύξῃ τὸ πλησιέστερον εἰς τὴν πύλην τῶν Μυκηναίων ὑπόγειον οἰκοδόμημα, οὗ κορυφὴ μόνον φαίνεται ὀριζοντίως ἀποκεκομμένη, καὶ ὅπερ καὶ νῦν ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων καλεῖται βαρβαρωνύμως *ζαζνές*. Ν' ἀνασκάψῃ αὐτὸ εἶχεν ἐπιχειρήσει ὁ Βελῆ παῖς, οὐχὶ ὑπὸ φιλαρχαίου, ἀλλ' ὑπὸ φιλοχρημάτου διαφλεγόμενος ζήλου, κ' ἐγκατέλιπε τὸ ἔργον ἀτελές, ἀπελπισθεὶς ὅτι εὖρη τὸν θησαυρὸν ὃν ἡ κοινὴ τῷ ὑπέσχετο ἐπωνυμία. Τὸ πάχος τῶν λίθων τοῦ οἰκοδομήματος ἐστὶ κατὰ ἐν τρίτον ἔλασσον ἢ τὸ τοῦ μεγάλου θησαυροῦ, καὶ πιθανῶς καὶ τὸ ὕψος καὶ ἡ διάμετρος αὐτοῦ εἰσὶ κατ' ἀναλογίαν. Τοῦ μεγάλου ἐκείνου ὁλόκληρον τὸ ἐμβαδὸν δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εἰς τριάκοντα περίπου χιλιάδας ἀγγλικῶν κυβικῶν ποδῶν (23), ἐπομένως τὸ χῶμα ὅσον ἔμελλε ν' ἀνασκάψῃ ἡ Ἑταιρία, δύναται, διὰ τὰς ἐλάσσονας διαστάσεις τοῦ δευτέρου τούτου θησαυροῦ, καὶ ὡς ἐλλειπούσης τῆς κορυφῆς τοῦ οἰκοδομήματος, νὰ ἐκτιμηθῇ εἰς 20,000 πόδ. κυβ. Ὁ Κ. ἔφορος, ἰδὼν τὸ ἔργον ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ ἀναλογισάμενος ὅτι δὲν ἤθελεν ἀποπερατωθῇ πρὸ τῆς γενικῆς ταύτης συνεδριάσεως, ἣτις ἤγγιζεν, ἐπροτίμησεν αὐτὸ μὲν ν' ἀναβάλλῃ καθ' ἣν εἶχε πληρεξουσιότητα, μέχρι τῆς προσεχοῦς περιόδου, ὅτε ἐδύνατο νὰ γίνῃ ἐκλογὴ μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἄλλης τινὸς θέσεως, ἔνθα πιστεύεται ὅτι ὑπάρχει κεχωσμένος ἄλλος ἀκέραιος θησαυρός, ἐπεχείρησε δ' ἀμέσως τὴν ἀνασκαφὴν ἄλλων μικροτέρων λιθίνων κύκλων, οἵτινες ἐφαίνοντο ὡς κορυφαὶ ἀποκεκομμέναι θησαυρῶν καὶ αὐταὶ ἐλασσόνων. Ἀλλὰ προῦς πόδας τινὰς κατὰ βάθος,

(23) Ὑπελογισάμεθα διὰ τὸ προχειρότερον τὸ ἐμβαδὸν τοῦ θησαυροῦ τούτου ὡς ἐντελοῦς κώνου, οὗ ἡ μὲν διάμετρος τῆς βάσεως ἐστὶ 47' 6'', τὸ δὲ ὕψος 50' ἀγγλ.

ἐπείσθη ὅτι οἱ λίθοι οὗτοι ἀσυμμέτρως καὶ πολυγώνως λε-
λαξευμένοι, κεῖνται πλησίον ἀλλήλων εἰς μίαν μόνην σει-
ράν, χωρίς τινος ἄλλης βάσεως ἢ ἐποικοδομῆς, ὡς οἱ
δρυϊδικοὶ περίπου κύκλοι τῆς Ἄρκτου. Τὸ ἀποτέλεσμα
τοῦτο ἐστὶ περίεργον, διότι ἀνακαλύπτει ἄλλην τάξιν μνη-
μείων, καὶ δίδει εἰς νέα συμπεράσματα ἀφορμήν. Δὲν θέλω
τολμήσει νὰ ἐπιφέρω κατεσπευσμένην κρίσιν περὶ αὐτῶν.
Ἄλ' ἐστὶ γνωστὸν ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐπεφύλαττον τὸ κυκλι-
κὸν σχῆμα εἰς τοὺς τάφους των ἐξαιρέτως. Δὲν δικαιούμεθα
ἄρα νὰ πιστεύσωμεν τὸ αὐτὸ καὶ περὶ Μυκηνῶν, ἀφ' ὅτου
μετήνεγκεν ὁ Δαναὸς τὸν Αἰγυπτιακὸν βίον εἰς Ἀργολίδα;
Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀποφανθῶμεν θετικῶς καὶ περὶ αὐτῶν καὶ
περὶ τῶν ὑπογείων οἰκοδομημάτων, ἃς περιμείνωμεν τὰς
περαιτέρω ἀνασκαφὰς εἰς τὴν ἐπομένην περίοδον.

Ἡ εὕρεσις ὅμως μόνον αὕτη δὲν ἤρκει εἰς τὴν Ἑταιρίαν,
ἣτις ἀνέθετο εἰς τὸν Κ. ἔφορον καὶ τὴν ἀνασκαφὴν καὶ κά-
θαρσιν τῆς γνωστῆς τῶν λεόντων πύλης, τοῦ μοναδικοῦ
σχεδὸν καὶ περιέργου τούτου λειψάνου ἰδιαιτέρας τῆς γλυ-
πτικῆς ἐποχῆς. Τὸ φρούριον τῶν Μυκηνῶν ἐθεωρεῖτο ὑπὸ
τῶν ἀρχαίων καὶ αὐτὸ ὡς ἔργον κυ κλώπειον, δι' ὃ οἱ ποιη-
ταὶ τὸ ἀπεκάλουν οὐράνια τείχεα (24), κυκλωπείων πό-
ρον χειρῶν (25), κυκλώπων θυμέλας (26), κυκλωπίδας
ἐστίας (27), κυκλώπων βάθρα (28), καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Τὸν
ἀρχαϊκὸν δὲ χαρακτῆρα φέρουσι καὶ τὰ σωζόμενα τείχη, καὶ
ὁ ἐξ ἀλλεπαλλήλων ἀπύργων τειχισμάτων τρόπος τῆς ὀχυ-
ρώσεως αὐτοῦ, καὶ ἰδίως αὕτη ἡ πύλη, ἡ τὸ τριγωνικὸν

(24) Εὐριπ. 1158.

(25) Εὐριπ. Ἰφιγ. ἐν Αὐλ. 1569.

(26) Αὐτόθ. 162.

(27) Εὐριπ. Ἰφιγ. ἐν Ταυρ. 845.

(28) Εὐριπ. Ἡρακλ. μαινόμ. 746.

χουσα ἐπίθεμα, σχῆμα σύνηθες εἰς τὴν κυκλωπικὴν ἀρχι-
τεκτονικὴν, ὡς ἀπαντῶμενον καὶ εἰς τὴν μεγάλην καὶ εἰς
τὴν μικρὰν θύραν τοῦ θησαυροῦ, καὶ εἰς τῆς Τίρυνθος τὰς
ἀπογείους στοάς. Ὁ Γέλλιος, καὶ ὁ Λείκιος κατ' αὐτόν, ἠθέ-
λησαν νὰ ἐξηγήσωσι τῆς πύλης τοὺς λέοντας καὶ τ' ἄλλα
κοσμήματα ὡς συμβολικὰ λατρείας σημεῖα. Καὶ ἴσως μὲν
πρὶν θῆναι ἀνυπόστατος ὁ διῆσχυρισμός οὗτος· ἀλλ' ὅπως δῆποτε
ἡ πύλη αὕτη ἐστὶν ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀξία, ὡς προϊόν τέ-
χνης ἥς μοναδικὸν ἐστὶ δείγμα, καὶ πολλάκις ηὐχθήθησαν
οἱ περιηγηταὶ νὰ ὑπῆρχέ τις προνοῶν περὶ τῶν Ἑλληνικῶν
λείψάνων, ὅστις ν' ἀνασκάψῃ τὸ ἐξαίσιον τοῦτο πανάρχαιον
λείψανον.

Τοῦτο ἔπραξεν ἡ Ἑταιρία, καὶ ἰδοὺ τίνας δυνάμεθα νὰ
δώσωμεν περὶ αὐτοῦ πληροφορίας. Τὸ πλάτος τῆς πύλης
ἐστὶ 9' ἀγγλ. τὸ δὲ ὕψος ἐστὶ δυσανάλογον πρὸς τὸ πλά-
τος, μόνον δηλ. 11' 3". Εἰς τοῦτο δ' ἴσως ὑπεχρέουν τοὺς
τότε οἰκοδόμους αἱ μονόλιθοι ἐκατέρωθεν παραστάδες, καὶ
πιθανῶς καὶ τὸ σχῆμα τῶν στρεφομένων κλεισιᾶδων δι' ὧν
ἡ πύλη ἐκλείετο. Τοῦτο τεκμαίρεται ἐκ τῆς τετραγώνου
ὀπῆς τῆς κατὰ τὸ μέσον τοῦ οὐδοῦ, ὅπου ἐστηρίζετο ὁ κίων
περὶ ὃν ἐστρέφοντο τὰ θυρώματα, καὶ ἐξ ἄλλων ὀπῶν κατὰ
τὰς γωνίας καὶ τὸ μέσον τῶν παραστάδων, εἰς αἷς ἐνηρμό-
ζοντο οἱ μοχλοί.

Τέλος ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ φαίνονται αὖλακες παράλληλοι πρὸς
τὴν τῆς πύλης διεύθυνσιν, χρήσιμοι ἢ εἰς τινὰ ἰδιαίτερον
τρόπον καθ' ὃν ἠνοίγοντο τὰ θυρώματα, ἢ εἰς τὴν ἐκροὴν
τῶν ὑδάτων ὅταν αἱ θύραι ἦσαν κεκλεισμέναι.

Ἀκριβέστεραι παρατηρήσεις καὶ καταμετρήσεις τοῦ μνη-
μείου τούτου δύνανται νὰ γίνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ὑπὸ τῶν φι-

λαρχαίων περιηγητῶν, εἰς οὓς ἐφιλοτιμήθη ἡ Ἑταιρία νὰ εὐκολύνῃ τὴν προσπέλασίν αὐτοῦ (29).

Γ

Ἔτος 1842.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία μικρὰ μόνον ἔχουσα νὰ διαθέσῃ κεφάλαια, καὶ ὀλίγα ἰδοῦσα εἰσέτι πρακτικὰ τῆς κοινῆς συμπαθείας τ' ἀποτελέσματα, εἰ καὶ πολλαχόθεν πολλάκις ἔλαβε προφορικὰς καὶ ἐγγράφους αὐτῆς διαβεβαιώσεις, δὲν ἠθέλησε νὰ περισπάσῃ τὰς δυνάμεις αὐτῆς, ἀλλ' εἰς ἓν μόνον περιωρίσθη, τοῦτο δὲ μέγα καὶ ἄξιον τῆς προσπαθείας καὶ συνδρομῆς τῶν φίλων τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ἀντὶ μὲν πάσης δικαιολογίας ἀρκεῖ νὰ ὀνομάσω τὸν *Παρθενῶνα*· ἀντὶ δὲ πάσης ἐκθέσεως, νὰ δείξω τοὺς πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀνεγερθέντας στύλους αὐτοῦ, ὥστε πᾶς τις ἐπευφημῶν εἰς τῆς ἑταιρίας τὴν ἐπιχείρησιν, νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι μεγάλᾳ κατώρθωσε μετ' ἐλαχίστων μέσων, καὶ ὅτι αἱ συνεισφοραὶ τῶν αὐτῆς μελῶν καὶ εὐεργετῶν δὲν σπαταλῶνται εἰς μικροῦ λόγου ἄξια καὶ ἀνοίκεια.

Ἄλλ' ἔχοντες ἤδη ἐνώπιον ἡμῶν τὴν Ἑλλάδα ἀναθάλλουσαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐλευθερίας, ἣτις ἰᾷ μὲν τὰ τραύματα, παράγει δὲ καὶ τρέφει πᾶν μέγα καὶ εὐγενές, καὶ ποδηγετουμένην πρὸς τὸν θεόθεν προορισμὸν τῆς ὑπὸ Μονάρ-

(29) Παγκοσμίως γνωστὰ εἰσὶν αἱ ἔκτοτε ὑπὸ τοῦ K. Schliemann γεγνησιν ἐν Μυκῆναις πολὺτιμοι ἔρευναί καὶ ἀξιόλογοι ἀνακαλύψεις, αἱ πάντα λύσασαι τὰ ζητήματα ταῦτα.

χου κηδομένου ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας της, δυνάμεθα χωρὶς πικρίας ν' ἀναπολήσωμεν τὴν ἐποχὴν τῆς βεβηλώσεως καὶ καταστροφῆς, ὅτε κατέπεσε τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφυΐας, διότι παρήλθον οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἀμεταστρεπτεῖ· καὶ ἄνευ ταπεινότητος συναισθήσεως τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν νὰ ἐπιβλέψωμεν εἰς τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ὤκοδομεῖτο ὁ ναὸς οὗτος, ἄξιος τῆς Ἑλλάδος ἥτις τὸν καθιέρου, καὶ τῆς θεότητος εἰς ἣν ἀνετίθετο· διότι οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι δύνανται πάλιν νὰ ἐπανέλθωσιν, ἀφοῦ ἐπανῆλθεν ὁ πρῶτος αὐτῶν ἄγγελος, ἡ ἀνεξαρτησία.

Ὅτε αἱ Ἀθηναὶ ἐβασίλευον τῆς Ἑλλάδος, ὁ μεγαλεπήβολος Περικλῆς, θέλων νὰ ἐπιστέψῃ αὐτὰς κατὰ τὴν ἀξίαν των, ἀνέθετο εἰς τὸν Φειδίαν, τὸν Καλλικράτην καὶ τὸν Ἰκτῖνον νὰ κατασκευάσωσι τὸν βασιλικὸν αὐτῶν στέφανον, καὶ ἡ εὐφυΐα τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν ἡνωμένων παρήγαγε τοῦτον τὸν Παρθενῶνα. Ὑψωθεὶς δέ, τὸ μὲν μέγεθος ὑπερήφανος, ἀμίμητος δὲ τὴν χάριν καὶ τὴν μορφὴν, διέμεινε δι' αἰώνων μαρτυρῶν πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους ὑπὲρ πάσας τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις καὶ τ' ἀπομνημονεύματα, τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ μέγεθος· καὶ μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν αἰώνων τόσον ἄθικτος καὶ νεόκτιστος εἰσέτι ἐφαίνετο, ὥστε, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὡς ἂν ἐπέπνεεν ἐπ' αὐτὸν ἀειθαλὲς τι πνεῦμα, καὶ ἀγῆρως ψυχὴ ἂν τὸν ἐζωογόνει.

Ἴδου δὲ καὶ νῦν ἔτι αὐτός, ὅτε ἡ Ἑλλάς τοσαύτας μετῆλλαξε τύχας, ἀφ' οὗ ἔθνη παρήλθον καὶ ἔθνη ἀνεφάνησαν εἰς τῆς ἱστορίας τὸ θέατρον, ἴσταται ὁ ἀρχαῖος προμαχὼν τοῦ Ἑλληνισμοῦ μόνος καὶ ἀκατάβλητος, ἂν καὶ τόσας ὑπέφερε προσβολάς, καὶ κατατετρωμένος μὲν πανταχόθεν, ἀλλ'

οἶον τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐχάραξε τοῦ Φειδίου ἢ εὐφυΐα, εἰς τὴν τάξιν ἐμπρέπων τὴν Δωρικήν, περίπτερος δέ, ἀνὰ δεκαεπτὰ ἔχων κίονας εἰς ἐκάστην πλευράν, διπλὴν δὲ σειρὰν ὀκτὼ κίωνων εἰς τὰ δύο τοῦ μέτωπα. Καὶ τὸ μὲν πάλαι ὁ ναὸς διηρεῖτο διὰ μεσοτοίχου εἰς δύο κυρίως μέρη, δυτικῶς μὲν ἔχων τὸν ὀπισθόδομον, τὸ θησαυροφυλακεῖον τῆς θεᾶς, πρὸς ἀνατολὰς δέ, τὸ ἐκατόμπεδον ἢ τὸν κυρίως ναόν, περικοσμούμενον μεγαλοπρεπῶς διὰ δυωρόφου περιστυλίου Ἰωνικῶν κίωνων στηριζομένων εἰς Δωρικούς, ὑπαιθρον δ' αὐτόν, καὶ περιλαμβάνοντα εἰς τὸ δυτικὸν πέρας του, πρὸ τοῦ Ὀπισθοδόμου, τὸν κυρίως λεγόμενον Παρθενῶνα, ἐνθα ἴστατο ἡ περίφημος χρυσελεφαντίνη Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου, ἡ χρυσοῦ μόνον καθαροῦ τεσσαράκοντα τάλαντα περιέχουσα, ἢ περίπου τρία δραχμῶν ἑκατομμύρια κατὰ τὴν νῦν τοῦ χρυσοῦ ἀξίαν. Ἡ δὲ πολυτέλεια αὐτοῦ εἰς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀναθήματα ἐξεθάμβει ὅσον τὸ μέγεθος τοῦ κατέπληττεν.

Ἄλλ' ἰδίως τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ ἦν ὅλον μεγαλεῖον, ὅλον συμμετρία καὶ κόσμος, ὥστε, ἐρείπιον σήμερον, νικᾷ πάντα τὰ θαυμαστότερα τῆς συγχρόνου τέχνης ἀριστουργήματα. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς τὸν εἰσιόντα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν παρίσταται ἀμέσως οὐχὶ ἡ πλευρὰ ἢ ἐν μέτωπον τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ, κατὰ σοφὴν ὀπτικήν διάθεσιν, μία τῶν γωνιῶν αὐτοῦ, ὥστε ἀναπτύσσονται μετὰ μεγίστης μεγαλοπρεπείας ἀντὶ μιᾶς δύο πτέρυγες τοῦ περιστυλίου. Τῶν κοσμημάτων ὅμως αὐτοῦ τὰ καθέκαστα ἦσαν, καί, καθ' ὅσον σώζονται, εἰσὶν ἄξια ἔτι μείζονος θαυμασμοῦ. Καὶ ἐμπρὸς μὲν καὶ ὀπίσω, τὰ δύο αἰετώματα περιεῖχον Φειδαϊκῶν ἀγαλμάτων συμπλέγματα, παριστῶντα, τὸ μὲν τὴν γέννησιν, τὸ δὲ τὴν ἔριν τῆς Ἀθηνᾶς μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος, καλλονῆς ὄντα

τοιαύτης καὶ ἐντελείας, ὥστε τὰ ἐλάχιστα αὐτῶν τμήματα συλλέγονται καὶ νῦν ἔτι ὡς πολύτιμοι τύποι καλλιτεχνίας.

Πέριξ δ' ἐκύκλου τὸν σηκὸν εἰς ἑκτασιν 1100 ποδῶν ζωο-όρος ἐξ ἀναγλύφων ἐξαισίου ἐργασίας, παριστῶσα τὴν Παναθηναϊκὴν πομπήν, καὶ μεταξὺ τῶν τριγλύφων ὑπῆρ-
ον μετόπαι ἀπεικονίζουσαι σκηνὰς τῆς κενταυρομαχίας, ὅλοις ἀγάλματα περὶ τὰ ἑξακόσια, ὠραῖα μὲν καθ' ἑαυτά, ἀραιότερα δ' ἔτι φαινόμενα διὰ τῶν ζωηρῶν καὶ ποικίλων χρωμάτων τῶν περικοσμούντων αὐτά.

Καὶ τοιοῦτον μὲν εὔρε τὸν ναὸν τοῦτον ὁ Πλούταρχος, τοιοῦτον δὲ καὶ ὁ Παυσανίας, τοιοῦτον τέλος καὶ οἱ χρι-
στιανοί, οἵτινες, περὶ τὸν πέμπτον αἰῶνα παραλαβόντες εἰς τὴν θρησκείαν των καὶ ὀλίγον πως μετασχηματίσαντες τῆς ἐθνικῆς Παρθένου τὸ τέμενος, καθιέρωσαν αὐτὸ εἰς ἐκκλη-
σίαν τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τὸ διετήρησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς. Καὶ τὸ μὲν χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς θεᾶς ἀφηρέθη φυσικῶ τῷ λόγῳ, τὴν δ' ἀρχαίαν πολυ-
τέλειαν διεδέχθη ἄλλη ἐπὶ χριστιανῶν, ὥστε μεταγενέ-
στεροι περιηγηταὶ εὔρον τὸν θόλον τοῦ ἱεροῦ εἰς στύλους ἐξ ἰάσπιδος καὶ πορφυρίτου στηριζόμενον, καὶ κατὰ βυζαν-
τινὸν τρόπον ψηφόθετον δι' ἐπιχρύσων ψήφων, ὧν πολλαὶ ἀνευρέθησαν εἰσέτι εἰς τὰ ἐρείπια ταῦτα, καὶ διηγοῦντο τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου καὶ τὸν κόμπον μεθ' οὗ αἱ κυρίαι τῶν Ἀθηναίων ἀνήρχοντο ἐπὶ τεθρίππων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ν' ἀκούσωσι τὴν ἱερὰν λειτουργίαν.

Κατὰ δὲ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ὅτε αἱ Ἀθηναῖαι, διαφόρους μεταβαλοῦσαι ζυγούς, ὑπέκυψαν τέλος ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν δυναστείαν, ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου, μετεβλήθη ἐκ τρίτου εἰς προσκυ-
νητήριον τοῦ Μωάμεθ, μόνην, ὡς φαίνεται, ὑπομείνας

μεταβολήν τὴν κατὰ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν γωνίαν αὐτοῦ προσθήκην τοῦ Μιναρέ, οὐ καὶ σήμερον σώζεται ἔτι ἡ ἐλικοειδὴς ἀναβάθρα.

Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην περίπου διετηρεῖτο ὁ ναός, ἀνέπαφος κατὰ πάντα, ἐκτός τινων ἀκρωτηριασμῶν, ὅτε, τῷ 1682, πολιορκοῦντος τοῦ Σουηδοῦ Κοινιγσμάρκου τὴν Ἀκρόπολιν μετὰ Ἑνετικοῦ στρατοῦ, βόμβα ἐνέσκηψεν εἰς αὐτόν, ἀνῆψε τὴν πυρίτιδα ἣν ἐφύλαττον ἐν αὐτῷ οἱ Τοῦρκοι, καὶ τρομερὰ ἔκρηξις ἐκλόνισε τὸ ἄρχαϊον οἰκοδόμημα μέχρι τῶν θεμελίων αὐτοῦ, καὶ ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ του, τοῖχοι καὶ στύλοι, κατέπεσαν, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀναγλύφων τῆς τε ζωοφόρου καὶ τῶν μετοπῶν, καὶ τῶν ἀετωμάτων τ' ἀγάλματα, κατεκρημνίσθησαν καὶ ἐτάφησαν ὑπὸ σωρὸν ἐρειπίων, καὶ τὸ μέχρις ἐκείνου ἀκέραιον τοῦτο ἀριστούργημα τῆς ἀρχαίας οἰκοδομικῆς ἔμεινεν αἴφνης ἐρείπιον ἄμορφον, σύμβολον τῆς καταστροφῆς τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἦν ἄλλοτε σύμβολον τῆς μεγαλειότητος αὐτῆς, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπωκοδομήθη βάναισον μικρὸν τζαμίον, σύμβολον τῆς δουλείας της.

Ἄλλ' εἶθε καὶ οὕτω τὰ τε ἀνάγλυφα καὶ τ' ἀγάλματα ν' ἀφήνοντο τεθαμμένα ὑπὸ τὴν κόνιν ἣτις τὰ ἐκάλυπτεν! Ἡ πιστὴ γῆ τῆς Ἑλλάδος ἤθελε διατηρήσει αὐτὰ εἰς τὸν κόλπον της καὶ τ' ἀποδώσει ποτὲ εἰς τὴν ἀρχαίαν θέσιν καὶ δόξαν των, ὡς διετήρησεν ἡ γενεὰ τῶν Ἑλλήνων τεθαμμένον τὸν σπινθῆρα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνέπεμψεν αὐτὸν λαμπρὸν καὶ δραστήριον πάλιν ὅτε ἐπληρώθησαν οἱ καιροί. Ἀντὶ τούτου, πρὸς κακὴν τῆς Ἑλλάδος μοίραν, διέβη δι' αὐτῆς, οὐχί τις φυλὴ Βανδάλων ἢ Γότθων, οὐχί τις ἱερόσυλος καὶ βάρβαρος στρατὸς κατακτητῶν τῆς Ἀσίας, ἀλλ' ὁ ἄκριτον ὑπὲρ τῆς ἀρχαιότητος τρέφων ζῆλον, ὁ εἰς

ἔξυγενισμένον καὶ πεφωτισμένον ἔθνος ἀνήκων Λόρδος Ἑλ-
 γι, πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας εἰς Τουρκίαν, ὅστις (ὡς ἔγραψε
 πρὸς αἰώνιον αὐτοῦ ἔλεγχον ὁ ποιητὴς τῶν μεγάλων αἰ-
 σθημάτων καὶ τῶν εὐγενῶν ἰδεῶν Βύρων), ἔπραξεν ὅτι οἱ
 Γάθοι δὲν ἔπραξαν· διότι, ἐπωφελούμενος τὴν ἐπίσημον
 θέσιν του καὶ τὴν εὐνοίαν τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν πατρίδα
 ταύτην, καθ' ἣν ἐποχὴν τ' Ἀγγλικά ὅπλα ἀπέδιδον εἰς τὸν
 Σουλτάνον τὴν Αἴγυπτον, ἐπρομηθεύθη ὁ Λόρδος παρὰ τῆς
 Κυβερνήσεως ἐκείνης, ἥτις ἡγνόει ποίων θησαυρῶν εἶχε
 τὴν παρακαταθήκην, ἄδειαν νὰ θεωρήσῃ (πρᾶγμα τότε μὴ
 εὐκόλως εἰς τὸν τυχόντα ἐπιτρεπόμενον), ν' ἀντιγράψῃ,
 καὶ (ἂν πρέπη νὰ πιστεύσωμεν τοὺς μάρτυράς του), νὰ
 λάβῃ προσέτι μεθ' ἑαυτοῦ πέτρας ἃς ἤθελεν εὖρει ἀνα-
 σκάπτων περὶ τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων. Τοιοῦτο δὲ φέρων
 τῶν δεσποτῶν τῆς Ἑλλάδος φερμάνιον, ἦλθεν, εἶδε τὸν
 σεβάσμιον τοῦτον παραστάτην τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἀντὶ
 νὰ κλίνῃ ἐμπρὸς του κατανύξεως γόνυ, ἀντὶ ἧς ψυχῆ του
 νὰ ἐκχυθῇ εἰς θαυμασμὸν καὶ νὰ ὑψωθῇ εἰς εὐλάβειαν, τὸν
 ἐθεώρησεν ὡς πᾶν ἄλλο ἐρείπιον, ὡς λίθων σωρόν, οὐδ' ἐ-
 νόησεν ὅτι ζωὴ ἀρμονίας ἔπνεεν εἰς τὸ ἀριστούργημα τοῦτο,
 ὅτι δ' ὁ καταστρέφων αὐτήν, ὁμοιον ἐξετέλει ἔγκλημα πρὸς
 τὸν καταστρέφοντα τὸ ἀριστούργημα τῆς θεότητος, τὸν ἔμ-
 ψυχον ἄνθρωπον, ἀλλὰ κατεκρήμνισε καὶ ἀπήγαγεν εἰς Ἀγ-
 γλίαν διακόσια τεσσαράκοντα τέσσαρα τμήματα ἀναγλύ-
 φων καὶ ἀγαλμάτων, ἐξ ὧν πεντήκοντα ἐξ ἑκ τοῦ Παρθε-
 νῶνος, καὶ τὰ ἐπώλησεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν
 ἀντὶ τρισμυρίων καὶ πεντακισχιλίων λιρῶν, ὁ ψυχρὸς ἀρ-
 χαιοκάπηλος! Προφητικὴ τις φωνή, ἡ φωνὴ ἐκείνη ἥτις
 εἰς μόνας τὰς μεγάλας ψυχὰς ὁμιλεῖ, δὲν τῷ ἔλεγε, καθ'
 ὃν καιρὸν ἐσύλει τὸν Παρθενῶνα, ὅτι τοῦ Περικλέους καὶ

τοῦ Φειδίου τὰ τέκνα, ἃ ἔβλεπε τότε σιγῶντα, διότι τὰ χεῖλη των ἔκλειε τῆς τυραννίας ὁ δάκτυλος, θέλουσι μετ' οὐ πολὺ ἀνεγερθῇ καὶ συνταράξει καὶ αὐτὴν τὴν ψυχρὰν κόνιν του, ἀπαιτοῦντα τὰ πατρικά των κληροδοτήματα; Δὲν προέβλεπεν ὅτι συνέλευσις Ἑλλήνων ἤθελε ποτὲ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς στύλους τοῦ Παρθενῶνος ζητήσῃ παρὰ τῆς μνήμης του λόγον τῆς ἀπειροκάλου κολοβώσεως τῶν ἀριστουργημάτων ἃ ἡ οἰκουμένη ἐθαύμαζεν; Ὅχι! οὐδὲ τοῦ μέλλοντος ἀποκάλυψις, οὐδὲ τοῦ παρελθόντος εὐλάβεια δὲν τὸν ἀνεχαίτισεν. Ἀλλὰ καὶ ὡς διαιωνίζων τὴν μνήμην τῆς καταστρεπτικῆς του παρόδου, ἢ ὡς τὸ ἀντίτιμον ἐκτίων τῶν ἀτιμῆτων θησαυρῶν ὅσους ἤρπασεν, ὕψωσεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἀθηναϊκῆς ἀγορᾶς τὸν προπετῇ ἐκεῖνον πύργον, ὅστις ἐφυεῖται εἰς τὰ παρελθόντα ἡμῶν δυστυχήματα πολὺ μᾶλλον ἢ αὐτὸ τὸ μουσουλμανικὸν προσκυνητήριον, τὸ ἐπικαθήμενον ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος, ὅπερ ὁμῶς θεία δίκη κατακρημνίζει ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἐγείρεται (1). Ἀφ' οὗ δ' ἐτελείωσε τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, ἀφ' οὗ τὰ μὲν ἀφήρεσε, τὰ δὲ διέσχισε διὰ πρίονος, καὶ ἄλλα κατεκρήμνισε καὶ συνέτριψεν, ὡς ὁ ἐπεμβαίνων νικητῆς, ὁ στιγματίζων τὸν ἐχθρὸν ὃν κατέβαλεν, ἐνεχάραξεν ὁ Λόρδος ἑαυτοῦ καὶ τῶν συμβοηθῶν του τὰ ὀνόματα εἰς ἓνα τῶν στύλων τοῦ γυμνωθέντος ναοῦ. Ἀλλ' ὅτε ἡ Ἑλλάς ἀνέστη διαμαρτυρομένη ἐνόπλως καθ' ὅλων τῆς τῶν δυναστῶν καὶ καθ' ὅλων τῆς τῶν ἀρπάγων, καὶ ἡ Ἀκρόπολις ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τίς ἄρα δαίμων, ποία νέμεσις, ποῖος θεῖος

(1) Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο θύελλα, ἢ καὶ τὴν στήλην τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς κατάρβιψασα, κατέστρεψε καὶ μέρος τοῦ προσκυνητηρίου τούτου, ὃ μικρὸν μετὰ ταῦτα ἀφῆρέθη ἐκεῖθεν. Ὁ δὲ πύργος τοῦ Ἑλγίνου ἐν τῇ ἀγορᾷ κατηδαφίσθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

δάκτυλος ὠδήγησε τὴν πρώτην βόμβαν τῶν Ἑλληνικῶν πυροβόλων; διότι εὐθὺ κατὰ τοῦ κίονος ἐκείνου ἐκτοξευεῖσα, ἀπέπλυνε τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ πρῶτον αἶσχος, καὶ ἀπέκοψε παραδόξως τοῦ Λόρδου τὸ ὄνομα.

Περὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἦσαν τότε θεαταὶ τῆς βεληλώσεως ταύτης τοῦ Παλλαδίου των, ἀνέφερον οἱ περὶ τὸν Λόρδον Ἑλγίνα εἰς τὴν βουλὴν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι ἔμενον ἀδιάφοροι καὶ ἀνάλγητοι εἰς τὸ θέαμα τοῦτο, καὶ ἐσιώπων χρηματίζοντες παρὰ τῶν ἐπιδημούντων ξένων. Καὶ τί μὲν ἠσθάνθησαν ἢ εἶπον οἱ τότε, ὅτε ὁ ἀνεξάρτητος λόγος ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου, καὶ τὸ γενναῖον αἶσθημα ὡς ἔγκλημα ἠλέγχετο, δὲν θέλομεν νὰ ἐξετάσωμεν σήμερον, εἰ καὶ πολλοὺς ἔχομεν μάρτυρας, ὅτι καὶ διαμαρτυρήσεις ἔντονοι ἐγένοντο, καὶ πολλὰ γενναῖα ἐχύθησαν δάκρυα. Ἀλλ' ἡμεῖς, οἱ ἐλευθέραν μὲν ἔχοντες τὴν φωνὴν ἵνα παρρησιαζώμεθα, ἀδυσμεύτους δὲ τὰς χεῖρας ἵνα πράττωμεν, ἡμεῖς ἅς κηρύξωμεν δημοσίως, ὥστε ν' ἀκουσθῇ μέχρις ὅπου γενναῖαι καρδίαι γενναίως σκιρτῶσιν ὑπὲρ Ἑλλάδος, ὅτι βαθέως συναισθανόμεθα τὴν γενομένην ἐξύβρισιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ὅπερ, διότι ἐδυστύχησε πρὸ διακοσίων ἐτῶν, ἐθεωρήθη ὡς ἀπόκληρον ἢ ὡς μὴ ὂν ἐν τοῖς ζῶσιν, ὅτι μετὰ φρίκης βλέπομεν ἀκροτηριασθὲν ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης, καὶ καταστραφέν ἐν τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ συλλέγοντες ὡς ἀδάμαντα πάντα αὐτοῦ λίθον, πᾶν αὐτοῦ σύντριμμα ὡς κειμήλιον, ἅς στήσωμεν περὶ αὐτό, ἵνα τὸ ἀναστήσωμεν, τὰς αὐτὰς ἐκεῖνας μηχανὰς καὶ τὰ ἱκριώματα δι' ὧν ὁ Λόρδος Ἑλγιν κατέλυε τὸν ναόν, καὶ ἡ Εὐρώπη, μάρτυς τῶν ἔργων ἡμῶν, ἅς κρίνη τίνας αἱ προσπάθειαι εἰσὶν εὐγενέστεραι καὶ ἀξιώτεραι τῆς συμπαθείας καὶ συνδρομῆς της.

Ἄλλὰ τί λέγω ν' ἀναστήσωμεν! Ποία ἐπαγωγὸς ἐλπίς μ' ἀπατᾷ! Ἴδου ἡμεῖς πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ, ἰδοὺ οἱ φίλοι πάντες τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς τέχνης ἔτοιμοι νὰ συνεργήσωσι μεθ' ἡμῶν, ἰδοὺ καὶ αἱ προσπάθειαι ἡμῶν μέχρι τοῦδε εὐοδοθεῖσαι, καὶ τεσσαράκοντα δύο μὲν σπόνδυλοι ἀνεγειγερμένοι, εἷς δὲ κίων ὁλόκληρος ὑψωθείς, καὶ τοῦ σηκοῦ αἱ κατώτεραι δοκοὶ ἤδη τεθεῖσαι· ὅταν ὁμῶς φθάσωμεν εἰς τὸν θριγκόν, ἀκεῖ ἀνηρπάγη ἡ ζωοφόρος, καὶ ἀπὸ τῶν ἀετωμάτων ἐσυλήθησαν τὰ ἀγάλματα, καὶ ἀφηρέθησαν καὶ κιονόκρανα καὶ σπόνδυλοι τῶν κιόνων, καὶ τὸ ἔργον ἡμῶν θέλει ἴσως μείνει διὰ παντὸς ἡμιτελές.

Ἄν ἡ τέχνη ἢ ἡ ἐπιστήμη ὠφελεῖτο τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς κολοβώσεως ταύτης καθ' ἧς ἀγανακτοῦμεν! Ἄλλ' αἱ Μοῦσαι ἐκάλυψαν τὸ πρόσωπόν των θρηνοῦσαι τὴν ἡμέραν τῆς μεγάλης αὐτῆς βεβηλώσεως. Οἱ καλλιτέχναι τῶν μερῶν πάντων τῆς γῆς θέλουσι μάτην ζητεῖ τὸ ἐξαίσιον τοῦτο ὑπόδειγμα, ἐξ οὗ νὰ μανθάνωσι πῶς τῶν μερῶν ἡ κομψότης καὶ εὐρυθμία συναρμολογεῖται πρὸς τοῦ συνόλου τὴν μεγαλοπρέπειαν, ποῖον δεσμὸν ἐδανείσθη ὁ μέγας Φειδίας παρὰ τῶν Χαρίτων ἵνα συνδέσῃ τὰ καθέκαστα ταῦτα ἀριστοτεχνήματα πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ μεγάλου καὶ ἀπαρμιλλοῦ ἀριστουργήματος! Τί ἤθελεν εἰπεῖ φρίττουσα ἡ Εὐρώπη, ἂν εὐρών τις εἰκόνα τοῦ Ῥαφαήλου ἢ τοῦ Ἀπελλοῦς, καὶ ἀδυνατῶν νὰ τὴν μετακομίσῃ, ἤθελε κόψει χεῖρας αὐτῆς ἢ πόδας ἢ κεφαλὰς; Ἦθελε προφέρει ἀράς ἐναντίον του! Ἦθελε τὸν κηρύξει νέον Ἡρώστρατον! Ἄλλ' ἄς σεβασθῶμεν τοῦ τάφου τὸ ὄριον, καὶ ἄς εὐφημῶμεν πρὸς τεθνεῶτας, διότι (καὶ τοῦτο πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Παρθενῶνος) πρό τινων μηνῶν ὁ Λόρδος Ἑλγιν ἀπέθανε, καὶ ἐν ᾧ ἴσως εἰς τὸ μήνυμα τοῦτο ἐξιλεοῦται ἡ

ἐταῦθα ἐπιπλανωμένη σκιά παρωργισμένου τοῦ Περι-
κλέους, ἃς μὴ μνησικακῶμεν ἡμεῖς πρὸς ὅσους εἶτε χαι-
ρᾷ κάκως εἶτε ἀκουσίως μᾶς ἔβλαψαν, ἀλλ' ἃς χαίρωμεν
βλέποντες τὸν Παρθενῶνα μετροῦντα τὴν ἡλικίαν τοῦ πρὸς
ἀτείρους ἀνθρώπων ζωάς, καὶ ἀνεγειρόμενον ἀφ' οὗ ὡς ἀφρὸς
χρυσίου παρῆλθον καὶ ἐσβέσθησαν εἰς τοὺς πόδας τοῦ αἰ-
γυπιαίου τῶν καταστροφῶν τοῦ. Καὶ ἡμεῖς μὲν ὡς ἐπιση-
μοτάτην διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς ἱεροσύλου καταστροφῆς
τοῦ ἀνεγείρομεν αὐτὸν σήμερον ἐκ τῶν ἐνόντων ἐρειπίων
αὐτοῦ, ὡς ἀνηγείραμεν τὴν ἀρχαίαν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐκ
τῶν ἐνόντων λειψάνων τῆς.

Ἡ δὲ τῶν μεγάλων πράξεων φίλη Ἀγγλία, ἂν δὲν δύ-
ναται νὰ μεταφέρῃ ὁλόκληρον τὸν ναὸν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν
τῆς, καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ συμμεταφέρῃ εἰς τὸ ὑπερβόρειον
κλίμα τῆς καὶ τὸν κυανοῦν οὐρανὸν ἐφ' οὗ κατὰλευκος δια-
γράφεται, καὶ τὴν διαφανῆ ἀτμοσφαῖραν ἡμῶν εἰς ἣν λούε-
ται, καὶ τὸν λαμπρὸν ἥλιον ὅστις τὸν ἐπιχρυσοῖ, τότε, ὡς
ἄλλοτε βασιλεῖς καὶ λαοὶ ἐσεμνύοντο πέμποντες ἀπὸ τῶν
περάτων τῆς οἰκουμένης ἀναθήματα εὐλαβείας πρὸς τὸν
Παρθενῶνα καὶ τὴν Ἀκρόπολιν, ἃς πέμψῃ καὶ αὐτὴ ὡς
φόρον τοῦ σεβασμοῦ τῆς πρὸς τὸ λίκνον τοῦτο τοῦ πολι-
τισμοῦ τ' ἀρπαγέντα κοσμήματα αὐτοῦ, ἃ μακρὰν αὐτοῦ
ἔχουσι μικρὰν μόνον καὶ μερικωτάτην ἀξίαν, ὡς καὶ αὐτὸς
χωρὶς ἐκείνων μένει κολοβὸς καὶ ἄμορφος· ἃς συντελέσῃ
δέ, γενναιότερον μᾶλλον ἢ ἰδιοτελέστερον ἐννοοῦσα τ'
ἀληθῆ τῆς τέχνης συμφέροντα, ἃς συντελέσῃ ὥστε ὁ ναὸς
οὗτος ν' ἀποβῇ καὶ πάλιν παγκόσμιον τῶν ὑποσώφων τε-
χνῶν σπουδαστήριον, καὶ γενικὸν ὑπόδειγμα τοῦ καθόλου
καλοῦ, ὅθεν οἱ καλλιτέχναι ν' ἀρύωνται τὰς ὑψηλοτέρας
ἐμπνεύσεις των. « Πῶς; » ἔψαλλεν ἐπὶ τῶν ἀθανάτων τού-

των ἔργων ὁ Βύρων εἰς στίχους ὡς αὐτὰ ἀθανάτους· « Βρεταννικὴ γλῶσσα θέλει προφέρει ποτὲ ὅτι ἡ Ἑλβιῶν ἐν-
 τρυφᾷ εἰς τῶν Ἀθηναίων τὰ δάκρυα; . . . Ἡ θαλασσοκρά-
 τωρ ἐλευθέρα Βρεταννία ἀρπάζει τὰ ἔσχατα πενιχρὰ λά-
 φυρα τῆς ψυχορραγούσης Ἑλλάδος! » (2) Ἄς ἐλπίσωμεν
 ὅτι οἱ εὐγενεῖς οὗτοι λόγοι, οἵτινες ἀντηχοῦσιν εἰς παντὸς
 Ἀγγλου καρδίαν, θέλουσι βλαστήσει ποτὲ τὸν ὠραῖον καρ-
 πὸν των, καὶ ἃς πιστεύσωμεν ὅτι αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνεγέρ-
 σεως εἰς ἃς τόσον ἐπιτυχῶς ἀσχολούμεθα, θέλουσιν ὑπὲρ
 πᾶν ἄλλο ἐπιταχύνει καὶ καταστήσει πιθανὴν τὴν πλήρω-
 σιν τῶν θερμότερων εὐχῶν καὶ ἡμῶν καὶ τῶν φίλων πάν-
 των τῆς τέχνης.

Δ

Ἔτος 1843.

Ἐπανειλημμένως ἤδη κατέστησα γνωστὸν τῇ φιλομούσῳ
 ὁμηγύρει ὅτι ἡ Ἑταιρία ἀπὸ τινων ἐτῶν ἔκρινεν ἀναγκαῖον
 ν' ἀσχοληθῇ περὶ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πρωτεύοντος μεταξὺ
 τῶν ἀρχαίων μνημείων, τοῦ Παρθενῶνος. Ὡς τὸν ὠκοδό-
 μησεν ὁ Περικλῆς ὅτε διὰ τῆς βίας ἡγεμόνευον αἱ ἀρχαῖαι
 Ἀθηναί τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ὁμοίως ἀπεφάσισε νὰ τὸν
 ἀνοικοδομήσῃ ἡ Ἑταιρία, ὅτε ἡγεμονεύουσιν αἱ νέαι Ἀθη-
 ναι ὅλων τῶν σημερινῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν διὰ τῆς ἐλευ-
 θερίας. Οὕτω προσάγουσα τὰς μηχανὰς καὶ τὰ ἱκρία της
 εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ τεραστίου τούτου γίγαντος, προσθέτει,
 ἄνευ μεταφορᾶς, κατ' ἔτος τὸν λίθον της εἰς τὴν μεγάλην

(2) Childe Harold, Canto II.

οικοδομήν, καὶ ἂν κατὰ τὸ παρὸν ἔτος αἱ δαπάναι ἦσαν
 λανθάνοντες δυσανάλογοι πρὸς τοῦ ἔργου τὸ τεράστιον μέγεθος,
 ἐνόμισεν ὁμοίως εὖλογον νὰ ἐπιμείνῃ εἰς αὐτό, ὅπως μὴ μα-
 ταιωθῶσιν αἱ προκαταβολαὶ καὶ αἱ ἄλλαι πρὸς ἔναρξιν τού-
 του γενόμεναι διαφόρου εἶδους προμήθειαι. Δι' αὐτῶν ἐκα-
 θαρίσθη κατὰ μέρος τὸ ἐμβυθὸν τοῦ ναοῦ, ἐφ' οὗ, ὡς καὶ
 ἀλλοτε ἤδη ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ἐκθέσω, μέχρι χθὲς καὶ
 πρῶην ἴστατο βάνανυσον καὶ βέβηλον οἰκοδόμημα. Ἐπὶ τῆς
 Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως ὁ ναὸς οὗτος, ὅστις εἰς τοὺς
 χριστιανικοὺς αἰῶνας καθιερώθη εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου,
 μετεβλήθη ὑπὸ τῶν δορικτητόρων εἰς προσκυνητήριον Ὀθω-
 μανικόν, μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ Μοροζίνῃ καταστροφὴν τοῦ ἀντι-
 κατέστη ὑπὸ μικροῦ καὶ ἀμόρφου οἰκοδομήματος, ἀναλό-
 γου τῆς τότε σμικρύνσεως τῆς Τουρκίας, καὶ ὑψουμένου
 ἐπὶ τοῦ ἐμβυθοῦ τοῦ ναοῦ ὡς ἐν μέσῳ πεδιάδος μαρμαρο-
 στρώτου. Τὸ προσκύνημα τοῦτο ἐσώζετο μέχρις ἀρτίως,
 καὶ τὸ ἐφυλάττομεν οὕτως ἐν μέσῳ τοῦ Παρθενῶνος, κα-
 τέχον μίαν γωνίαν αὐτοῦ, ἀκέραιον μὲν, ἀλλὰ ταπεινὸν
 ἐνώπιον τῶν ἐρειπίων ἐκείνων, τὸ ἐφυλάττομεν ὡς ὑλικὸν
 καὶ προφανὲς μέτρον ἀναλογίας μεταξὺ τῶν προγόνων, ἐξ
 ὧν καταγόμεθα καὶ τῶν δεσποτῶν ὧν ἀπεσείσαμεν τὸν ζυ-
 γόν. Ἀλλ' ὡς νὰ συνησθάνῃ τὴν εἰρωνεῖαν τῆς διατηρή-
 σεώς του, ὡς νὰ μὴν ὑπέφερε τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας,
 τὸ περιπνέον τοὺς κίονας τούτους, πρὸ ἐνὸς περίπου ἔτους
 κατέπεσεν αὐτομάτως, καὶ τὰ ἐρείπιά αὐτοῦ ἦσαν κόνις
 σαπρά, ἀφ' ἧς ἐκαθαρίσαμεν τὸ σεβάσμιον τοῦτο ἔδαφος.
 Ἐπὶ τῆς ἐργασίας δὲ ταύτης ἀνευρέθησαν τινὰ ἀρχαῖα τε-
 μάχια, ἐν οἷς καὶ μία ἐπιγραφὴ λόγου ἀξία περὶ τῆς δα-
 πάνης τοῦ ταμείου τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Κερκυραϊκὸν πό-
 λεμον.

Μετὰ ταῦτα δ' ἐξηκολούθησεν ἡ Ἑταιρία τὰ ἔργα τῆς ἀνεγέρσεως. Καὶ κατὰ μὲν τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχεν ἀπαρτίσει δύο ὀλοκλήρους κίονας τῆς βορείου πλευρᾶς· κατὰ δὲ τὸ παρὸν δύο μὲν κίονας ἀνήγειρε μέχρι τοῦ ἡμίσεως ὕψους των, δύο δὲ ἄλλων ἔθεσέ τινας ἐκ τῶν κατωτέρων σπονδύλων, καὶ διεκόπη ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως ἐνὸς σπονδύλου, πρὸς οὗ τὸν ἀπαρτισμὸν ἀπητεῖο μακρότερος χρότος καὶ μεγαλητέρα δαπάνη.

Ἐκτὸς δ' αὐτῶν ἀνέστησε καὶ μέρος τοῦ βορείου τοίχου τοῦ σηκοῦ, ἐπιθεῖσα ἀλλεπαλλήλως 158 ἐκ τῶν κατὰ γῆς κειμένων τμημάτων αὐτοῦ, ὧν ἀναγκάζεται νὰ στερεώσῃ δι' ὀπτῶν πλίνθων τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν, κατακαεῖσαν ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τῆς βόμβας τοῦ Μοροζίνη. Τὸ ἔργον τοῦτο οὐ μόνον συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' ἀποδώσῃ εἰς ἓν μέρος τοῦ σηκοῦ τοῦ Παρθενῶνος τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ μορφήν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν περιστύλιον, διακοπτόμενον μέχρι τοῦδε ὑπὸ σωροῦ ἐρειπίων ἀτάκτων, ἠνέωξε, καὶ κατέστησε βατὸν καθ' ὅλην τὴν ἀρκτικὴν αὐτοῦ ἑκτασιν. Ἀνεγείροντες δὲ τοὺς καταπεπτωκότας τούτους λίθους, εὔρομεν πολύτιμον εὔρημα, τρία ἀνάγλυφα ἐκ τῆς ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος, σχεδὸν ἀκέραια, καὶ ἐξ ὧν τὰ δύο συνέχονται, παριστῶντα μέρος τῆς διὰ δίφρων πομπῆς, ἐν ᾧ τὸ τρίτον ἀνήκει εἰς τὴν πομπὴν τῶν ἐφίππων τῆς βορείου πλευρᾶς. Ὁ εἰς τὴν ἑταιρίαν χρεωστούμενος πλουτισμὸς οὗτος τοῦ δημοσίου Μουσείου ἐστὶν ἄξιος πολλοῦ λόγου καὶ διὰ τὴν κατάστασιν τῆς διατηρήσεως τῶν τμημάτων τούτων, καὶ διότι ἐντὸς ὀλίγου, ὅταν μάλιστα προοδεύσωμεν ἀναγείροντες τὸν μεσημβρινὸν τοῖχον, θέλομεν ἔχει ἐν Ἑλλάδι ἰσάριθμα σχεδὸν τμήματα τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς ζωφόρου

πρὸς τ' ἀρπαγέντα ἀπ' αὐτῆς καὶ ἀποτελοῦντα σήμερον τὸ πραιοτάτον κόσμημα ξένων Μουσείων.

Συγχρόνως ἡσχολήθη ἡ Ἑταιρία καὶ εἰς ἀνανκαφὰς κατὰ τὸν Ἄρειον Πάγον. Καθαρίσασα τὸν λίθον εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, εὔρεν ἄνω τῆς λιθίνης κλίμακος ἐπίπεδον λελαξευμένον ἐντὸς τοῦ βράχου, αὐτὸ τὸ ἔδαφος τοῦ περιφήμου Πικαστηρίου.

Περὶ δὲ τὸ ἄντρον τοῦ Πανὸς ἀνασκάψασα, εὔρε τὰς βαθμίδας, αἵτινες ἔφερον πλαγίως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀνασκαφὴ δὲ γενομένη ὀπίσω τῆς Πνυκός, ἀνεκάλυψεν ἐν σπήλαιον κεκονιαμένον καὶ φέρον ἵχνη βαφῆς κυανῆς.

Ἀνασκαφαὶ δ' ἐκτελεσθεῖσαι ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου φρουρίου τῆς Λεβαδίας, ἀνέδειξαν διάφορα ἀρχαιότητος ἵχνη, ἐξ ὧν ὑπετέθη, ὅτι ἐκείνη ἐστὶ τοῦ μαντείου τοῦ Τροφωνίου ἢ τόσον ἡμφισβητημένη θέσις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐξιχνίασις τοῦ περιέργου τούτου τοπογραφικοῦ ζητήματος ἀπῆτει περισσοτέραν δαπάνην, ἡ Ἐφορεία ἀπεφάσισε, λαβοῦσα ἀκριβεστέρας πληροφορίας, νὰ καταβάλλῃ ἐκ τοῦ ταμείου τῆς τὴν πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς ἀναγκαίαν ποσότητα.

Ε

Ἔτος 1848.

Τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τῆς Ἑταιρίας τὴν προσοχὴν ἐλκύσαν μνημεῖον ἦν ὁ λεγόμενος Ναὸς τοῦ Αἰόλου. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως κείμενον, περίεργον καὶ διὰ τὴν ἐντελῆ διατήρησιν αὐτοῦ καὶ διὰ τὸ ἰδιόρρυθμον σχῆμά του, καὶ διὰ τὰ κοσμοῦντα αὐτὸ γλυπτικὰ ζώδια, εἶχε καὶ

ἄλλοτε ἀσχολήσῃ τὴν Ἑταιρίαν, ἣτις πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀνέσκαψεν αὐτό, μέχρι τοῦ ἡμίσεως ὕψους τοῦ καλυπτόμενον ὑπὸ ἐπισωρευθέντων χωμάτων. Ὁ ὀκτάγωνος οὗτος πύργος ὠκοδομήθη, ὡς γνωστόν, ὑπὸ Ἀνδρονίκου Κυρρῆστου, μίαν καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα π. Χ. ἵνα χρησιμεύσῃ εἰς τριπλοῦν σκοπόν, ὡς ἀνεμοδείκτης, ὡς κλεψύδρα καὶ ὡς ἡλιακὸν ὥρολόγιον. Χαλκοῦς ἀνεμοκίνητος τρίτων ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἐδείκνυε κατὰ τὸν πνέοντα ἄνεμον, ὡς ὁ Βιτρούδιος ἐξηγεῖ, ἐν τῶν ὀκτὼ ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ πύργου ἐπειργασμένων ζωδίων τῶν ἀνέμων καὶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Ἡ δ' ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν πηγή, ἡ καλουμένη Κλεψύδρα, αὐτὴ ἡ ποτίσασα τοὺς προμάχους τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τειχισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύς, ὀχετευθεῖσα δι' ὕδραγωγείου, οὗ σώζονται μέχρι τοῦδε δύο ἀψίδες, ἑρρέεν εἰς στρογγύλην δεξαμενὴν προσηρτημένην εἰς τὴν μεσημβρινὴν τοῦ πύργου πλευράν, καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς ὕδραυλικὸν ὥρολόγιον, δεικνύον τὰς ὥρας διὰ νυκτός, καὶ ἐπὶ νεφελώδους καιροῦ τὴν ἡμέραν. Τέλος αἱ ἐπὶ τῶν ὀκτὼ πλευρῶν κεχαραγμέναι γραμμαὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐχρησίμευε καὶ ὡς ἡλιακὸν ὥρολόγιον, καθὼς καὶ ὀνομάζει ὁ Οὐάρρων τὸν πύργον.

Ἡ Ἑταιρία λοιπὸν συνέλαβε τὴν ιδέαν ν' ἀπαρτίσῃ αὐθις, καθ' ὅσον ἐνδέχεται, τὸ ἀξιόλογον τοῦτο μνημεῖον κατὰ τὴν ἀρχαίαν χρῆσιν του, τοῦλάχιστον ὡς ἡλιακὸν ὥρολόγιον, σκεφθεῖσα, ὅτι οὐ μόνον ἤθελε προικίσει τὰς Ἀθήνας δι' ὥρολογίου χρησίμου καὶ μοναδικοῦ εἰς τὸ εἶδός του, διότι θὰ ἐμέτρει καὶ ἐδείκνυε τὰς ὥρας ὡς καὶ πρὸ εἴκοσιν αἰώνων, ἀλλ' ἤθελεν ἴσως προμηθεύσει νέα διδόμενα πρὸς λύσιν τοῦ μεγάλου τῆς παγκοσμίου φυσικῆς ζητήματος, ἂν ὁ ἄξων τῆς σφαίρας ἡμῶν δὲν μετεκινήθῃ πρὸ δισχιλίων

των, ἢ ἂν δὲν μετεβλήθη ἢ προσάλληλος θέσις τῶν σωμάτων τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος. Πρὸς τοῦτο ἤρκει ἡ ἐντεθῶσι σιδηροῖ ὠροδεῖται ἢ γνώμονες οὕτως, ὥστε ἡ ἀκτὶς αὐτῶν νὰ συμπίπτῃ ἐκάστοτε μετὰ τῶν ἐγκεχαραγμένων ἐπὶ τοῦ πύργου γραμμῶν. Ἄλλ' ἡ κατασκευὴ καὶ ἐναρμόγιον αὐτῶν ἀπῆτει ἐπιστημονικὰς προεργασίας καὶ ὑπολογισμούς, καὶ τὴν σπουδὴν τῶν γραμμῶν τοῦ μνημείου ἀπ' ἀνδρὸς ἐμπείρου τῆς γνῶμικῆς. Τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀνεδέχθη προθύμως ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ στόλου Κ. Λεωνίδας Παλάσκας προτάσει τῆς Ἐφορείας, ἣτις τῷ ἐχορήγησεν ἐργαλεῖα καὶ ἀνήγειρε τ' ἀπαιτούμενα ἱκρία περὶ τὸν πύργον. Ἐν τῷ μέσῳ ὅμως τοῦ ἔργου, καὶ ἐν ᾧ, ὡς προφορικῶς ἀνέφερεν, εἶχεν ἤδη κατὰ μέγα μέρος ἐπιτύχει εἰς τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ, ἠναγκάσθη ν' ἀποπλεύσῃ ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ οὕτως ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐφορείας, πρὸς ὃν μέγα βῆμα καὶ ἡ κυριωτέρα δαπάνη ἐγένετο ἤδη, ἀνεβλήθη μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του.

Δεύτερον ἔργον, εἰς ὃ ἡ Ἐφορεία ἀπεφάσισε ν' ἀσχοληθῇ, ἦν ἡ ἀνασκαφὴ τῆς μεσημβρινῆς τοῦ Παρθενῶνος πλευρᾶς. Ἀπ' αὐτῆς τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐλευθερώσεως καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Ἐταιρία ἔσπευσαν νὰ φέρωσι τὸν φόρον τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς δαπάνης των εἰς τὸ κορυφαῖον τοῦτο τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ἐμβαδὸν αὐτοῦ ἀπηλλάγη τῶν Τουρκικῶν ἐποικοδομήσεων· οἱ κίονες καὶ οἱ τοῖχοί του κατὰ μέγα μέρος ἀνηγέρθησαν, καὶ περὶ τὰς τρεῖς πλευράς του αἱ ἀνασκαφαὶ ἀνεκάλυψαν τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος, καὶ εἰς αὐτὰς εὐρέθησαν πολλὰ τῶν θαυμασίων ἐκείνων Φειδαϊκῶν ἀναγλύφων, ὧν οὐδέποτε ἡ τέχνη οὐδὲν παρήγαγεν εὐγενέστερον. Ἄλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ δὲν εἶχον ἔτι ἐκταθῇ καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευράν, ἣτις ἀπὸ τῆς με-

γάλης καταστροφῆς τοῦ ναοῦ, τῆς πρὸ δύο αἰώνων, κεί-
ται γιγαντιαίων ἐρειπίων παμμεγέθους σωρός. Ταύτην ἀνα-
σκάπτουσα ἡ Ἐφορεία, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐσκόπευε νὰ καταστήσῃ
βατὸν καὶ ὁρατὸν καὶ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἀκροπόλεως,
ἀφ' ἐτέρου δ' ἤλπιζε πολύτιμα καὶ ἐν αὐτῷ νὰ ἐπιτύχῃ εὐ-
ρέματα, διότι ἐκ τῶν μετοπῶν τῆς πλευρᾶς ταύτης 15
ἀφηρέθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλγινος, μία σώζεται εἰς Παρίσια
καὶ μία ἐνταῦθα. Ὅλη ὅμως ἡ πλευρὰ εἶχε 32 μετόπας,
ὥστε ἐλλείπουσιν 19, ὡς καὶ πολλὰ τμήματα τῆς ζωφό-
ρου, ἃ γρῆος ἡμῶν ν' ἀναζητήσωμεν· διότι, ἂν, ὡς πιθα-
νόν, δὲν τὰ κατέστρεψε πάντα ἡ ἔκρηξις, ἤθελεν εἶσθαι
ἀπειρόκαλον καὶ βάνανυσον νὰ ὑποπτεύωμεν τὴν ὑπαρξιν
αὐτῶν καὶ νὰ τ' ἀφίνωμεν τεθαμμένα.

Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη, ἐξ αἰτίας διαφόρων προσκομμάτων,
ἤρχισε περὶ τὰ τέλη μόνον, καὶ διήρκεσεν ἐπ' ὀλίγας ἡμέ-
ρας. Ἀλλὰ καὶ οὕτως εὐρέθησαν δι' αὐτῆς 5 ἐπιγραφαὶ καὶ
πολλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἄξια λόγου γλυπτικὰ τε-
μάχια, ἐξ ὧν 10 ἀνήκοντα εἰς τὰ τοῦ Παρθενῶνος ἀνά-
γλυφα. Πάντα δὲ κατετέθησαν εἰς τὰ προσωρινὰ μουσεῖα
τῆς ἀκροπόλεως.

Μετὰ τῆς ἐργασίας ταύτης, ἣτις μένει νὰ συμπληρωθῇ
ὑπὸ τῆς διαδόχου Ἐφορείας, ἐξετελέσθη καὶ ἕτερον ἔργον
οὐχ' ἥττον σπουδαῖον, καὶ οὐ τ' ἀποτελέσματα ἦσαν πλη-
ρέστατα. Τὸ ἀριστοτέχνημα τῆς παλαιᾶς ἀρχιτεκτονικῆς,
τὸ Ἑρεχθεῖον, εἶχε πρό τινων ἐτῶν ἤδη ἀνασκαφῇ δαπάνη
τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἐν τῶν ἀξιολογωτέρων
μερῶν αὐτοῦ, ἡ βορεῖα ἐξάστυλος πρόστασις, ἐβεβηλοῦτο
εἰσέτι ὑπὸ βάρβαρον θόλον, ὅστις εἶχεν οἰκοδομηθῇ ἐπὶ
Τούρκων, καὶ ἐχρησίμευεν εἰς πυρίτιδος ἐναπόθεσιν. Τὴν
ὀροφὴν τῆς στοᾶς τὴν ὑπὲρ τῶν θόλον τοῦτον εἶχεν ἐπι-

φρτίσει ὁ Γούρας διὰ βρέων σωρῶν χώματος, πρὸς ἐξασφάλειαν κατὰ τῶν πυροβόλων· καὶ γνωστὴ ἐστὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ναοῦ τούτου ἡ τελευταία τραγικὴ περιπέτεια, ὅτι τὸ βῆρος τοῦ χώματος, καὶ βόμβαι ἐνσκήψασα, ἐκρήμνισαν αἰφνης τὴν ὀροφήν, καὶ ὅτι ὑπὸ τὰ συντρίμματα αὐτῆς ἐτάφη οὐκ τρῶς ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἑλλήνος στρατηγοῦ. Τῆς ὀροφῆς δὲ ἐκείνης δύο δοκοὶ ὀγκωδέσταται καταπεσοῦσαι, ἐπίεζον ἔκτοτε τὸν τουρκικὸν θόλον, καὶ ἐπίφοβον ἐφαίνετο μὴ τὸ βάρος αὐτῶν καὶ ἡ ἐπήρεια τῶν ὑετίων ὑδάτων ἐπιφέρῃ αἰφνης αὐτοῦ τὴν κατάπτωσιν, ἣτις προφανῶς ἤθελε συνεπείρῃ καὶ τὴν τῆς στοᾶς ὀλόκληρον. Διὰ τοῦτο, προλαβοῦσα ἡ Ἐφορεία, καὶ τὰς δυσκολίας τοῦ ἐπισφαλοῦς ἔργου ὑπερνικήσασα, κατεδίβασε πρῶτον ἄνευ οὐδεμιᾶς ζημίας τὰς δύο δοκοὺς, καὶ μετὰ ταῦτα κατεκρήμνισε καὶ τὸν θόλον· ὥστε ἡ στοᾶ, ἣν μέχρι τοῦδε αὐτὸς κατακαλύπτων ἡσχήμεζεν, ἠνεώχθη πάλιν καὶ δεικνύει τοῦ σχήματός της τὴν εὐρυθμίαν καὶ τῶν γραμμῶν της τὴν καθαρότητα. Ἀντεμείφθη δὲ καὶ ἄλλως ἡ ἐταιρία ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης, καὶ κέρδος μέγα ἐκέρδισεν ἐξ αὐτῆς, διότι, κατεδαφιζομένου τοῦ θόλου, εὐρέθησαν εἰς αὐτὸν ἐντετειχισμένα ὡς λίθοι ἄργοι 15 ἐπιγραφαὶ καὶ 7 τμήματα ἐκ τῶν ἀξιολόγων ἀγαλμάτων τῆς ζωοφόρου τοῦ Ἐρεχθείου. Μέχρις ἐσχάτων ἔτι ἡ ἐπιστήμη ἠγνόει τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ζωοφόρον, καὶ μέλανός τινος λίθου τεμάχια, ἐπὶ τῶν ἐπιστυλίων σωζόμενα, ἦσαν τὰ μόνα γνωστὰ αὐτῆς λείψανα. Ἀλλ' ἐπιγραφαὶ πρό τινων ἐτῶν ἀνευρεθεῖσαι ἀνέφερον περὶ ἀγαλματίων τῆς ζωοφόρου σιδηροῖς γόμφοις ἐφηρμοσμένων, καὶ ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἀνεσκάφησαν περὶ αὐτὸν τὸν ναὸν διάφορα τοιαῦτα ἀγαλμάτια ἐκ μαρμάρου, ἀναγνωρισθέντα, ὡς καὶ ὅσα νῦν εὐρέθησαν, ὅτι ἀνῆκον εἰς τὴν ζωοφόρον, καὶ ὅτι λευκὰ

ἀναφαινόμενα ἐπὶ τοῦ μέλανος ἐμβαδοῦ, ἐπρόσθετον καὶ τῶν χρωμάτων τὴν ποικιλίαν εἰς τὴν ἐντέλειαν τῆς λοιπῆς ἐργασίας. Τὰ γλυπτικὰ ταῦτα ἔργα εἰσὶ τῆς ἀρίστης καλλιτεχνικῆς ἐποχῆς, προϊόντα τῶν μαθητῶν καὶ ἀμέσων διαδόχων τοῦ Φειδίου, καὶ ἄξια αὐτῶν διὰ τὴν ὠραιότητα τῆς διαγραφῆς καὶ διὰ τῆς γλυφίδος τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν χάριν· καὶ ἕκαστον αὐτῶν, ἐγκαταριθμούμενον εἰς τὴν συλλογὴν τῶν μουσείων ἡμῶν, προστίθῃσιν εἰς αὐτὴν ἐν μικρὸν ἀριστούργημα. Εὐρέθησαν δ' ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ θόλου καὶ πολλὰ ἄλλα γλυπτικὰ τεμάχια αὐτοῦ τε τοῦ Ἐρεχθείου καὶ ἄλλων ναῶν.

Ἄλλ' ἡ Ἐφορεία ἐνόμισεν ὅτι καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐδύνατο νὰ ὑπηρετήσῃ τ' ἀρχαιολογικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν τῆς Ἐταιρίας σκοπόν. Ὅτε μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ἐλευθέρα ἐπρώτευσεν ἡ Ἑλλάς, τότε κατεκόσμει ἑαυτὴν τε καὶ αὐτὰ διὰ τῶν θαυμασιῶν ἔργων τῆς τέχνης τῆς. Ἄλλ' ἀφ' ὅτου διὰ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων καταπροδοῦσα τὴν ἐλευθερίαν τῆς, ἐτέθη ἐν μέρει δούλης δορυαλώτου, ἔκτοτε οἱ κατακτηταί, πεφωτισμένοι ἢ βάρβαροι, ἐχθροὶ ἢ φίλοι τῆς τέχνης, ὁμοίως τὴν ἀπεγύμνωσαν, ἢ ἀπλήστως τῆς ἀνισχύρου τὴν στολὴν ιδιοποιούμενοι, ἢ βαναύσως τῆς δυστυχούσης καταστρέφοντες τὴν εὐπρέπειαν. Οὕτως, ἐν ᾧ ἀφ' ἐνὸς ἐστερεῖτο ἡ Ἑλλάς μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ πάσης τῆς τεχνικῆς γονιμότητος, ἀφ' ἑτέρου ἐλεηλάτουν αὐτὴν οἱ κατὰ καιροὺς ἰσχύοντες, ἀπὸ τοῦ Μουμίου μέχρι τοῦ Ἑλγίνος, καὶ ἐγκαταλιπόντες, αὐτὴν ἔρημον, ὑπὸ τυράννων καὶ θυμάτων κατοικουμένην, ἐπεσώρευον τοὺς πολυτιμοτέρους τῶν θησαυρῶν τῆς εἰς ξένα μουσεῖα. Θέλει ἴσως ἔλθῃ καιρός, ὅτε οἱ τὰ προϊόντα τῆς Ἑλληνικῆς γλυφίδος διακατέχοντες σήμερον, ἐκτιμῶν-

τὰ συμφέροντα τῆς τέχνης ὀρθότερον, θέλουσι πιστεύ-
σαι, ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες ἀποδοθεῖσαι εἰς τὴν γῆν
τῆς γεννήσεώς των, ἐν συνδέσμῳ μετὰ τῶν μνημείων ἐξ
ὧ ἀπеспάσθησαν, ἐν σχέσει μετὰ τῆς γῆς ἣν τοπογρα-
φῶς ἐξηγοῦσι, καὶ ἐν ἀρμονίᾳ μετὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐφ' οὗ
διεγράφοντο, πολὺ ἀνωτέραν θέλουσι λάβει σημασίαν, πολὺ
ζωηροτέραν θέλουσιν ἀποτελεῖ ἐντύπωσιν, πολὺ εὐγενέ-
στερα θέλουσι διδάσκει μαθήματα, καὶ ἴσως τότε γεννηθῇ
εἰς πολλοὺς ἡ ἰδέα νὰ καταστῇ ἡ Ἑλλάς, ὡς ἦτο καὶ ὡς
ἔπρεπε νὰ μένῃ, μέγα παγκόσμιον μουσεῖον τῶν ἰδίων τῆς
ἔργων, ὅπου νὰ σπουδάζεται ἡ κλασικὴ τέχνη ὡς δὲν δύ-
ναται νὰ σπουδασθῇ ἀλλαχοῦ. Ἀλλὰ πρὸς τὸ παρόν, καὶ
διὰ πολὺν χρόνον ἔτι, ταῦτα εἰσὶν ὄνειροπολήματα φροῦδα!
Πρὶν υἱοθετήσῃ αὐτὰ ἡ κοινὴ γνώμη, πόσαι προλήψεις
πρέπει νὰ νικηθῶσι, πόσαι φιλαυτίαι νὰ ἀμβλυνθῶσι! Διὰ
τοῦτο ἡ Ἐφορεία, τὰ ἐφικτὰ μόνα θηρεύουσα, ἐνόμισεν ὠφέ-
λιμον, ἐν ἐλλείψει τῶν πρωτοτύπων, νὰ προκαλέσῃ τῶν
ἀντιτύπων τὴν ἀποστολήν, ὅπως βλέπῃ ἡ Ἑλλάς τῶν
ἀπόντων τέκνων τῆς τὰς ὠχρὰς καὶ εἰκόνας, ὅπως τὴν θέ-
σιν τῶν ἀφαιρεθέντων ἀριστουργημάτων κατέχοντα τὰ ἰν-
δάλματα ταῦτα, ἀπατῶσι τὴν λύπην τῆς δι' ἐκείνων τὴν
στέρησιν.

Χρεωστῶ δὲ ν' ἀναγγείλω τὴν φιλελληνικὴν προθυμίαν,
μεθ' ἧς ἡ Ἐφορεία τοῦ μουσείου ἔσπευσε νὰ ἐνδώσῃ εἰς
τὴν πρότασιν ἡμῶν, διατάξασα νὰ κατασκευασθῶσι καὶ
πεμφθῶσιν εἰς τὴν Ἑταιρίαν ἔκτυπα, α'. τῶν τεσσάρων
τμημάτων τῆς ζωοφόρου τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, τῶν μόνων
ὅσα ἦσαν γνωστὰ πρὶν τῆς νέας τοῦ ναοῦ ἀνακαλύψεως·
β'. μιᾶς Καρυάτιδος, τῆς μόνης ἐλλειπούσης ἀπὸ τῆς Ἑλ-
λάδος· καὶ γ'. ἐνὸς σπονδύλου κίονος καὶ κιονοκράνου τοῦ

Ἐρεχθείου. Τὰ ἔκτυπα ταῦτα, ποιηθέντα ἐκ γῆς ὤμης, ἐπέμφθησαν ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐκομίσθησαν γενναία δαπάνη τοῦ Βρετανικοῦ μουσείου.

Ἀλλά, καθ' ἃς ἔχομεν πληροφορίας, ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐστὶ πρόδρομος καὶ ἄλλης πολὺ μείζονος, ἀναβληθείσης μέχρις οὗ τὸ μουσεῖον βεβαιωθῇ ὅτι ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία ἔχει ποῦ νὰ τὴν καταθέσῃ. Ὡς δ' ἔχομεν διδόμενα νὰ ἐλπίζωμεν, θέλει αὕτη περιέχει τῶν ἀετῶν τὰ ἀγάλματα, τὰς μετόπας καὶ τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος, ἴσως τῆς Φιγαλείας τὴν ἀνεκτίμητον ζωφόρον, καὶ πιθανῶς καὶ ἄλλα ἐκλεκτὰ τῆς γλυπτικῆς ἀντικείμενα (1).

ΣΤ

Ἔτος 1846.

Τὸ πρῶτον ἔργον τῆς Ἐταιρίας ὑπῆρξε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ ἐντελὴς ἀποπεράτωσις τῆς πρὸς βορρᾶν προστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, ἧς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη ἔτους εἶχε καταρρίψει τὸν δύσμορφον Ὀθωμανικὸν θόλον, ἧτις δὲ σήμερον τὸ κάλλιστον οὖσα μέρος τοῦ καλλίστου τούτου τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἀπέβη νέον ἐξάισιον τῆς Ἀκροπόλεως καθωράϊσμα.

Μετὰ δὲ τὸ Ἐρεχθεῖον ἔστρεψεν ἡ Ἐταιρία καὶ αὖθις τὴν προσοχὴν αὐτῆς πρὸς τὸν Παρθενῶνα. Κατὰ διαφόρους ἤδη καιροὺς ὁ ἄλλοτε ὑπὸ πελώρια συντρίμματα σχεδὸν τεθαμμένος οὗτος ναὸς εἶχεν ἀνασκαφῇ κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ πλευράς, ὥστε ἀνεφάνησαν τὰ ὑπὸ σωρὸν χωμάτων ἐν ἀτά-

(1) Ἐπέμφθη καὶ αὕτῃ μετὰ ταῦτα.

καὶ συγχύσει κείμενα αὐτοῦ μέρη, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀνευ-
 ρήθησαν πολλὰ τμήματα τῆς λαμπρᾶς ζωοφόρου, προϊόντα
 πλῆτιμα τοῦ Φειδαϊκοῦ ἐργαστηρίου. Μόνη δ' ἡ μεσημ-
 βρινὴ πλευρά, καθ' ὃ βαθυτέρα, καὶ ἐπομένως δυσχερεστέρα
 καὶ δαπανηροτέρα τῶν ἄλλων εἰς ἀνασκαφὴν, ἔμενεν εἰσέτι
 ἀνεκάλυπτος, καὶ ἡγνοεῖτο τί ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸν ὑψηλὸν ἐρει-
 πτῶν λόφον ὅστις τὴν κατεκάλυπτεν. Ἐπειδὴ δὲ προσέτι
 κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐπιπόλαιός τις ἔρευνα ἀνεκάλυψε πρὸ
 δέκα ἐτῶν πολλὰς ωραίας κεχρωματισμένας πιλίνας πλίν-
 θους ἐξ ἀρχαίου τινὸς ναοῦ, ἴσως προγενεστέρου τοῦ Παρ-
 θενῶνος (1), διὰ τοῦτο ἐδικαιούμεθα νὰ περιμένωμεν δι' ἐπα-
 ναλήψεως τῆς αὐτόθι ἀνασκαφῆς καὶ ἄλλην τοιαύτην πολύ-
 τιμον λείαν. Ἀνέσκαψε λοιπὸν ἡ Ἑταιρία ἅπασαν τὴν πλευ-
 ρὰν ταύτην, καθ' ὅσον ἦν δυνατόν, εἰς ἱκανὸν βάθος, καὶ μετ'
 οὐ μικρᾶς δυσκολίας, διότι ἐπρόκειτο πάντοτε νὰ μετακινῇ
 τοὺς ὀγκώδεις τῶν κιόνων σπονδύλους, τοὺς ἐπικαθημένους
 ἐπὶ τῶν συντριμμάτων· καὶ πιλίνας μὲν πλίνθους δὲν εὔρεν
 ἐκεῖ, ἀπέκτησεν ὅμως 6 τμήματα τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρ-
 θενῶνος, ὧν 4 καλῆς ὄντα διατηρήσεως, δύνανται αὐτὰ μόνον
 νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἔπαθλον ἐπαρκὲς τῶν προσπαθειῶν καὶ
 ἀγώνων ὀλοκλήρου τοῦ ἔτους, εὔρε δὲ προσέτι καὶ 20 ἐπι-
 γραφὰς καὶ πολλοὺς σπονδύλους τῶν τοῦ ναοῦ κιόνων. Περὶ
 τὸν Παρθενῶνα πολλὰ ἔτι νὰ γίνωσιν ὑπολείπονται. Ὀλο-
 κλήρων κιόνων ὑφίστανται πάντες ἢ οἱ πλείονες σπόνδυ-
 λοι, καὶ ἡ ἀνέγερσις αὐτῶν δὲν φαίνεται ἀδύνατος. Μέρος
 τοῦ τοίχου δύναται ν' ἀπαρτισθῇ ἐκ τῶν ἐνόντων λίθων,
 μέρος τοῦ ναοῦ μένει νὰ καθαρισθῇ, καὶ ἡ δυτικὴ αὐτοῦ
 πύλη, ἀνοιγεῖσα μέχρι τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς πλάτους, θέλει

(1) Μεταγενέστεραι ἀνασκαφαὶ πιθανολογοῦσιν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὰ λείψανα τοῦ
 ὑπὸ τῶν Περσῶν πυρποληθέντος ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς.

μᾶς δώσει τὰς ἀξιολογωτάτας ἐπιγραφάς, αἵτινες εὐρίσκονται εἰς αὐτὴν ἐντετειχισμένοι (2).

Ἀνεσκάφησαν δὲ καὶ αἱ βάσεις τῶν βορείων τε καὶ νοτίων κιόνων τῆς ἐσωτερικῆς τῶν προπυλαίων στοᾶς, καὶ διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης ἐκτὸς ὅτι ἀνεκαλύφθη ὁλόκληρος ἡ στοὰ αὕτη, εὐρέθησαν καὶ ὀκτὼ γλυπτικὰ τεμάχια καὶ δύο ἐπιγραφαί. Ἄλλαι δέ τινες ἀνευρέθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου ἐνηργήθησάν τινες ἀνασκαφαὶ πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους.

Ἄλλὰ κυρίως εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῶν προπυλαίων ἐγένετο ἐργασία τις ἀξιόλογος δι' ἣ ἔσχεν ἀποτελέσματα. Γνωστὸν ὅτι ἡ Γαλλία, ἡ τὸ πλεονέκτημα κεκτημένη τοῦ προκατάρχεσθαι τῶν καλῶν ἰδεῶν, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἤρχισε νὰ πέμπῃ ἐνταῦθα ἀριθμὸν τινα τῶν μᾶλλον εὐδοκιμούντων μαθητῶν τοῦ ἐν Παρισίοις σχολείου τῶν ὠραίων τεχνῶν, ὅπως ἐπισκέπτονται τὴν γῆν εἰς ἣν ἔθαλλεν ἄλλοτε αὐτοφυὲς τὸ καλόν, καὶ βλέπωσι τὰ μνημεῖα, ἃ καὶ ἡρειπωμένα διδάσκουσιν ἔτι μεγάλα μαθήματα, πρὸ πάντων δ' ὅπως τὰ βλέπωσι περιεχόμενα ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἐπιστεφόμενα ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ, εἰς τὴν ἐξαίσιον αὐτῶν ἁρμονίαν, δι' ἣν τὰ συνέλαβον οἱ μεγάλοι νόες τῆς ἀρχαιότητος. Ὅποια ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς μεγαλοφυΐας! Μετὰ εἴκοσιν ὅλους αἰῶνας, τὰ ἐκ ἐκ τῆς γλυφίδος τῶν ἀρχαίων πεσόντα συντρίμματα ἀναδεικνύουσι καὶ μέχρι τοῦδε τὴν πατρίδα των τεχνικὸν κέντρον, καὶ διδασκτήριον τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων ἐθνῶν.

Οἱ φιλότιμοι δ' οὗτοι σπουδασταί, προθυμούμενοι νὰ δώσωσιν εἰς τὴν κλασικὴν μητέρα τῆς τέχνης δεῖγμα τῆς ἰδίας

(2) Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγκατελείφθη, ἀναγνωρισθέντος ὅτι ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἀρχαίου ὑπερθύρου.

εὐχωμοσύνης δι' ἣν τοῖς δίδει ἀφορμὴν πρὸς τελειοποίησιν καὶ δι' ἧς τοῖς παρέχει ἀπολαύσεις διὰ τῆς θέας καὶ τῆς σπουδῆς τῶν ἀριστουργημάτων της, ἠθέλησαν νὰ συντελέσωσι τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς εἰς τὰ ἔργα τῆς Ἑταιρίας, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης αὐτῶν προθυμίας, καθ' ἑαυτὸ ἄξιον λόγου πολλοῦ, φαίνεται πολὺ σπουδαιότερον ἔτι ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι τὸ παράδειγμα αὐτῶν, καθ' ὃ γενναῖον καὶ εὐγενές, θέλει βεβαίως εὑρεῖ μιμητὰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν, καὶ οὕτω, πολύτιμον γινόμενον προηγούμενον, θέλει παρέχει ἑσαεὶ μεγίστην ἐπικουρίαν εἰς τὴν Ἑταιρίαν, καὶ προάγει δραστηριώτατα τὴν ἐπιβολὴν αὐτῆς καὶ τὴν πρόθεσιν.

Τὸ ἔργον λοιπὸν ὃ οἱ Κύριοι οὗτοι ἐπεχείρησαν ἦν ἀνασκαφὴ ἐμπρὸς τῶν Προπυλαίων καὶ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῆς βάσεως τοῦ Ἀγρίππα, ἀποβᾶσα εὐτυχεστάτη, διότι παρήγαγεν ἄφθονον καὶ ἀνέλπιστον προῖον 27 ἐπιγραφῶν, εἰς ἧς μετὰ ταῦτα ἡ Ἑταιρία, ἐξακολουθήσασα τὴν ἀνασκαφὴν, προσέθηκεν ἄλλας 30, καλῶς διατετηρημένας καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίας. Προσέτι δ' ἀνέσκαψαν καὶ μέρος τοῦ προμαχῶνος τοῦ ἀντικειμένου πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν τῶν Προπυλαίων εἴσοδον, καὶ ἐκεῖ εὗρέθη μία τῶν βαθμίδων τῆς ἀναβάθρας τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς θέσιν, ἐξ οὗ ἀποδείκνυται ὅτι ἡ ἄνοδος πρὸς τὸν ἱερὸν λόφον ἐκτίσθη ποτὲ ἀνάλογος τῆς λοιπῆς αὐτοῦ μεγαλοπρεπείας, διότι ἡ ἀναβάθρα, πλατεῖα ὡς αὐτὰ τὰ Προπύλαια, κατήρχετο ἀπ' αὐτῶν μαρμαρόκτιστος μέχρι τοῦ μυχοῦ τῆς κοιλάδος, ἔχουσα ἐκατέρωθεν ἄνδηρα στηρίζοντα ὠραίας οἰκοδομάς (3).

(3) Μικρὸν μετὰ ταῦτα ἀπεδείχθη ἀναμφισβητήτως ὅτι ἡ ἀναβάθρα αὕτη ἦν ἔργον χρόνων Ῥωμαϊκῶν. Ἰδ. Ἀνωτ. Σελ. 105. 212.

Πρὸς τὴν καλὴν δὲ ταύτην πράξιν ἀντιφιλοτιμούμενος ὁ ἐνθουσιώδης λάτρης τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, Πρέσβυς τῆς Γαλλίας Κ. Πισκατόρης, οὗ τινος αἱ πρῶται πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχέσεις ἦσαν αἱ τοῦ φιλέλληνος, ἠθέλητε νὰ συναγωνισθῇ τὸν ἀξιάγαστον ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, εἰς ὃν ἡμεῖς ἀπεδύθημεν, καὶ νὰ πράξῃ ἐν αὐτῷ τι φέρον ὄφελος εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ δόξαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Προτιθεμένης λοιπὸν τῆς Ἐφορείας, καὶ πανταχόθεν παρακινουμένης νὰ καθαρίσῃ τὰ περίξ τοῦ κομψοτάτου μνημείου τοῦ Λυσικράτους, καὶ νὰ περιφράξῃ αὐτὸ διὰ κιγκλίδων κατὰ βαναύσων ἐπηρειῶν, ἐπρότεινεν ὁ Κ. Πισκατόρης ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν προμήθειαν τῆς δαπάνης καὶ τὴν φροντίδα τῆς ἐπισκευῆς, καὶ ταύτην μὲν ἀνέθετο εἰς τοὺς ἐπιδημοῦντας Γάλλους ἀρχιτέκτονας, ἡγείρε δ' ἐκ τοῦ μέσου καὶ τὸ μέγα πρόσκομμα πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀναγκαίου τούτου ἔργου, πείσας τοὺς Γάλλους καπουκίνους ν' ἀποστῶσι πάσης ἐπὶ τοῦ περικειμένου τόπου ἀπαιτήσεως πρὸς ἀποζημίωσιν· διότι, ὡς γνωστόν, τὸ χορηγικὸν τοῦτο μνημεῖον ἔκειτο ἐπὶ Τούρκων ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου αὐτῶν, καὶ κατ' ἐκείνην τὴν δεινὴν ἐποχὴν ἐκινδύνευσε μάλιστα, ἐκ θεμελίων ἀνασπασθέν, νὰ μετακομισθῇ ὁλόκληρον εἰς Γαλλίαν· ἤδη δ' ἐξ ἐναντίας, τόσον ἡ ἐλευθερία καὶ εὐνομία μετέβαλε τὴν τύχην ἡμῶν, ὥστε διὰ γαλλικῶν χορηγιῶν περιποιεῖται καὶ διακοσμεῖται. Καὶ ἡ μὲν ἐργασία αὕτη, γενομένων ἤδη ὅλων τῶν ἀπαιτουμένων προπαρασκευῶν, θέλει ἀρχίσει ἀνυπερθέτως.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ὁ Κ. Πισκατόρης, διὰ τῶν αὐτῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ διὰ δαπάνης ἣν ἐπορίσατο ἀπὸ φιλελλήνων καὶ φιλαρχαίων Γάλλων, προσήνεγκε καὶ αὐθις εἰς τὴν Ἑταιρίαν μεγίστην βοήθειαν, ἀναδεχθεὶς τὴν ἀποπεράτω-

σι ἐνός τῶν κυριωτέρων ἔργων ἃ εἶχεν αὐτὴ ἀναλάβει. Τὸ Ἐρεχθεῖον, τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, ἐνησχόλησε πάντοτε σπουδαιότατα τὴν Ἐταιρίαν, ἣτις ἀνήγειρε τὰ τεῖχη αὐτοῦ καὶ τοὺς κίονας, ἀνέσκαψε τὸ ἐμβαδὸν αὐτοῦ, ἠνέωξεν, ὡς προεβρέθη, τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ πρόστασιν, καὶ φιλοτιμουμένη ν' ἀποκαταστήσῃ ὅσον ἐνεδέχετο τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ μέρη εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν καὶ θέσιν, χωρὶς νὰ βεβηλώσῃ αὐτὰ διὰ προσθηκῶν νέων, ἀνεζήτησεν αὐτὰ ἐπιμελῶς εἰς τοὺς περικειμένους σωροὺς ἐρειπίων. Ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν εὔρε καὶ τὸ ἀνέλπιστον εὔρημα τῆς πέμπτης Καρυάτιδος, ἣτις κακῶς ἐνομιζέτο ἕως τότε ἀποῦσα ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ διατηρουμένη εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Βατικανὸν μουσεῖον. Ἦν δ' ἡ Καρυάτις αὕτη τοσοῦτον ἡκρωτηριασμένη, τῆς μὲν κεφαλῆς ἐλλειπούσης, τοῦ δὲ κάτω μέρους τοῦ σώματος ὄντος συντετριμμένου εἰς διάφορα τμήματα, ὥστε ὁ περισωζόμενος κορμὸς ἦν ἀδύνατον ν' ἀνεγερθῇ εἰς τὴν ἀρχαίαν θέσιν, ἐκτὸς ἂν συνεπληροῦντο τὰ ἐλλείποντα μέρη. Τοῦτο πρὸ δύο ἐτῶν ἔπραξεν ἡ Ἐταιρία διὰ τοῦ ἀξίου γλύπτου Ἀνδρεόλη, ὁ δὲ Κ. Πισκατόρης ἐνήργησε τὴν κατασκευὴν τῆς ἐλλειπούσης βάσεως αὐτῆς καὶ τὴν εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον ἀποκατάστασιν τῆς ἐπισκευασθείσης, συμπράξει καὶ τῆς Ἐταιρίας ὥστε ἡ λαμπροτάτη ἐκείνη πρόστασις πλησιάζει ν' ἀναλάβῃ πάλιν τὴν ἀρχαίαν μορφήν της, καὶ ὑπὸ τῆς χορείας τῶν ὡραίων κορῶν, αἵτινες ἀπ' αἰώνων τὴν καθωραΐζουσι, μία μόνον ἐλλείπει εἰσέτι, ἐκείνη ἣν ἀφῆρπασεν ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν ὁ Λόρδος Ἑλγιν, καὶ ἣτις ἤδη καταψύχεται ὑπὸ τὸν ὑπερβόρειον οὐρανόν. Ἀλλὰ καὶ ταύτης ἡ θέσις δὲν θέλει μείνει κενή, τὴν δ' ἀποῦσαν θέλει μετ' ὀλίγον ἀντικαταστήσει καὶ ἡ εἰκὼν της, δι' εὐπροσδέ-

κτου ἀπάτης τὸ πρόσχημα τῆς ἀρχαίας εὐρυθμίας ἀποκαθιστῶσα.

Ἐν τῶν μᾶλλον ἐμψυχούντων τὴν ἐταιρίαν εἰς ὃ διατρέχει δυσχερές στάδιον, ἐστὶ καὶ ἡ συμπάθεια ἧς τυγχάνει παρὰ πᾶσι τοῖς πεφωτισμένοις ἔθνεσι, καὶ ἧς αὐτὰ τῇ δίδουσι τρανάς καὶ συνεχεῖς ἀποδείξεις. Οὕτως, ἐν ᾧ ἡ γενναία Γαλλία τοσαύτας τῇ ἐχορήγει ἐπικουρίας, ἀφ' ἑτέρου φιλοφρόνως καὶ τὸ Βρεταννικὸν Μουσεῖον, προθύμῳ συμπράξει καὶ τοῦ ἐνταῦθα Βρεταννικοῦ Πρέσβεως Κ. Λάϋονς, τῇ ἔπεμπεν ἀξιολογώτατα δῶρα, τὰ ἐξ ἀργίλλου ἔκτυπα τῆς ἀπαραμίλλου ζωοφόρου τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ἐνὸς κίονος τοῦ Ἑρεχθείου, καὶ αὐτῆς τῆς ἐκδήμου Καρυάτιδος, ἀμαυρὰς μὲν σκιάς τῶν λαμπρῶν πρωτοτύπων των, ἀλλ' ἂν οὐχὶ ἀποζημιούσας, παραμυθούσας καὶ ἡμᾶς δι' ἐκείνων τὴν στέρησιν. Καὶ ἡ ἑκτη λοιπὸν αὕτη Καρυάτις, ἐπιχρισθεῖσα λευκῷ χρώματι, θέλει ὅσον οὕπω ἀνεγερθῇ ὅπου ἤδη ἵσταται ἄσχημος κτιστὴ στήλη, τὸ αὐτὸ δὲ θέλει γίνεαι καὶ ὡς πρὸς τὴν ζωοφόρον τῆς Νίκης· ὥστε δύο τῶν ἀξιολογωτέρων ἡμῶν μνημείων θέλουσιν ἀπαρτισθῇ διὰ τῶν κοινῶν προσπαθειῶν καὶ τῆς προθύμου συμπράξεως τῶν δύο μεγάλων ἐθνῶν, ἃ πάντοτε ἐδείχθησαν τῆς Ἑλλάδος προστάται καὶ εὐεργέται.

Ἐκτὸς δὲ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἐγένετο κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας καὶ ἄλλη τις ἐξ Ἀγγλίας, οὐχὶ μὲν ἀρχαίου ἀλλ' ὠραιοτάτου ἀγάλματος ἐκ γύψου, τετρωμένης Ἀμαζῶνος, ἔργου τοῦ Ἀγγλοῦ Κ. Ἰωάννου Γίββωνος, ἀξίου νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἐν Ἐφέσῳ συναγωνισμόν τῶν Φειδιῶν καὶ τῶν Πολυκλείτων, ὧν ἔμπειρος μαθητὴς καὶ ἐφάμιλλος δείκνυται ὁ Κύριος Γίββων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀγαλμα τοῦτο ἐστάλη ἄνευ ἐπιστολῆς ἢ ἄλλης εἰδήσεως, διὰ τοῦτο δὲν

ἡ δὲ ὑπόθεσις ὑπὲρ τίνος ὀνομαστὶ πρέπει νὰ προκαλέσωμεν τὴν διὰ τὸ ὠραῖον τοῦτο δῶρον εὐγνωμοσύνην τῆς Ἑταιρίας. Ὡς πολυτιμωτάτη δ' ἐπίσης ἐξετιμήθη ὑπὸ τῆς Ἐφορείας καὶ ἄλλη προσφορά πεμφθεῖσα εἰς τὴν Ἑταιρίαν ὑπὸ τοῦ K. Trevelyan, μέλους αὐτῆς ἐν Ἀγγλίᾳ, συνισταμένη αὕτη εἰς ἔκτυπα ἐκ θείου τῶν ὠραιότερων νομισμάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν, ἐκ τοῦ περιφήμου Νορθουϊκείου καὶ τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου, ἀποτελούντων συλλογὴν ἀξιολογωτάτην διὰ τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς νομισματικῆς. Εἰς τὸ ὠραῖον δὲ τοῦτο δῶρον προσετέθη ἡ ὑπόσχεσις καὶ δευτέρας ἀποστολῆς, ἣν περιμένομεν μετ' εὐγνώμονος ἀνυπομονησίας,

Τέλος δ' ἐδωρήσατο τῇ Ἑταιρίᾳ ὁ ἐν Ῥωσσίᾳ Κ. Βλάρενβέργ, ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Κέρσχη (Παντικαπκίω) Αὐτοκρατορικοῦ Μουσείου, χαλκᾶ νομίσματα ἐκ τῶν τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, ἀπαρχὴν τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ τῆς ὑπὲρ τῆς τῶν ἔργων ἡμῶν συμπαθείας του.

Ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον ἔβλεπεν ἡ Ἐφορεία τὴν Ἑταιρίαν ὑπὸ τῶν ξένων τιμωμένην τε καὶ ὠφελουμένην, τόσῳ μᾶλλον ἐπέτεινε τὸν ἰδίον ζῆλον καὶ αὐτὴ, ὅπως ἀντιδώσῃ τι εἰς τοὺς φίλους τῆς ἀρχαιότητος· καὶ διὰ τοῦτο, ἐκτὸς τῶν προεκτεθέντων, ἔλαβε καὶ ἄλλο μνημεῖον ὡς ἀντικείμενον τελεσφόρων προσπαθειῶν τῆς. Τοῦτο δ' ἐστὶν ὁ Πύργος τοῦ Ἀνδρονίκου (Πύργος τῶν Ἀνέμων), εἰς ὃν, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐξετέθη, ἐπρόκειτο νὰ προστεθῶσιν οἱ ἐλλείποντες μετὰλλινοὶ γνώμονες, ὅπως ἀποκαταστηθῇ πάλιν ἐνεργὸν τὸ μέγιστον καὶ περιεργότατον τῶν ἀρχαίων ὥρολογίων. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο παρεῖχε πολλὰς τὰς δυσκολίας· καὶ ἀφ' οὗ πέρις κατεσκευάσθησαν τ' ἀναγκαῖα ἰκριώματα διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Πύργου κεχαραγμένων γραμμῶν,

ἐγένοντό τινες, ἀλλ' ἀνεπιτυχεῖς τότε ἀπόπειραι πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς θέσεως καὶ τοῦ σχήματος τῶν γνωμόνων. Τέλος δ' ἡ Ἐφορεία ἀνέθετο τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον εἰς τὸν ὑποπλοίαρχον Κ. Παλάσκαν, ὅστις, ἀναλαβὼν αὐτὸ καὶ σπουδάσας μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τὸ μνημεῖον καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ γραμμάς, καθυπέβαλεν ἐμβριθέστατον περὶ τούτου ὑπόμνημα, ἀποδεικνύον ἐκτεταμένας καὶ βαθείας γνώσεις τῆς ἀρχαίας γνωμονικῆς. Ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ μνημείου ὑπελόγισεν ὁ Κ. Παλάσκας τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ, καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν ὥρισεν αὐτὴν ἀκριβῶς ὡς συμπεραίνεται δι' ἄλλων ἱστορικῶν διδομένων.

Προσέτι δ' ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ πύργος δὲν ἦτον ἢ ἴσως δὲν μένει πλέον ἐστραμμένος ἐντελῶς κατὰ τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ κόσμου· καὶ τέλος ἐκ παρατηρήσεως τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἐξήγαγε τὸ καὶ ἄλλοθεν ἤδη ὑποπτευόμενον συμπέρασμα, ὅτι οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ὠρολογίου τούτου διήρουν οὐχί, ὡς ἡμεῖς, τὸ ἡμερονύκτιον εἰς τέσσαρα καὶ εἴκοσιν ἴσα μέρη, ἀλλ' εἰς δώδεκα τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα εἰς δώδεκα, ὥστε τὸ μῆκος τῶν ὥρῶν ἦν τότε καθ' ἐκάστην ἡμέραν διάφορον.

Τὰ ἐπὶ τῶν ὀκτὼ πλευρῶν τοῦ πύργου ὀκτὼ ὠρολόγια ἦσαν ἐπομένως κεχαραγμένα κατ' ἀρχὴν διαφέρουσιν τῆς τῶν νέων ἡλιακῶν ὠρολογίων. Ταύτην δ' εὐρὼν ὁ Κ. Παλάσκας, ὑπελόγισατο τὸ μῆκος καὶ τὴν θέσιν τῶν ὀκτὼ γνωμόνων, καὶ κατὰ τὸ συμπέρασμα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ὁ γερμανὸς μηχανικὸς Κ. Βέϊσενβάχ κατεσκεύασε καὶ ἔθηκεν ἤδη 4 τοιούτους γνώμονας, δεικνύντας ὅσον ἀκριβῶς ἐπιτρέπει ἡ ὑπὸ σεισμῶν μερικὴ μετακίνησις τοῦ μνημείου, τὰς ὥρας ὡς ἐδείκνυντο πρὸ 18 ἑκατονταετηρίδων,

διπλασθῇ τὰς ἀρχαίας ὥρας, εὐκόλως ὁμως ἀναγομένας εἰς τὰς νέας διὰ συντόμου τινὸς ὑπολογισμοῦ.

Οὕτω λοιπὸν διὰ τῆς Ἑταιρίας ἀνέλαβεν, οὕτως εἰπεῖν, ζῶν τὸ πρὶν νεκρὸν τοῦτο μνημεῖον. Ὁ ἀπόμαχος τῆς ἀρχαιότητος ἐνεδύθη τὴν ἀρχαϊκὴν πανοπλίαν του, καὶ ἐγκαταστάς αὐθις εἰς τὴν πρὸ αἰώνων ὑπηρεσίαν του, διὰ γλώσσης ἀρχαίας καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς ἀκαταλήπτου, ἀναγγαλλεῖ εἰς τοὺς εἰδήμονας τὰς ἡλιακὰς περιόδους. Ἄν δὲ προσέτι ὁ πύργος ἐπιστεφῇ, ὡς ἄλλοτε, δι' ἀνεμοδείντου Τρίτωνος, καὶ ἂν ἐντός του κατασκευασθῇ κλεψύδρα, ἔσται οὗτος μεταξὺ ἡμῶν ὡς ἔμψυχος παραστάτης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο χωρικός τι ἀνασκάπτων ἐν Σαλαμῖνι, ἀπήντησέ τινας ἀρχαιότητας, καὶ ἔφερε τοῦτο εἰς γνῶσιν τῆς Ἐφερείας, ἣτις ἔσπευσε νὰ ἐνεργήσῃ ἀμέσως ἐκεῖσε ἀνασκαφάς, καὶ εὔρε δύο ὠραῖα ἀνάγλυφα φυσικοῦ μεγέθους, καὶ ἓνα περιεργότατον λίθον, πιθανῶς ἀρχαίαν τινα πεττεῖαν, ἔτι δὲ καὶ ἄλλα τινα μάρμαρα ὀλιγωτέρου λόγου ἄξια, ἅπερ ἀφῆκεν εἰς τὴν νῆσον, ἀγοράσασα καὶ μετακομίσασα τὰ τρία πρῶτα εἰς Ἀθήνας, καὶ καταθεῖσα αὐτὰ προσωρινῶς εἰς τὸν Πύργον τοῦ Κυρρῆστου. Πλὴν δὲ τούτων εὔρε καὶ 4 ἄλλα ἀνάγλυφα καὶ 2 ἐπιγραφάς, ἅπερ κατέθετο πάντα εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.

Καὶ ἄλλον δὲ πλουτισμὸν χρεωστεῖ τὸ μουσεῖον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τὴν Ἑταιρίαν. Κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων εὕρισκετο πλῆθος στρογγύλων ἐπιτυμβίων ἀρχαίων στηλῶν, μετ' ἐπιγραφῶν, αἵτινες, ἢ παραρρίπτόμεναι ὑπὸ τῶν ιδιωτῶν, ἢ ἐντειχιζόμεναι εἰς τῶν ὁδῶν τὰς γωνίας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατεστρέφοντο. Τούτων μέγαν ἀριθμὸν ἢ ἐξηγόρασεν ἢ συνέλεξεν ἡ Ἑταιρία δι' ἰδίας δαπάνης,

καὶ κατέθετο αὐτὰς εἰς τὸ προχύλιον τοῦ αὐτοῦ πύργου.

Παρέστη δὲ τέλος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ἄλλο ἀντικείμενον φανέν εἰς τὴν Ἑφορείαν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων, καὶ ἀπαιτοῦν μέρος τῶν πόρων αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος χειμῶνος, περίξ τῆς Κορίνθου, καὶ ιδίως ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀνεκαλύφθη ἀρχαία νεκρόπολις, ἐξ ἧς οἱ ἐγχώριοι ἐξῆγον χιλιάδας ἀγγείων καὶ τὰ ἐπώλουν εἰς περιηγητάς. Τοῦτο μαθοῦσα ἡ Ἑφορεία, ἐφοβήθη μὴ ἐξαντληθῇ ἡ νέα αὕτη καὶ πλουσία πηγή ἀγγειολογίας, χωρὶς νὰ μείνη τι ἐξ αὐτῆς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα μαρτυροῦν περί τε τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τοῦ τύπου τῆς ἐργασίας τοῦ ἐργοστασίου τούτου, καὶ ἠγόρασε 160 ἀγγεῖα, ὧν 90 μετὰ γραφῶν ποικίλων, κομψὰ καὶ καλῶς διατετηρημένα, ἃν καὶ οὐχὶ ἐξόχου τινὸς καλλονῆς, διότι πάντα σχεδὸν ταῦτα τὰ κορινθιοῦργῇ εἰσὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον χειρονακτικῆς ἐργασίας. Ἔστιν ὅμως κατὰ τοῦτο λόγου ἀξία ἡ συλλογὴ αὕτη, ὅτι ἀπαρτίζει σειρὰν σχεδὸν ὀλοσχερῇ πάντων τῶν σχημάτων ὅσα κατεσκευάζοντο εἰς τὸ κορινθιακὸν αὐτὸ ἐργοστάσιον.

Z

Ἔτος 1847.

Δέκα ἐτῶν μετρᾷ ἡλικίαν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία, ἧς συνεργόμεθα σήμερον ἵνα πανηγυρίσωμεν τὴν ἐπέτειον τελετὴν· καὶ διὰ τῶν δέκα τούτων ἐτῶν οὐδέποτε ἐπαύσατο ἀγωνιζομένη ἀόκνως ὑπὲρ τοῦ εὐγενοῦς σκοποῦ, ὃς προετέθη αὐτῇ ὑπὸ τῶν θεμελιωτῶν της, ὑπεκκαίουσα μὲν τῶν φιλαρχαίων τὴν φιλότιμον ἐλευθεριότητα, ἐπιμελουμένη δὲ

ἢ ἀνασκαφῶν, ἢ ἐπισκευῶν, ἢ τῶν πρὸς διατήρησιν ἀναγκαιῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μνημείων. Δεκάκις δὲ συνεδρὸν ἤδη παρέστην καὶ ἐγὼ εἰς ὑμᾶς, κύριοι, τοὺς αὐτοὺς πάντοτε φέρων λόγους, τὸ αὐτὸ καίων θυμίαμα πρὸς τὰ ἀγήρατα καὶ οὐδέποτε ἀρκούντως θαυμαζόμενα ταῦτα ἀριστουργήματα, τὸν αὐτὸν πλέκων στέφανον πρὸς τοὺς κηδομένους καὶ συντελοῦντας ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ ἂν μὲν εἴχετε παρ' ἐμοῦ τὴν ἀξίωσιν δημηγορίας ἐπιδεικτικῶς κεκοσμημένης ἢ ἐσφηνωμένης ῥητορικῶς, οὐδέποτε ἐνεφανίζομένην ἐνώπιον ὑμῶν, τὴν αὐτὴν ἐκάστοτε παραθέτων ὕλην, φορτικῶς καὶ μετ' ὀχληρᾶς ταυτολογίας ἐσκευασμένην.

Ἄλλ' οὐχί. Τὸ συναγείρον ὑμᾶς ἐνταῦθα ἐστὶν οὐδόλως κενὴ περιέργεια, ἀλλὰ ζῆλος ἀκραιφνῆς ὑπὲρ τοῦ φιλοπάτριδος ἡμῶν ἔργου· οὐδὲ περιεμένετε παρ' ἐμοῦ πομπωδῶν λέξεων συρράφην, ἀλλ' ὠφελίμων πράξεων ἔκθεσιν. Καὶ ἐγὼ δ' αὐτὸς παρίσταμαι, κατὰ τῆς Ἑταιρίας τὸν ὀργανισμόν, οὐχὶ δι' ἄλλο ἐνώπιον ὑμῶν, ἀλλ' ἵνα φέρω εἰς ὑμετέραν γνῶσιν ὅσα ἐφ' ὅλου τοῦ ἔτους ἡ Ἐφορεία ἔπραξεν ἢ ἐπεχείρησεν ἐν ὀνόματι καὶ κατ' ἐντολὴν τῆς Ἑταιρίας. Εἰς τοῦτο περιοριζόμενον, τὸ θέμα μου καθίσταται κατὰ τὸ παρὸν ἔτος πολὺ εὐχερέστερον· διότι ἀντί, ὥς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὁ λόγος μου μεμψιμοιρῶν νὰ ἐλέγξῃ τῶν συνδρομῶν τὴν μικρότητα, τῶν συνδρομητῶν τὴν ὀλιγωρίαν ἢ δυστροπίαν, ἔχει μόνον νὰ προθέσῃ ἐνώπιον ὑμῶν τῆς εὐγνωμοσύνης τὸν γλυκὺν καὶ εὐκόλον φόρον. Οὐχὶ μὲν ὅτι καὶ ἐν τῷ παρόντι ἔτει αἱ εἰσπράξεις δὲν ἐλαττοῦνται τῶν νομίμων ἐλπίδων ἡμῶν, καὶ τῶν ὑπολογισθέντων ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιμενόντων μελῶν, οὐχ ὅτι καὶ ἤδη δὲν δυσαναλογοῦσι καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἔργων ἃ ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ ἡ ἑταιρία καὶ πρὸς τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τῶν φίλων τῆς ἀρ-

χαιότητος τὴν ἀνυπομονησίαν· ἀλλ' ἐπηλήθευσεν ἤδη ὅ,τι πρὸ πολλοῦ καὶ προεῖδε καὶ προεῖπεν ἡ Ἐφορεία, καὶ ἀπεδείχθη ὅτι αὕτη τῆς Ἐταιρίας ἡ ψιλὴ διατήρησις ἐστὶ τὸ πρῶτιστον τῆς εὐοδώσεως αὐτῆς στοιχεῖον, διότι ἂν καὶ ποτε στερῇται τῶν συνθηκῶν τῆς δραστηρίου ὑπάρξεως, μένει ὅμως καὶ ἂν καρδοκοῦσα αἰσιωτέραν ἐποχὴν πρόδου, καὶ ἂν δὲν ἔχῃ δι' ἐαυτὴν τὸ παρόν, ἐπιφυλάττεται ὅμως τὸ μέλλον.

Καὶ τῷ ὄντι, κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς τινὰ τῶν μελῶν ἀπαυδῆσαντα ἀπεσύρθησαν, μέγα μέρος τῶν εἰσφορῶν ἔμεινε καθυστεροῦν, καὶ ἡ εἰσπραξις αὐτοῦ ἐφαίνετο δυσχερής, εἰ καὶ οὐχὶ ἀδύνατος. Αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐταιρίας ἐναρκώθησαν, καὶ ἦλθε στιγμή καθ' ἣν ἡ διάλυσις αὐτῆς ἐπέκειτο. Λέγοντες τοῦτο οὐδενὸς καθαπτόμεθα. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ὑπάρχει, ἐν τῇ πρωτεύουσῃ μάλιστα, μέρος ἀνθρώπων οἵτινες ὑποδύονται πάντα τὰ ἐκούσια, πάντα τὰ εἰς ἠθικὴν καὶ πρόοδον τοῦ ἔθνους συντείνοντα βάρη; Πρωταγωνισταὶ εἰς τὴν διανοητικὴν πάλην τοῦ ἔθνους, αὐτοὶ φέρουσι τὸν φόρον τῆς συνδρομῆς των εἰς τὴν ἔκδοσιν πάντων τῶν συγγραμμάτων, αὐτοὶ ἀποτελοῦσι τὸν πυρῆνα πάντων τῶν ἐπιστημονικῶν ἐταιριῶν, καὶ πᾶσα ἐπιχείρησις ἐν ὀνόματι τῆς ἐθνικῆς ἐπιδόσεως γινομένη, ἀντλεῖ σταθερῶς εἰς αὐτῶν τὸ βαλάντιον. Δὲν δικαιοῦμεθα ἄρα οὔτε ν' ἀγανακτῶμεν οὔτε νὰ ἐκπληττώμεθα ἂν τινες ἐξ αὐτῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνδράμοντες τὴν ἐταιρίαν ταύτην, μεταθέτωσιν, οὐχὶ ἀφαιρῶσι, τὰς ἀγαθοεργίας των ἀπ' αὐτῆς εἰς ἄλλα καταστήματα κατ' αὐτοὺς οὐχ ἥττον ἐπωφελῇ.

Ἄλλ' οἱ ἐμμείναντες μέχρι τοῦδε, — καὶ τοιοῦτοι (πρέπει νὰ τὸ εἰπῶ πρὸς τιμὴν των) εἰσὶν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀμέσως συστάσεως τῆς Ἐταιρίας καταγραφέντων, — ὥραϊον ἐκομίσαντο ἄθλον τῆς καρτερίας των τὴν

συναίσθησιν ὅτι, εἰ καὶ ψυχορράγοῦσαν, διετήρησαν ὁμῶς αὐτὴν ζῶσαν, μέχρις οὗ ἴσχυσεν, ἀνακύψασα, νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐαυτὴν ἀπὸ τοῦ κινδύνου, μέχρις οὗ γενόμενοι γνωστοὶ οἱ ἀγῶνες αὐτῆς, ἐκίνησαν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν προσπάθειαν τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ αἱ εὐεργεσίαι αὐτῶν, ὧς τὰς πρωτίστας εὐδαίμων εἰμὶ δυνάμενος νὰ ἐκθέσω πρὸς ὑμᾶς σήμερον, ἔσωσαν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐπικρεμαμένης ἀπωλείας καὶ ἀπὸ τῶν θλιβερωτάτων ταύτης ἀποτελεσμάτων. Ἄν μετὰ τοσούτων ἐτῶν προσπαθείας καὶ θυσίας ἐνδελεχεῖς ἢ Ἑταιρία ἐπαλινδρόμει, ἂν ἀντὶ ἐπιτυχίας ἐπήρχετο ἢ διάλυσις, ἢ ζημία ἤθελεν εἶσθαι ἀνεξαγόραστος. Ἄλλα τῶν συγκροτούντων αὐτὴν σήμερον φιλογενέστερα μέλη δὲν ἤθελεν εὖρει ποτέ, οὔτε ἄλλα παντάπασιν· καὶ μετὰ τὸν τοιοῦτόν της θάνατον ἢ ἀναβίωσις αὐτῆς ἤθελεν εἶσθαι ὄνειροπόλημα ἄτοπον. Ἄν δὲ καὶ συκοφάντις γλῶσσα ποτέ, ἐκ τῶν προθύμων νὰ διαβάλλωσι τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν χαρακτῆρα, ἐκινεῖτο λέγουσα, ὅτι παραγνωρίζομεν τὴν ἀξίαν τῶν μεγάλων κειμηλίων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ παραμελοῦμεν αὐτὰ ἀναλγήτως κατερειπούμενα καὶ ἀκρωτηριαζόμενα, δὲν ἠθέλομεν ἔχει πλέον τὴν ἑταιρίαν ὡς προφανὲς τοῦ ἐναντίου μαρτύριον, ἀλλ' ἐρυθριῶντες ἠθέλομεν σιγᾷ ἐνώπιον τῆς ἡμετέρας ἀδυναμίας· ἢ καὶ ἂν οὐδεὶς ἐπενέβαινεν ἐλέγχων τὴν συμφορὰν ἡμῶν, πολλοὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, οἱ ζωηρότερον αὐτὴν αἰσθανόμενοι, ἤθελον νομίζει ὅτι βεβηλοῦσι τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος, πατοῦντες θησαυροὺς ἀτιμήτους, εἰς αἰωνίαν λήθην ἀμελουμένους. Ἄλλ' οὐχί, ἢ ὑμετέρα ἐπιμονὴ προέλαβε τὴν καταστροφὴν ταύτην· καὶ τοῦντεῦθεν ἐπιτυχίας ἔχω μόνον ν' ἀναγγείλω, καὶ εὐεργεσίας, ὧν ἐδρέψαμεν τὸν γενναῖον καρπόν.

Ἀφ' οὗτου συνερχόμεθα ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, τῆς Ἑταιρίας

τὴν μνήμην πανηγυρίζοντες, κατ' ἔτος σχεδὸν ὑψώθη ἐν αὐτῷ φωνὴ διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ βεβηλώσεως, τόσῳ μᾶλλον ἐπαισθητῆς εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅσῳ ἤρχιζον ἤδη ὑποδομδοῦσθαι ἐν ταῖς ψυχαῖς των θορυβώδεις προανακρούσεις τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐπὶ τῶν κερματιζομένων κιόνων τοῦ Παρθενῶνος ὑπέλαμπεν ἤδη τῆς ἀναστάσεως ἡ ἡώς, βεβηλώσεως τόσῳ μᾶλλον βαρβάρου, ὅσῳ ἐγένετο ὑπ' ἀνδρὸς δῆθεν πεπαιδευμένου, υἱοῦ τῆς εὐγενοῦς, τῆς σοφῆς Βρεττανίας. Καὶ ἐν μὲν ταῖς Ἑλληνικαῖς καρδίαις ἡ μυστικὴ ἀγανάκτησις διὰ τὴν ὕβριν ταύτην καὶ τὰς τοιαύτας, ἀναρρίπιζουσα τὴν πρὸ αἰώνων ἐν αὐταῖς ὑποθαλπομένην φλόγα, ἴσως θεία βουλῇ συνετέλεσε καὶ αὕτῃ οὐκ' ὀλίγον εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς πυρκαϊᾶς, ἐν ἣ αἱ δουλικαὶ ἀλύσεις μετεχωνεύθησαν εἰς ῥομφαίας ἐλευθερώσεως. Ὅτε δ' οἱ οὕτως ἀρπαγέντες φειδαῖκοι ἀνδριάντες κατέπλευσαν εἰς τὸν Ἀγγλικὸν λιμένα, γενικὸς μὲν ἐνθουσιασμὸς ὑπεδέξατο ὡς ἐν θριάμβῳ τοὺς λαμπροὺς ἐκείνους ἐπήλυδας· ἀλλὰ συγχρόνως λαίλαψ βλασφημίας ἀνέθορε πανταχόθεν κατὰ τοῦ καταβαλόντος τὰ ἀπ' αἰώνων ἀκατάβλητα ἱερά, τοῦ συλήσαντος τὸ ἔσχατον τῆς ἀρχαιότητος ἄσυλον, καὶ ἡ κοινὴ τῆς Ἀγγλίας γνώμη, ὀρθὴ κατ' αὐτοῦ ἐξαναστᾶσα, ἀπέξεσε τὴν κηλίδα συνενοχῆς, ἣν ἡ πρᾶξις του ἤθελε προστρίψει εἰς τὸν ἀγγλικὸν χαρακτῆρα· ὁ δὲ μουσόπνευστος καλυδώνιος βάρδος ἐνεχάραξε διὰ τῆς πυρίνης γραφίδος του ἐκδικητήριον στίγμα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ μετώπου τοῦ ἀδικηθέντος ναοῦ, ὅπως μείνῃ, ὡς ἐκεῖνος, ἀθάνατον.

Ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἡγόρασε τὴν παράνομον ταύτην λείαν. Οὐχὶ μομφή, ἀλλ' εὐγνωμοσύνη τῇ ὀφείλεται δι' αὐτό. Ἦνοιξε φιλοξένους ἀγκάλας εἰς τοὺς ἀπάτριδας ἐκείνους ταμίας τοῦ ἀρχαίου καλλιτεχνικοῦ πυρός, ὀρφανοὺς

τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ των, ὡς ἄλλοτε οἱ εὐγενεῖς Μέδοι ὑπεδέχοντο τοὺς ἐξορίστους τῆς τυραννίας, τοὺς φυγάδας ταμίας τῶν Ἑλληνικῶν φώτων. Τοῖς διεσκεύασε Μουσεῖα πολυτελῆ, τοὺς ἐξέθετο εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τῶν τῆς ἀγχιότητος θαυμαστῶν, τοὺς ἐξέδωκεν εἰς συγγράμματα πολυδάπανα, ὥστε τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡλίου ἀνταπείσθησε δι' αὐτοὺς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, καὶ ἐν ἐκείνῳ λόγῳ, καὶ τὸ κυριώτερον, ἀπέσπασε τ' ἀριστουργήματα ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀφανοῦς, τῆς ἰσως ὀλεθρίας τύχης ἣτις τὰ περιέμενε σηπόμενα καὶ εὐρωτιῶντα ἐν ὑπογείοις τισιν ἀποθήκαις ἰδιωτικαῖς, εἰς τὰς χεῖρας ἀνδρὸς δόντος τὸ μέτρον τῆς πρὸς αὐτὰ ἀσεβείας του διὰ τε τῆς βιαίας αὐτῶν κατεδαφίσεως, καὶ διὰ τῆς ψυχρᾶς καὶ κερδοσκοποῦ αὐτῶν μεταπράσεως.

Καὶ ἐνίοτε μὲν, τὸ ὁμολογοῦμεν, παροδικὰ τινὰ ὄνειρα τῆς ἀνακτήσεως αὐτῶν μᾶς ἐπεφοίτησαν ἐν τῇ ἐκστάσει ἡμῶν εἰς τὴν ὄψιν τῶν μνημείων ἀφ' ὧν ἀπесπάσθησαν. Ἐλπίδων σκιαὶ αὐτομάτως ἀνηγέρθησαν ἐντὸς ἡμῶν, ὅτι ἰσως κριθῇ ποτε συμφέρον τοῦ πολιτισμοῦ ἢ ἀποκατάστασις αὐτῶν εἰς τὰ μέρη, ἔνθα ἐν ἀρχῇ τὰ ἔθεσεν ἡ χεὶρ τοῦ Πραξιτέλους ἢ τοῦ Φειδίου, ἰσως τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης κέρδος ὁ ἀπαρτισμὸς τῆς ἐφικτῆς τῶν ἔργων τούτων ἐνόητος καὶ τῆς συναφείας αὐτῶν μετὰ τῶν ναῶν οὓς ἐκόσμου, καὶ ἰσως δόξης ἀνωτέρας πάροχος ἢ ἀπόδοσις μᾶλλον ἢ ἡ κτήσις αὐτῶν· καὶ νύξεις μάλιστα τῶν τοιούτων εὐχῶν ἐδόθησαν πρὸ δέκα ἢ δώδεκα ἐτῶν, νύξεις ἄωροι καὶ ἀτελεσφόρητοι, ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ὡς δὲ πρὸς τὴν Ἑταιρίαν, ποτὲ ὁ ζήλός της δὲν τὴν παρήγαγεν εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ παραγνωρίσῃ διὰ τίνων θετικῶν συμφερόντων, καὶ διὰ πόσου χρονικοῦ διαστήματος

ἡ τοιαύτη εὐχὴ πρέπει νὰ διέλθῃ ἐναγωνίως, πρὶν ἢ περι-
δυθῇ ποτε πραγματοποιήσεως πιθανότητα. Διὰ τοῦτο πε-
ριορισθεῖσα ἀνέκαθεν εἰς προσπαθείας μετριοφρονεστέρας,
εἰ καὶ περὶ τῆς ἐπιτυχίας διστάζουσα, ἐξητήσατο πρὸς τὸ
παρὸν ἀντὶ τῶν πρωτοτύπων καὶ τὰ ἀντίτυπα, ἀντὶ τῆς
ἀληθείας τοῦλάχιστον τὰς σκιάς. Διστάζουσα δὲ τὰ ἐζή-
τησε, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἐζήτει δαπανηρὰ καὶ μεγάλα.

Ἀλλὰ σπεύδω ν' ἀναγγείλω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αἰτή-
σεως ταύτης εἰς τὴν ὑμετέραν, εἰς τὴν τῆς Ἑλλάδος εὐ-
γνωμοσύνην. Μόλις λαβὼν τὸ Βρεταννικὸν Μουσεῖον τὴν
τοῦ Κ. Προέδρου ἐπιστολήν, ἐσύστησεν αὐτὴν ἐν τῷ ᾧμα
εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Βασιλίσσης, ἣτις γενναιοφρόνως οὐ
μόνον τὴν κατασκευὴν ἐκ λευκοῦ γύψου ὄλων τῶν ἐν Ἀγ-
γλίᾳ ἀνδριάντων καὶ ἀναγλύφων τοῦ Παρθενῶνος, ἀλλὰ
καὶ τὴν ἰδίᾳ δαπάνῃ μετακόμισιν αὐτῶν μέχρι τῶν Ἀθη-
νῶν διέταξε, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἐπὶ πλοίου ἐπίτηδες
ναυλωθέντος.

Ὅτε πρὸ ἑξ μηνῶν εἰσέπλεεν αὐτὸ εἰς τὸν λιμένα τοῦ
Πειραιῶς, χαίρουσαι αἱ αὖραι τοῦ Αἰγαίου ἀνείλισσον τὰς
πτυχὰς τῆς ἐπ' αὐτοῦ κυματούσης Βρεττανικῆς σημαίας,
διότι δὲν ἤρχετο ὅπως ἀπειλητικῶς ἐπιδείξῃ τὴν θαλασσο-
κράτορά της ἰσχύν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας φέρουσα τὸ εὐκταίό-
τατον μεταξὺ αὐτονομουμένων ἐθνῶν συνάλλαγμα φιλο-
φροσύνης καὶ δώρων, κατέπλεεν ὡς ἡ ἀρχαία θεωρίς, ὅταν
ἐστεμμένη ἐπανήρχετο ἀπὸ τῶν εὐσεβῶν ἐκδρομῶν της,
κατάγουσα τῶν θεῶν τὰ ἀγάλματα.

Ἀγαλλόμενος συνέβρεεν ὁ λαὸς εἰς τὴν ἀκτὴν, καὶ πα-
ρίστατο ὡς πανηγυρίζων εἰς τὴν ἀποβίβασιν ὀκτὼ καὶ τριά-
κοντα κολοσσιαίων κιβωτίων, ὧν εἶχε μάθει μετ' ἐνθουσια-
σμοῦ τὸ περιεχόμενον. Δαπάνῃ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνή-

σεως μετεκομίσθησαν αὐτὰ ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας· ἡ δ' Ἐφορεία ὑμῶν ἔσπευσεν ἐξαιτησαμένη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως δημόσιόν τι κατάστημα ἐν ᾧ νὰ καταθέσῃ δεόντως, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως καὶ πρὸς τὸν τῆς ἐπίσκεψεως τοῦ κοινοῦ, τ' ἀξιόλογα καὶ πολυάριθμα ταῦτα προπλάσματα. Ἡ αἵτησις δ' αὐτῆς καὶ ἐντεῦθεν εὐμενῶς εἰσκούσθη, καὶ τῇ παρεχωρήθη εὐρύχωρος, κυκλωτερῆς καὶ θελοσκεπῆς αἶθουσα ἀρχαίου λουτρῶνος, ἣν δαπανήσασα μετεσκεύασεν εἰς Μουσεῖον προσωρινὸν μὲν, ἀλλὰ κατὰ πάντα κατάλληλον.

Προσέτι δ' ἡ Ἐφορεία, ἔχουσα λόγους ὅπως προσδοκᾷ τὴν προσεχῇ ἐπαύξεισιν τῶν συλλογῶν τούτων, διότι ἐνιαχοῦ μὲν ἀπέτεινεν αἰτήσεις, ἀλλαχόθεν δ' ἔλαβεν ὑποσχέσεις, ἐζήτησε νὰ τῇ παραχωρηθῇ ὁλόκληρον τοῦ λουτρῶνος τὸ οἰκοδόμημα. Καὶ τὸ μὲν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργεῖον ἐδέξατο μετὰ πολλῆς προθυμίας τὴν πρότασιν ταύτην· ἀλλὰ λόγοι ὑπηρεσίας ἀνέβαλον αὐτῆς τὴν πραγματοποίησιν.

Ἄν λοιπὸν ἀπέκτησε κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία Μουσεῖον, ὅπερ καὶ ἤδη μὲν ἐστί, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τῶν προσδοκωμένων αὐτοῦ πλουτισμῶν ἔσται ἐν τῶν ἐπισημοτάτων ἐθνικῶν καταστημάτων, ἐν τῶν ὡραιότητων κοσμημάτων τῆς πόλεως, χάρις διὰ τοῦτο ἀποδοθήτω εἰς τὴν φιλόφρονα πρὸς αὐτὴν διάθεσιν τοῦ τε Βρετανικοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἀπέδειξε πόσον συναισθάνεται ὅτι δεσμοὶ εὐποιίας καὶ εὐγνωμοσύνης εἰσὶν οἱ ἀσφαλέστερον συνδέοντες ἔθνη πρὸς ἔθνη.

Ἐπειδὴ δὲ τοῦντεῦθεν τὰ καλλιτεχνήματα ταῦτα εἰσὶ κτῆμα τῆς Ἑλλάδος, καὶ θέλουσιν ἀναμφιβόλως κινήσει τὴν περιέργειαν καὶ δεχθῇ τὴν εὐλαβὴ ἐπίσκεψιν ἐκάστου

ὑμῶν, νομίζω ὅτι, ἀνακαλῶν ἐν κεφαλαίῳ τὰ ὑπ' αὐτῶν παριστώμενα, θέλω εἰπεῖ οὐχὶ ἀσκόπως, ἴσως δέ πως καὶ κεχαρισμένως πρὸς τοὺς ἤττον ζωηρὰν σῶζοντας τὴν μνήμην τοῦ πράγματος.

Τὰ ἔργα ταῦτα διακρίνονται εἰς τρεῖς διαφόρους κατηγορίας. Τὰ μὲν, ὅσα ἐξετέθησαν ἐπὶ κρηπίδος τετραπλεύρου, κατασκευασθείσης ἐν μέσῳ τοῦ Μουσείου, ἦσαν ἀγάλματα κολοσσιαῖα, κοσμοῦντα τοὺς ἐπὶ τῶν δύο εἰσόδων τοῦ ναοῦ ἀετούς. Τὰ τοῦ ἀνατολικοῦ (1) παρίστων τὴν τῆς Ἀθηνᾶς γέννησιν, ἥ, ἀκριβέστερον, τὴν Θεὰν ἄρτι γεννηθεῖσαν, καὶ εἰσαγομένην ὑπὸ τοῦ Διὸς εἰς τὸν σύλλογον τῶν Θεῶν. Καθ' ὃν καιρὸν εἶδον τὸν Παρθενῶνα οἱ πρῶτοι αὐτὸν διὰ λόγου ἢ ἱχνογραφικῶς περιγράψαντες (2), τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαλμάτων τοῦ ἀετώματος τούτου ἔλειπον ἤδη· ἀλλ' ὅσα τότε ὑφίσταντο, σφενδονισθέντα κατὰ γῆς ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1682, μετεκομίσθησαν μετὰ 130 ἔτη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ὅλων τούτων ἔχομεν ἤδη τὰ ἐκμαγεῖα. Τὸ πρῶτον αὐτῶν τμήμα παριστᾷ κεφαλὴν καὶ νευρώδεις προτεταμένους βραχίονας, ἔτι δὲ προτομὴν δύο ἵππων ἀνορθουμένων, τὸν Ἥλιον ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδυόμενον, ὅπως μεθέξῃ τοῦ σεμνοῦ ἐκείνου θεάματος.

« Σέβας δ' ἔχε πάντας ὀρῶντας ἀθανάτους
 κινήθη δ' ἄρα πόντος,
 κύμασι πορφυρέοισι κυκώμενος. Ἔσχετο δ' ἄλμα
 ἑξαπίνης. Στήσεν δ' Ὑπερίωνος ἀγλαὸς υἱὸς
 ἵππους ὠκύποδας δηρὸν χρόνον »

καθ' Ὅμηρον (3). Τὸ μετὰ ταῦτα ἐπόμενον, ὁλοκλήρως σχε-

(1) Εἰς δὲ τὸν ναὸν . . . εἰσιοῦσιν. Π. Α'. 24.

(2) Carrey, 1674. Spon καὶ Wheler, 1676.

(3) Ὑμν. ΚΗ'.

δοῦν σωζόμενον ἄγαλμα κειμένου νεανίου, Ἡρακλέους κατὰ
 τῆς, Θησέως κατ' ἄλλους, ἐστὶ τὸ ὠραιότατον ἴσως τῶν
 δούκων κεκτήμεθα δεῖγμα ἀνδρικοῦ νεανικοῦ κάλλους. Δύο
 εὐφρονοὶ Θεαί, κληθεῖσαι ὑπὸ τῶν μὲν Πειθῶ καὶ Ἀφρο-
 διτῇ, ὑπ' ἄλλων δὲ Περσεφόνη καὶ Δήμητρα, εἰσὶν ἀρι-
 στουργήματα διὰ τῶν θέσεων τὴν εὐπρέπειαν, τὴν εὐκο-
 σμίαν τῆς ἀναβολῆς, καὶ τὴν ἐντέλειαν τῆς ἐργασίας. Χά-
 ριν δὲ παρθενικῆς συνάμα καὶ θείας φυῆς, ἀναλογίας τῆς
 ἐλαφροῦς καὶ ὠκείας τῶν θεῶν ἀγγέλου, ἐμφαίνει τὸ ἀκέ-
 φαλον, ἄλλως δὲ σῶον τῆς Ἰριδος ἄγαλμα, (τὸ στηθὲν εἰς
 τοῦ Μουσείου τὸ κέντρον), καὶ ὁμοίου ἐστὶ ῥυθμοῦ ὁ κορ-
 μὸς τῆς πτερωτῆς Νίκης. Ἀλλὰ τὸ πάντων ἐξαισιώτατον
 ἔργον τοῦ ἀετώματος τούτου, διὰ τε τὸ κάλλος τῆς κατα-
 σκευῆς αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν ἐντέλειαν τῆς διατηρήσεως, εἰσὶ
 τὰ τρία τελευταῖα καθημένων γυναικῶν ἀγάλματα, ἃς τινὲς
 μὲν Ἑστίαν, Περσεφόνην καὶ Δήμητραν, οἱ δὲ τὰς τρεῖς
 Μοίρας ἀποκαλοῦσι. Τὸ ἐπαφρόδιτον καὶ μεγαλοπρεπὲς τῆς
 μιᾶς αὐτῶν, τῆς προσανακεκλιμένης εἰς τῆς ἄλλης τὰ γό-
 νατα, ὁ λεπτούφαντος αὐτῆς χιτῶν, συσκιάζων μᾶλλον ἢ
 συγκαλύπτων πολλαχοῦ τὴν νεανικὴν αὐτῆς μορφήν, καὶ
 καθ' οὔ φαίνεται ὡς πάλλουσα καὶ ἐξανισταμένη τοῦ στή-
 θους τῆς ἡ ζωηρὰ καὶ νεάζουσα σάρξ, μᾶς παριστῶσι τῆς
 γλυπτικῆς καλλιτεχνίας τ' ἀνυπέρβλητα πέρατα. Τέλος
 δ' ἀπολήγει τὸ ἀέτωμα τοῦτο εἰς ἄλλην κεφαλὴν ἵππου,
 τοῦ τῆς νυκτός, κύπτουσιν αὐτήν, καὶ ὡς βυθιζομένην εἰς
 τὸν Ὠκεανὸν καὶ τὸ σκότος, καὶ περατοῦσαν τὴν διὰ Θεοῦς
 καὶ ἀνθρώπους χαρμόσυνον ἐκείνην ἡμέραν.

Τοῦ δὲ δυτικοῦ αἵετος τὰ ἀγάλματα παρίστων τὴν περί-
 φημον Ἑριν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ταῦτα
 ὑφίσταντο ὅλα σχεδὸν ὅτε ἐπεσκέπτοντο τὴν Ἑλλάδα οἱ

πρῶτοι περιηγηταί. Ἀλλά τινα φαίνεται ὅτι συνέτριψεν ἡ ἔκρηξις, ἡ ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Μοροζίνη, τῆς τόσον ματαίας ἐκείνης διὰ τοὺς Ἑνετοὺς, τόσον ὀλεθρίας διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Ἑνετὸς ναύαρχος ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ οἱ δυστυχεῖς Ἀθηναῖοι, χρυσὴν ὀνειρευθέντες ἐλευθερίαν, τὸν ὑπεδέχθησαν ὡς Θεὸν Σωτῆρα. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Μοροζίνης μεταμεληθεὶς διὰ τὴν ἄσκοπον καὶ δυσφύλακτον ταύτην κατάκτησιν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐξέθετο τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὸ μῖσος τῶν Μουσουλμάνων, κωφὸς ἤδη εἰς τὰς οἰμωγὰς αὐτῶν καὶ τὰ δάκρυα, παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς τὸν φιλέκδικον πέλεκυν τῶν τυράννων αὐτῆς, καὶ ἀπέπλευσε μετὰ τῆς φρουρᾶς ἀπὸ τῆς γῆς ἐφ' ἧς τοσαύτας ἐφείλκυσε συμφοράς. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι, ἵνα ἀποφύγωσι τὸν βέβαιον θάνατον, διεσπάρησαν εἰς τὰς πέριξ πόλεις καὶ κώμας, μέχρις ὧν δὲν ἔφθανε τῶν Τούρκων ἡ δύναμις. Ὁ δ' Ἑνετὸς προσέτι, πρὶν ἀναξίως καταπροδώσῃ τὴν χώραν ἣν ἀπερισκέπτως κατέκτησεν, ἠθέλησε νὰ λάβῃ ἐξ αὐτῆς λαμπρόν τι τρόπαιον τῆς περιβοήτου στρατείας του, καὶ ἐπεχείρησε ν' ἀφαιρέσῃ διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος τὰ κοσμοῦντα αὐτὸ ἀγάλματα. Οἱ συμπολιταί του μηχανικοὶ ὅμως, οἵτινες τὰ κατεβίβαζον, τὰ ἀφῆκαν νὰ πέσωσι κατὰ γῆς καὶ νὰ διαλυθῶσιν εἰς τρίμματα, οἱ ἀνεπιτήδριοι! Μόνον δ' ἐν ὀλόκληρον καὶ θαυμάσιον κειμένου νεανίου ἄγαλμα, Ἴλισσοῦ, ἡ κατ' ἄλλους Θησέως, καὶ τινὰ ἀτελῆ τεμάχια (Ἀθηνᾶς, Διὸς ἡ Ποσειδῶνος, Νίκης, Κέκροπος ἡ Ἐρεχθέως, καὶ Λητοῦς), αὐτὰ εὔρε καὶ συνέλεξεν ὁ Λόρδος Ἑλγιν εἰς τοῦτο τὸ μέρος, καὶ τούτων μόνων ἔχομεν ἐνταῦθα τὰ ἐκμαγεῖα. Προσέτι δ' ὁ Κόμης Λαβόρδ, μέλος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας, μᾶς εἰδοποίησεν ὅτι, διερχόμενος δι' Ἑνετίας,

εἶπεν ἐκεῖ παρ' ἰδιώταις ἐξαίσιον κεφαλὴν λιθίνην, καὶ λαβὼν ἀποδείξεις ἀναμφισβητήτους ὅτι προήρχετο αὕτη ἐκ τοῦ Παρθενῶνος, ἐκ τούτου ἀναμφιδόλως τοῦ ἀετώματος, τὴν ἡγόρασε, καὶ ὑπεσχέθη νὰ μᾶς πέμψῃ τὸ ἐκμαγεῖον αὐτῆς.

Ἡ δευτέρα κατηγορία περιλαμβάνει μετόπας τοῦ Παρθενῶνος, αἵτινες ἀνέκαθεν οὔσαι 92 τὸν ἀριθμόν, λίαν ἀνέχυσαι καὶ θαυμασίοις ἀναγλύφοις κεκοσμημέναι, περιεῖχον διαφόρους ἡρωολογικάς παραστάσεις. Τούτων μία μὲν πρὸς ταῖς τεσσαράκοντα εὐρίσκονται ἐνταῦθα λίαν ἡκρωτηριασμέναι, μία καλῶς διατετηρημένη ἀνευρέθη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς, 34 ἀπωλέσθησαν ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως, μία ἡγοράσθη ἐπὶ Τούρκων παρὰ τοῦ Γαλλικοῦ Μουσείου δι' 25 χιλιάδας φράγκων, καὶ πεντεκαίδεκα κόψας ὁ Λόρδος Ἑλγινος ἀπὸ τοῦ ναοῦ διὰ πρίονος, ἔπεμψεν εἰς Ἀγγλίαν. Τῶν τελευταίων τούτων εἰσὶ τὰ δωρηθέντα ἡμῖν ἐκμαγεῖα, ἃ ἐξεθέσαμεν ἐν τῷ ἐνταῦθα Μουσείῳ εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα, ἐκατέρωθεν τῆς πύλης αὐτοῦ. Ἀναφέρονται δὲ τούτων αἱ παραστάσεις, ὡς καὶ τῆς παρ' ἡμῖν εὐρεθείσης, εἰς τὸ ἀθεμιτούργημα τῶν ὑβριστῶν Κενταύρων παρὰ τοῖς Λαπίθαις, καὶ εἰς τοῦ Πειρίθου καὶ Θησέως τὴν κατ' αὐτῶν τιμωρίαν. Ἐφ' ἐνὸς (4) φαίνεται αὕτη ἡ ἄνομος πράξις, ἡ προκαλέσασα τὸ αἱματηρὸν δράμα. Κένταυρος ἀρπάσας γυναῖκα, ἴσως αὐτὴν τοῦ Πειρίθου τὴν νύμφην, ὁρμᾷ μετὰ τῆς λείας αὐτοῦ εἰς φυγὴν. Ἀλλ' ἰδού, πῦρ πνέων ὁ ἡρωϊκὸς Λαπίθης, ἐπέρχεται φέρων ἐκδίκησιν. Ἐκ τοῦ τραχήλου συνέλαβε τὸ ἀσελγὲς τέρας, τὸ στιβαρὸν αὐτοῦ γόνυ πιέζει τὴν ῥάχιν του, καὶ κάμπτει μέχρι γῆς τοὺς ἱππίους

(4) Βρ. Μουσ. 15. Ὅμοια παράστασις καὶ ἐπὶ τῆς μετόπης τοῦ Γαλλ. Μουσείου, καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι εὐρεθείσης.

του πόδας (5). Ἄλλος δὲ νεανίας ἐφορμῶν κατὰ Κενταύρου, βυθίζει τὸ ἐγχειρίδιον εἰς τὸ στῆθος του, μάτην ἐπανισταμένου (6). Ὁ ἄλλος δ' ἐκεῖνος Κένταυρος ἤλπισε νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς· ἀλλὰ τὸν κατέλαβε πολεμιστῆς ὑψηλὸς ὑπὲρ φύσιν, ἴσως αὐτὸς ὁ Θησεύς, τῷ κατέφερε βαρεῖαν πληγὴν, καὶ σύρων ἀπὸ τῆς κόμης αὐτόν, θέλει νὰ τῷ καταφέρῃ καὶ δευτέραν, τὴν τελευταίαν (7). Ἀλλὰ δὲν ἦσαν οὐδ' οἱ Κένταυροι ἐκ τῶν παραχωρούντων τὴν νίκην ἀμαχητί. Ἐξ ἐναντίας πεισματωδῶς τὴν διημβισθήτησαν· ὥστε οὐ μόνον πολλαχοῦ ἀμφίρροπος ἔμεινεν (8), ἀλλὰ πολλάκις ἐκηρύχθη καὶ κατὰ τῶν Λαπίθων. Μάτην κλίνων ὁ Λαπίθης τὸ γόνυ ἀνατείνει τὴν ἄχρηστον πλέον ἀσπίδα του ἢ τὸ ξιφὸς του (9). Ὁ Κένταυρος ἀγρίως ἐξανιστάμενος, στρέφει ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν του ῥόπαλον ἢ λίθον χειροπληθῆ (10), καὶ εἰς τὴν ἀρπαγὴν προσθέτων τὸν φόνον, ἐκτείνει τὸν πολεμιστὴν νεκρὸν κατὰ γῆς (11). Τὴν ζωηρότητα καὶ τὸ κάλλος τῶν δραματικωτάτων τούτων συνθέσεων οὔτε γλυφίς ἡδυνήθη ποτὲ νὰ ὑπερβῇ, οὔτε λέξεις ἀρκοῦσι νὰ περιγράψωσιν.

Ἡ τρίτη τέλος κατηγορία περιλαμβάνει τὸ μέρος τῆς ζωοφόρου τὸ ἀπαχθὲν εἰς Ἀγγλίαν. Ἡ ὅλη ζωοφόρος, ὡς ταινία παμποίκιλος περιζωννύουσα τὸν ναόν, παρίστα, καὶ εἰς κάλλος ἀνῆγεν ἰδανικόν, τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων. Εἶχε δὲ μῆκος 524', ἐξ ὧν 140 περίπου περιεσώθησαν ἐν

(5) Br. M. 2.

(6) Br. M. 7.

(7) Br. M. 13.

(8) Br. M. 4 καὶ 5.

(9) M. B. 16.

(10) M. B. 3, 6. Αἱ κεφαλαὶ τοῦ ἀρ. 3 εὑρίσκονται ἐν Κοπεγχάγῃ, καὶ προσετέθησαν κατὰ γύφινά ἐκμαγεῖα τοῦ Br. Μουσείου.

(11) B. M. 14.

Ἰλλάδι, 250 μετεκομίσθησαν εἰς Ἀγγλίαν, καὶ τὸ λοιπὸν μῦθος ἀπώλετο, φοβοῦμαι, ἀμεταστρεπτί. Ὁ θέλων λοιπὸν νὰ ἐννοήσῃ τὰς θαυμασίας ταύτας γλυφάς, ἀνάγκη ν' ἀπολήσῃ εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐκείνην τὴν τελετὴν.

Μεσοῦσης τῆς θερινῆς ὥρας ἐκάστου τετάρτου ἔτους (12), ἐκ τοῦ ἑκατομβαιῶνι φθίνοντι, ἡ πόλις ὅλη τῶν Ἀθηναίων ἦν ἀνάστατος διὰ τὴν πανήγυριν τῆς πολιούχου θεᾶς τῆς. Εἰς τὸ στάδιον ἡμιλλῶντο δρομεῖς καὶ πύκται, μουσικοὶ ἔψαλλον τὰς πράξεις τῶν προγόνων εἰς τὸ Ὠδεῖον, δραματουργοὶ ἀντηγωνίζοντο εἰς τὸ θέατρον, τὰς νύκτας ἐφαίδρυνον λαμπαδοφορίαι ἐν τῷ Κεραμεικῷ, καὶ πλασταὶ ναυμαχίαι περὶ τὸ Σούνιον ἀνεκάλουν τῆς πόλεως τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν. — Ἀλλ' ἅμα ὑπέφωσκεν ἡ ὀγδόη καὶ εἰκοστὴ τοῦ μηνός (13), λαμπροστόλιστος καὶ μύρτου κλάδους διὰ χειρὸς φέρων, ἐξερχεῖτο ὁ λαὸς ἄθρόος εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικόν (14), ὅπου παραταξάμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τὴν ἐποπτεῖαν, εἰσῆρχετο διὰ τῆς Πειραικῆς Πύλης, καὶ ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ παρακειμένου Πομπείου τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἑορτάσιμα σκεύη (15), ἰδίως δὲ τὸν νέον κροκωτὸν (16) πέπλον τῆς θεᾶς, ὃν ἐξύφαινον, ὑπὸ τῶν ἀρρήφόρων τὴν ἐπιτήρησιν, νέαι παρθένοι, αἱ ἐργαστῖναι (17), ἐμποικίλλουσαι γιγαντομαχίας, καὶ ἄθλα ἡρώων καὶ πράξεις τῆς Ἀθηναίας (18). Προσῆρτων δ' αὐτὸν εἰς παράδοξον κατασκεύα-

(12) Κατὰ πενταετηρίδα, τὸ γ' ἔτος ἐκάστης Ὀλυμπιάδος.

(13) Πρόκλ. εἰς Πλάτ. Τιμ.

(14) Θουκ. ΣΤ. 57.—Πλούτ. Δημ. 12.

(15) Πομπεῖα, Meurs. att. lect.

(16) Εὐριπίδης Ἑκάβη 464.

(17) Ἡσύχιος, ἐργαστῖναι, αἱ τὸν πέπλον ὑφάινουσιν.

(18), Μία Ἀθηναία τοῦ ἐν Βερολίνῳ Μουσείου φορεῖ τὸν παναθηναϊκὸν πέπλον. August. I. Pl. 9, 10.

σμα, εἰς ναῦν ἡγκυροβολημένην ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀρείου Πάγου (19). Ἐκεῖ ἐνήρχετο ἡ κυρίως πομπή. Ὁ πέπλος κολπούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὥθει ὡς ἱστίον τὴν ναῦν, ἥτις ἐρεσσομένη χιλία κώπη (20), καὶ ὀλισθαίνουσα διὰ κεκρυμμένου μηχανισμοῦ, ἐξετέλει ἀκατανόητος τὸν ἄνυδρον πλοῦν τῆς διὰ τῆς πόλεως. Οἱ ἄρχοντες τὴν περιεκύκλουν καὶ τὴν προέπεμπον, ἐν ᾧ συγχρόνως ἀναμεμιγμένοι εἰς τὸ πλῆθος, ἐρρύθμιζον καὶ διηύθυνον τὰς τάξεις αὐτοῦ (21). Μετ' αὐτοὺς δ' ἔβαινον σεμνῶς καὶ ἐορτασίμως γυναῖκες καὶ νεάνιδες Ἀθηναῖαι ἐν βαθυκόλπῳ χιτῶνι, φέρουσαι τὰ σκεύη τῶν θυσιῶν (22), καὶ παρακολουθούμεναι ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῶν μετοίκων, εἰς ἃς τῶν Ἀθηναίων ἡ ἀλαζονεία ἐπέβαλλε νὰ φέρωσιν, ἐν ὑπηρετίδων μέρει, τὰς ὑδρίας καὶ τὰ σκιάδια (23).

Κατόπιν δ' αὐτῶν ἤγοντο εἰς τοὺς βωμοὺς τὰ ἱερὰ θύματα. Κριοὶ εὐτραφεῖς (24) ἐδάδιζον περισκεμμένως, ἡ ὥρμων εἰς τὰ πρόσω λιπαροὶ ταῦροι, δῶρα υἱικοῦ φίλτρου τῶν ἀποίκων τῶν Ἀθηναίων (25), μόλις ἀναχαιτιζόμενοι ὑπὸ τῶν εὐρώστων θυτῶν (26), καὶ ἀγνοοῦντες ὅτι χωροῦσιν οὕτω προθύμως εἰς τὴν σφαγὴν, ὅτι πρὶν τῆς ἐσπέρας θέλουσι θρέψαι τὸν περικεχυμένον ἐκεῖνον ὄχλον. Μετ' αὐτῶν δὲ προέβαινον καὶ οἱ λοιποὶ τῆς δημοτικῆς εὐωχίας θεράποντες, οἱ ἐν σκάφαις φέροντες τὰ ὄψα καὶ τὰ τρωγάλια,

(19) Πausan. A, 19.

(20) Φιλοστρ. Σοφιστ. Β'. 4, 5.

(21) M. B. 18, 21, 22.

(22) M. B. 17, 23.

(23) M. B. 17, 24, καὶ ἐν ἐε Ἑλλάδι.

(24) Ἐν τμήμα ἐν Ἑλλάδι.

(25) Σχολ. Ἀριστοφ. Νεφ.

(26) M. B. 25, 84, 87 καὶ ἐν τμ. ἐν Ἑλλάδι.

καὶ τὸν οἶνον ἐν ἀμφορεῦσι (27), καὶ ὀπίσω αὐτῶν οἱ μου-
σχοί, λυρισταί τε καὶ αὐληταί (28) καὶ ἀοιδοὶ θαλλοφό-
ροι (29), πληροῦντες τοὺς ἀέρας φαιδρῶν τόνων καὶ σεμνῆς
μελωδίας.

Τὸν πεζὸν ὄχλον παρηκολούθει σειρὰ τεθρίππων πολυ-
τῶν (30), τῶν προαγωνισθέντων εἰς τὴν διφρηλασίαν (31).
Ἐπὶ τοῦ βόμβου τοῦ συρρέοντος πλήθους, ὑπὸ τῆς ἀμίλ-
λης, τῆς τῶν ὅπλων κλαγγῆς καὶ τῶν τόνων τῆς μουσι-
κῆς οἰστρηλατούμενοι, οἱ θυμοειδεῖς ἵπποι ἀφηνίαζον, καὶ
ἠπεῖθουν πρὸς τὸν ἡνίοχον. Μάτην, κατὰ διάταξιν τοῦ Θη-
σέως (32), οἱ ἐν τῷ σταδίῳ ἀγωνισάμενοι (33) προσανέβαινον
ἐνοπλοὶ, καὶ εἰς τῆς πομπῆς τὴν λαμπρότητα συντελοῦν-
τες καὶ τῆς ἡνιοχίας συναντιλαμβανόμενοι. Οἱ ἀδάμαστοι
ἵπποι ἤθελον θραύσει πάντα χαλινὸν καὶ συνταράξει τῆς
πομπῆς τὴν ἐμβρίθειαν, ἂν πεζοὶ ὁδηγοὶ παρακολουθοῦν-
τες δὲν ἐρρύθμιζον τὸ βῆμα αὐτῶν καὶ δὲν ἐπράυνον τὴν
ὀρμὴν των.

Μετὰ δὲ τὰ τέθριππα εἶπετο τέλος μέγα πλῆθος ἵππων
χρυσοφαλάρων, ἀποπερατοῦν τὴν πομπήν (34). Πᾶς ὁ δυ-
νάμενος νὰ θρέψῃ καὶ ν' ἀναβῇ ἵππον ἐφιλοτιμεῖτο, ὥφειλε
μάλιστα, νὰ παρουσιασθῇ ἔφιππος (35). Καὶ ἐν ᾧ τὸ εὐγε-
νὲς ζῶον καλπάζον μετεωρίζετο, καὶ γοργούμενον ἔκαμ-
πτεν ὑπερηφάνως τὸν τράχηλον, περίβλεπτος καὶ μεγαλο-

(27) M. B. 25, καὶ 2 τμ. ἐν Ἑλλάδι.

(28) 1 τμ. ἐν Ἑλλάδι.

(29) M. B. 28 καὶ 2 τμ. ἐν Ἑλλάδι.

(30) M. B. 25, 28, 38, 31, 78, 82.

(31) Ἀριστοφ. Εἰρ. 899. — Νεφ. 15, 25, 122. — Ἀθην. B, 154.

(32) Σχ. Ἀριστ. 28.

(33) Διον. Ἀλικ. T. Γ. E. 1499. Reisk.

(34) M. B. 32, 34, 77 καὶ τμ. ἐν Ἑλλ.

(35) Ξενοφ. Ἰππ. 2.

πρεπῆς ὁ ἵππεὺς ἔχαιρεν ἐπὶ τοῖς λαμπροῖς τούτοις κινήμασι, καὶ τὸ πλῆθος ἐπὶ ἱκρίων σεσωρευμένον ἐν ταῖς ὁδοῖς (36), ἐχειροκρότει ἐπὶ τοῦ θεάματος τῇ ζωηρότητι καὶ τῇ ποικιλίᾳ. Οὕτω διήρχετο ἡ τελετὴ τὴν ὁδὸν τῶν Ἑρμῶν, παρήλλαττε τὸ παρά τὴν ἀγορὰν Ἑλευσίνιον (37), διέβαινεν ἐμπρὸς τοῦ Πελασγικοῦ ἢ βορείου τείχους τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸ Πυθίου (38), καὶ ἀνήρχετο εἰς τὸ ἄστυ. Διὰ δὲ τῶν Προπυλαίων προελθοῦσα πρὸς τὸν Παρθενῶνα, διεσχίζετο δίχα, καὶ παροδεύσασα παρά τὰς δύο πλευρὰς αὐτοῦ, συνηνοῦτο πάλιν ἐμπρὸς τῆς ἀνατολικῆς, τῆς κυριωτέρας εἰσόδου του. Ἐκεῖ δὲ τὴν περιέμενον οἱ ἀνώτατοι τῆς πολιτείας ἄρχοντες καὶ οἱ νομοφύλακες (39). Ὁ ἄρχων Βασιλεύς, προβαίνων μέχρι τῆς πύλης, ἐδέχετο ἐν τῇ ἀοράτῳ τῶν θεῶν παρουσίᾳ ἐκ τῶν χειρῶν νέου παιδὸς τὸν πέπλον, ἵνα τὸν θέσῃ ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ εἰς τοὺς ὤμους τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος (40), ἐν ᾧ δύο παρθένοι, αἱ ἄρρηφόροι, λαβοῦσαι διὰ νυκτὸς παρά τῆς ἱερείας τῆς Πολιάδος δύο κανᾶ μυστηριώδη καὶ κεκλεισμένα, τὰ παρέδιδον εἰς τὴν Τραπεζώ (41), τὴν μίαν τῶν δύο ἱερειῶν τῆς θεᾶς, τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἐπιτετραμμένην (42).

Ταύτην τὴν δημοτελεστάτην πομπὴν διαιώνισεν ἐν τῇ ζωοφόρῳ ἡ ποιητικὴ γλυφὶς τῶν περὶ τὸν Φειδίαν, ἀπολιθώσασα, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ζωὴν, καὶ συγχρόνως δοῦσα ζωὴν εἰς τὸν λίθον.

(36) Ἀθῆν. Δ, 168.

(37) Ἀνωτ. Σελ. 118.

(38) Φιλόστρ. Β. Ἡρώδ. 5.

(39) M. B. 17, 18, 21, 22 Μολύδ. Η. 8, 7.

(40) M. B. 19.

(41) M. B. 19.

(42) Meurs. Att. iv. 11. Ἡσύχ.

Τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἀνεκτίμητος συλλογή, δι' ἧς τὴν ἀπό-
 κλησιν δὲν δυνάμεθα ἱκανὴν νὰ ἐκφράσωμεν εὐγνωμοσύνην
 εἰς τὴν φιλοφροσύνην τῆς Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως, καὶ
 ἣς ἀπαρτίζει τὸν πρῶτον πηρῖνα τοῦ ἀρτισυστάτου τῆς
 Ἑταιρίας Μουσείου. Θέλει δὲ περιλάβει τὸ Μουσεῖον τοῦτο,
 ἐπὶ τὸς τῶν ἄλλων συλλογῶν ἐκμαγείων ὅσας περιμένει
 πηλαχόθεν μετὰ πεποιθήσεως, ἀκόμη καὶ τὰς ἀρχαιότη-
 τας ὅσας ἰδίᾳ δαπάνῃ ἀνέσκαψεν ἢ ἀπέκτησεν ἡ Ἑταιρία,
 ἔτι δ' ὅσῃν ἀπαρτίζει, καὶ ἤδη ἀπήρτισε, συλλογὴν ἀγ-
 γείων, καὶ τέλος τὴν ὠραίαν συλλογὴν νομισματικῶν ἐκ-
 μαγείων ἐκ θείου, ἣν πρὸ διετίας τῇ ἔπεμψεν ὁ Ἀγγλος
 Κ. Τρεβέλυαν, ἐπαγγειλάμενος νὰ ἐπαυξήσῃ αὐτὴν εἰς τὸ
 μέλλον.

Πρὸ δύο ἐτῶν ἤδη ἀνέλαβεν ἡ Ἑταιρία, ὡς ἔργον ἄξιον
 προσοχῆς τῆς μεγίστης καὶ τῶν ἀφειδεστέρων τῶν θυσιῶν,
 τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ὑφισταμένων τοῦ Ἑρεχθείου μερῶν.
 Ἀνήγειρεν ἐπομένως τὰ κατερρύηκóta τοῦ σηκοῦ τείχῃ,
 ἀνέσκαψε καὶ ἐκάθηρε τὸ ἐμβασδὸν αὐτοῦ, ἠνέωξε τὴν τέως
 ἐπωκοδομημένην μεγάλην αὐτοῦ πρόστασιν, ἐλάξευσε τοὺς
 ἐλλείποντας αὐτῆς σπονδύλους καὶ τὰ κιονόκρανα, ὡς καὶ
 τῆς ἐνταῦθα εὐρεθείσης Καρυάτιδος τὸ συντετριμμένον μέ-
 ρος, καὶ ἔμελλε πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ ἐπιχειρήσῃ τοῦ ναοῦ
 τούτου τὴν ἀποπεράτωσιν, εἰ καὶ ἤθελεν ἐξαντλήσει αὕτη
 πάντα τὰ διαθέσιμα τῆς Ἑταιρίας κεφάλαια καὶ ἀφαιρέσει
 ἀπ' αὐτῆς τοὺς τρόπους πρὸς πᾶσαν ἐπιχείρησιν ἄλλην.

Ἀλλ' ὁ ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ πάσῃ πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχέ-
 σει αὐτοῦ καὶ δημοσίᾳ καὶ ἰδιωτικῶς δειχθεὶς ἔνθερμος καὶ
 δραστήριος αὐτῆς φίλος, ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας Κ. Πι-
 σκατόρης, ἔσπευσε νὰ συνδράμῃ γενναίως τὴν Ἑταιρίαν
 εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, καὶ οὐ μόνον κατέβαλεν ἐξ ἰδίων

πᾶσαν τὴν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἀναγκαίαν δαπάνην, συμπο-
 σουμένην εἰς πολλάς δραχμῶν χιλιάδας, ἀλλά, προσαγα-
 γὼν αὐτῇ καὶ ἕτερον δῶρον, τοῦ χρηματικοῦ οὐχ ἥττον
 πολύτιμον, ἐπέτρεψεν ὥστε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀνεγέρσεως
 ν' ἀναλάβῃ ὁ ἐνταῦθα ἐπιδημῶν ἄριστος ἐν ἀρχιτέκτοσι
 Γάλλος Κ. Πακάρδος.

Τούτου τῇ ἐμπειροτέχνῳ συμπράξει συνηρμόσθη καὶ
 ἀνηγέρθη τὸ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ἀνευρεθὲν μετὰ τοῦ ὑπ' αὐ-
 τῆς λαξευθέντος μέρους τῆς Καρυάτιδος, ἀνεστήθη δ' εἰς
 τὴν οἰκίαν θέσιν, σιδηρῶ κίονι στηριχθὲν, τὸ ἐξ Ἀγγλίας
 δωρηθὲν αὐτῇ τῆς ἄλλης Καρυάτιδος ἐκμαγεῖον, συνεπλη-
 ρώθη δ' ὁ θριγκὸς μετὰ τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς τῶν Καρυα-
 τίδων προστασεως διὰ κατασκευῆς καὶ προσθήκης νέων ἐπι-
 στυλίων καὶ βάσεων, καὶ τέλος περιεσκάφη καὶ ἰσοπεδώθη
 τὸ περὶ τὴν πρόστασιν ταύτην ἔδαφος.

Ἐν δὲ ταῖς ἐργασίαις ταύταις ἀνωρύχθησαν ἐν τῷ
 βράχῳ τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Τετάζου, συνα-
 δελφοῦ τοῦ Κ. Πακάρδου, τρεῖς φυσικαὶ ὀπαί, ἴσως τῆς
 τριαίνης τὰ ἴχνη, ἃ ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι ὡς μνημόσυ-
 νον τῆς θείας ἐκείνης ἀμφισβητήσεως περὶ τῆς ἀττικῆς
 γῆς (43). Τὴν βοήθειαν ταύτην κηρύττει μετὰ μεγίστης εὐ-
 γνωμοσύνης ἡ Ἐφορεία, ὡς ὑπερβάσαν πάσας τὰς ἐλπίδας
 καὶ ἀξιώσεις αὐτῆς, καὶ ἀναδείξασαν ἔργον ἀνώτερον τοῦ ὃ
 ἐδύνατο αὐτὴ διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς πόρων ἐν ἴσῳ διαστή-
 ματι χρόνου νὰ κατορθώσῃ.

Δύο δ' ἔργα τῆς Ἑταιρίας περιορίζομαι προσαναφέρων,
 καὶ ἐφ' ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ἔχω δυστυχές τι συμβᾶν ν' ἀναγ-

(43) Καὶ ὕδωρ ἔστιν ἔνδον θαλάσσιον ἐκ φρέατος . . . καὶ τριαίνης ἔστιν ἐν τῇ
 πέτρᾳ σῆμα. Ταῦτα δὲ λέγεται Ποσειδῶνι μαρτύρια εἰς τὴν ἀμφισβήτησιν τῆς χώ-
 ρας φανῆναι. Πaus. Α. 26.

γίλω. Πρὸ δύο ἐτῶν τὸ Βρεταννικὸν Μουσεῖον ἔπεμψε δώ-
ρον εἰς τὴν Ἑταιρίαν, ἐκμαγεῖα ἐκ μέλανος γῆς τῶν τεσσά-
ρων τμημάτων τῆς ζωοφόρου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νί-
κης, τῶν ἐν Λονδίνῳ διατηρουμένων. Καὶ τὰ μὲν τρία ἐνα-
πτέθησαν εἰς τὸν θριγκὸν τοῦ ναοῦ, καὶ μένει μόνον, ὡς ἡ
δόχρους αὐτοῖς Καρυάτις, νὰ ἐπιχρισθῶσιν εἰσέτι. Ἀλλ'
ὅ ὃ ἀνεβιβάζετο καὶ τὸ τέταρτον, ὅπερ ἀνέκαθεν, ἀπὸ τῆς
κατασκευῆς αὐτοῦ ἤδη, ἦν τεθραυσμένον καὶ συνδεδεμέ-
νον σιδηροῖς τόρμοις, αἱ δοκοί, αἵτινες πολὺ ἀνώτερα βάρη
εἶχον φέρει ἀκινδύνως, ἐνέδοσαν αἴφνης, καὶ τὸ ἐκμαγεῖον
κατέπεσε καὶ κατεσυντρίβη. Ἡ συμφορὰ αὕτη ἦν μὲν τυ-
χαία καὶ ἀκούσιος, καὶ καθ' ἃ ἐπληροφορήθη ἡ Ἐφορεία
εἰς οὐδενὸς ἀμέλειαν ἢ ἀπερισκεψίαν δύναται δικαίως ν'
ἀποδοθῇ.

« Πολλὰ δ' ἀνθρώποις παρὰ γνώμαν ἔπεσεν
Ἐμπαλιν μὲν τέρψιος » (34).

ἀλλὰ δὲν θέλω ν' ἀρνηθῶ ὅτι τὸ συμβᾶν ἐστὶ λυπηρόν, ἀμαυ-
ροῦν αὐτὸ μόνον τὴν ἄλλως χαροποιὸν ἔκθεσιν τῶν ἔργων
τῆς Ἑταιρίας, καὶ ἐκθέτον αὐτὴν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ ν'
ἀποκτήσῃ ὅπως δῆποτε ἄλλο ἐκμαγεῖον ἀντὶ τοῦ ἀπολε-
σθέντος.

Πέρυσιν ἀνέφερον ἐν ἐκτάσει ὅτι κατὰ τοὺς ὑπολογι-
σμοὺς τοῦ πλοιάρχου Κ. Παλάσκα ἡ Ἑταιρία ἐπεχείρησε νὰ
θέσῃ γνώμονας εἰς τὸν Πύργον τοῦ Κυρρῆστου καὶ ν' ἀπο-
δώσῃ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ὥρολόγιον εἰς τὴν πρώτην του χρῆ-
σιν, δεικνύον τῆς ἡμέρας τὰς διαιρέσεις ὡς ἐπὶ τῆς ἀρχαίας
Ἑλλάδος. Τέσσαρες γνώμονες ἐτέθησαν τότε ἐν εἵδει ἀπο-

(34) Πίνδ. Ὀλ. IB, 14. — Ταῦτα ἐν τῇ Γαλλικῇ μεταφράσει:

« Bien souvent l'homme a vu
Son espoir renversé d'un coup inattendu ».

πείρας, ἥτις ἐπέτυχεν ἐντελῶς· δι' ὃ ἡ Ἑταιρία ἀπεφάσισε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, στερεοῦσα ἐκείνους τοὺς γνώμονας καὶ προσθέτουσα καὶ τοὺς ἔτι ἐλλείποντας. Τοῦ ἔργου δὲ τούτου τὴν ἐκτέλεσιν ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν μηχανικὸν Βαϊσεμβάχ, ὅστις εὐρίσκεται ἤδη περὶ τὸ τέλος αὐτῆς.

Η

Ἔτος 1848.

Ἄν τῆς συνεδριάσεως ταύτης σκοπὸς μόνος ἦτον ἡ ἔκθεσις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐτησίης ἡμῶν ἐνεργείας, ἴσως ἤθελε διστάτει ἡ Ἐφορεία νὰ παρουσιασθῇ σήμερον λόγον διδοῦσα, διότι ἀποτελέσματα τοιαῦτα, ἐκ προοιμίων τ' ὁμολογεῖ, δὲν ἔχει νὰ καταδείξῃ ἐπὶ τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους σχεδὸν παντάπαυν. Ἀλλ' ἡ δημοτελὴς αὕτη ὁμήγυρις ἐγκατέστη προσέτι καὶ πρὸς διηνεκὲς μνημόσυνον συμβάντος ἐθνικὴν ἔχοντος σημασίαν, τῆς πρώτης καθιδρύσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ἀμα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Θρόνου παρέλαβεν ἡ ἐλευθερία τὴν εὐνομίαν συμπάρεδρον ἐν Ἑλλάδι, τὸ βαθὺ αἶσθημα εὐλαβείας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους πρὸς τὸ πολύτιμον προγονικὸν κληροδότημα τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, ἀπεκαλύφθη προδήλως εἰς τῆς Ἑταιρίας ταύτης τὴν αὐτόματον σύστασιν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐφορεία, εἰ καὶ μηδὲν ἴσως ἔχουσα ν' ἀναγγεῖλῃ ἄξιον τῆς προσοχῆς καὶ τῆς προσδοκίας ὑμῶν, δὲν ἠθέλησεν ὁμως, ἕνεκα τούτου, ν' ἀφαιρέσῃ τὴν πανηγυρικὴν ταύτην ἄνοδον εἰς τὸν ἱερὸν τῆς ἀρχαιότητος λόφον, τὴν ἀναπολοῦσαν τὴν πνευματι-

τὴν ἡμῶν κοινωνίαν ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς δόξης καὶ τοῦ εὐγενοῦς τῆς ἐπιστήμης συμφέροντος, καὶ ἐλέγχουσιν ὅτι ἐπὶ τι καὶ ἄλλο τὸν βαθμὸν τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας.

Διὰ τῆς ἐορτῆς ταύτης ἀναπολοῦμεν καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἐπιτηροῦντας ἡμᾶς, ὅτι εἴμεθα οἱ ἀπόγονοι τῶν μεγάλων ἐκείνων, περὶ ὧν μᾶς μηνύουσι τὰ ἔργα καὶ ἡ φήμη αὐτῶν, ὅτι ἀναδεχόμεθα τῆς κληρονομίας αὐτῶν καὶ τὰς συνεπείας καὶ τὴν εὐθύνην, καὶ ὅτι ἀγωνιζόμεθα νὰ φέρωμεν ἐπαξίως τὸ δυσβάστακτον τοῦτο βάρος. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ὑψηλῶν ἐμπνεύσεων αἵτινες καὶ ἐκ τῶν ἀφορμῶν αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν τόπων ἐκρέουσιν, ὑπὸ τὰς σεβασμίας ταύτας σκιάς, καὶ περιπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιαστικοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων αἰώνων, προσαναβαίνομεν ἀπὸ τῆς ὕλης εἰς τὴν διάνοιαν, καὶ ἐνθυμούμεθα ὅτι οὐ μόνον λίθων ξεστῶν καὶ μνημείων γραπτῶν παρελάβομεν διαθήκην, ἀλλὰ καὶ παραδειγμάτων ἀξιαγάστων, καὶ ἀρετῶν σωσιπόλεων.

Ὡς ὀφείλομεν ἅπαξ καθ' ἐβδομάδα, εἰσερχόμενοι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ν' ἀκούωμεν τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις τῶν εὐαρεστησάντων αὐτῷ ὅπως δι' αὐτῶν κρατυνόμεθα εἰς τῶν κοινωνικῶν καθηκόντων τὴν ἀσκησιν, οὕτως ἅς ἐπικρατήσῃ ἐσαεὶ τὸ πρὸ δεκαετηρίδος εἰσαχθὲν ἔθος τοῦ ν' ἀνερχώμεθα ἅπαξ κατ' ἔτος εἰς τὸ παγκόσμιον τοῦτο προσκυνητήριον, ἔνθα διὰ τῆς θεωρίας τῶν ἀγῆρων προγονικῶν ἀριστουργημάτων ν' ἀναπτερῶμεν τὴν ψυχὴν εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀγῆρων πράξεων, ἔνθα ἐπιφοιτῶσαι ἡμᾶς ἐλλάμψῃς τῆς παλαιᾶς ἀρετῆς, νὰ μᾶς παρασκευάζωσιν ἀθλητὰς ῥωμαλεωτέρους εἰς τοῦ δημοσίου βίου τὸ στάδιον. Ἐδῶ που περιϊπτάμεναι ἀθανάτων ἀνδρῶν σκιαὶ ἀθάνατοι, θέ-

λουσι μυστηριωδῶς ὁμιλεῖ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ μᾶς ἀναμιμνήσκει πῶς ἡ τιμὴ καὶ ἀφοσίωσις σώζουσι τὰ ἔθνη, πῶς, προκειμένου τῆς πατρίδος κινδύνου, οἱ Θεμιστοκλεῖς καὶ οἱ Ἀριστεῖδαι ἀπέπτυνον πᾶσαν κενοδοξίαν φιλόπρωτον, καὶ περιεπτύσσοντο εἰς δεσμὸν ἡρωϊκῶς πατριωτικόν· πῶς ὁ μὲν τοὺς τῆς Ἑλλάδος θησαυροὺς ἀνελέγκτως διέπων οὐδ' ὀβολὸν ἐκέκτητο εἰς πορθμεῖα τοῦ Χάρωνος, ὁ δὲ καὶ ταύρειον ἔπιεν αἶμα, ἵνα μὴ βιασθῇ καὶ κοινοπραγήσῃ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του.

Αἱ αὐταὶ δὲ θέλουσι πάλιν μᾶς νουθετεῖ διηγούμεναι, πῶς διχονοιῶν ἐμφύλιοι σπαραγμοί, ἀναρρίπιζόμενοι ὑπὸ δημαγωγικῶν ἐρεθισμῶν τῶν συκοφαντῶν, πῶς κραυγαὶ ἰδιοτελείας κατασιγάζουσαι τὴν εὐγενῆ φωνὴν τῆς αὐταπαρνήσεως, πῶς τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἡθῶν ἡ διαφθορὰ ἐπέφερον τὴν ἀγέρωχον τῆς Σπάρτης ἐπέμβασιν, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτονομίας.

Ἄν δὲ ποτὲ ἤθελον ἔλθει καιροὶ δραστηριωτέρας ἀρετᾶς ἀπαιτοῦντες, αὐταί, αὐταί, πυρὸς τὴν ἀτμοσφαῖραν πληροῦσαι, καὶ τὰ στήθη ἡμῶν τῆς ἀρχαίας ἀνδρείας, θέλουσι παιανίζειν τὸ ἐλελεῦ τῶν Μαραθωνομάχων, καὶ ψάλλει τὰς Πλαταιᾶς καὶ τὰς Θερμοπύλας, καὶ τὸ γοερὸν: Ὅα Περσικοῦ στρατεύματος! (1).

Καὶ ἂν ὁ μόνος καρπὸς ὃν ἀποφέρομεν ἐκ τῆς ἐπετείου συνελεύσεως ταύτης ἐστὶ τὸ νὰ ταμιεύωμεν εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν αἰσθήματα ὑψηλότερα καὶ ἀρχαιοπρεπέστερα, ἄλλον κοινωφελέστερον οὐδ' ἀνώτερον τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ ζητῶμεν, οὐδ' ἐπιδέχεται νὰ τελέσωμεν ἀξιώτερον τῆς καθιδρύσεως τῆς Ἑταιρίας ἡμῶν τὸ μνημόσυνον.

Ἀλλὰ διὰ τῶν λόγων τούτων δὲν ἐννοῶ βεβαίως ὅτι ἡ

(1) Αἰσχύλ. Πέρσ. 116.

Εφορεία θέλει ἢ δύναται νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν ὑπὸ τοῦ ὀργα-
σμοῦ ἐπιβαλλομένην αὐτῇ ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ ἐκθέσῃ
πρὸς τὴν Ἑταιρίαν ὅσα ἔπραξεν ἐν διαστήματι τοῦ ἔτους,
ἢ καὶ τοὺς λόγους τῆς ἀπραξίας της, οὐδ' ἔχει δ' ἀνάγκην
ὑπεκφυγῆς ὅπως σώσῃ τὴν ἰδίαν εὐθύνην, διότι τῆς ἀπρα-
ξίας αὐτῆς τὸ μὲν ἐπήγασεν ἐκ περιστάσεων ἀκαταμαχί-
ων καὶ ἀναποδράστων, τὸ δὲ ὑφίσταται κατ' ἐπιφάνειαν
νόμον.

Κατὰ τὸ ἔτος τῷ ὄντι τοῦτο ἐπέπρωτο ν' ἀναχαιτισθῇ
βιαίως καὶ ἀπαισίως ἡ Ἑταιρία ἐν μέσῳ τῶν ἀνενδότων
προσπαθειῶν της. Ἡ ἀπροσδόκητος θανάτου πληγὴ, ἣτις
ἀντήχησε μέχρι τῶν σπλάχνων τοῦ πανελληνίου, αὐτὴ ἡ
στερήσασα τὴν Κυβέρνησιν τοῦ συνέχοντος εἰς χεῖράς του
τὰς ἡνίας τῆς διοικήσεως, αὐτὴ καὶ ἐκ τῶν κόλπων τῆς
Ἑταιρίας ἀνῆρπασε τὸν ἀείμνηστον αὐτῆς Πρόεδρον (2),
τὸν μετὰ τελεσιουργοῦ ζήλου συμμεριζόμενον καὶ στηρί-
ζοντα πάντας αὐτῆς τοὺς ἀγῶνας. Τὴν μνήμην τοῦ μεγά-
λου ἐκείνου πολίτου εὐφρόμως ἐνταῦθα ἀναπολῶ, διότι ἐπὶ
τρία ἔτη ἐξηκολούθησεν ἐμψυχῶν καὶ διευθύνων τὴν Ἑται-
ρίαν, καὶ μέχρι τῆς τελευταίας ἀναπνοῆς του προνοήσας
ὑπὲρ τῶν συμφερόντων αὐτῆς, καὶ μνημόσυνον καταλεί-
πων εὐεργεσίας, ἀπῆλθε καθ' ἣν στιγμὴν περιέμενε τῶν
ἐνεργειῶν του ἄφθονον ἀποτέλεσμα, καὶ τῇ ἐκληροδότησεν
ἐλπίδα βεβαίαν καὶ αὐτῷ ἐπιζήσασαν ἐπισήμου τινὸς ὠφε-
λήματος.

Ἀλλ' ὁ καταπληκτικὸς χεῖμαρος ὅστις ἐπ' ἐσχάτων τῶν
ἡμερῶν κατέσεισεν ἐκ θεμελίων τῆς Εὐρώπης τὸ κοινωνι-
κὸν οἰκοδόμημα, αὐτὸς κατὰ δυστυχῇ σύμπτωσιν συμ-
παρέσυρε καὶ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἐλπίδα τῆς Ἑταιρίας,

(2) Τὸν Ἰωάννην Κωλέττην.

ἀφ' οὗ εἵχομεν ἤδη λάβει σχεδὸν ἀναμφιβόλους τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς ἐγγυήσεις. Καὶ ταύτην μὲν, καθ' ὃ μὴ τελεσφορήσασαν, ἐξαιτοῦμαι διὰ πολλοὺς λόγους τὴν ἄδειαν ν' ἀποσιωπήσω. Ἡ δ' Ἑταιρία, ξένη εἰς ἀνταιτιάσεις πολιτικάς, καὶ τοῖς τῶν πατριῶν μὴ χρωμένη διόπτροις, καταθέτει ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Προέδρου αὐτῆς ὕστατον φόρον εὐσεβοῦς καὶ εὐγνώμονος μνήμης.

Ἄλλ' ἀντὶ νὰ κατηγορήσωμεν ἀπραξίας τὴν Ἑταιρίαν, δικαιότερον ἴσως φανῇ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, ἐν ᾧ ἡ γῆ ὑπεγόγγυζε καὶ ὁ ὀρίζων ἐκυοφόρει θυέλλας, ἐν ᾧ παντοία σύγχυσις ἐπεκράτει καὶ ἰδεῶν καὶ ἐλπίδων καὶ φόβων, ἡ Ἑταιρία ἀμεταστρεπτὴ τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν προσηλωμένον ἔχουσα, ἔδιδε τὸ παρήγορον θέαμα ἀνδρῶν ἐλπιζόντων εἰς τῆς πατρίδος τὴν τύχην, καὶ τὴν εὐκλειαν, καὶ πρόοδον αὐτῆς τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπιδιωκόντων ἐπὶ σταδίου ἀγώνων εἰρηνικῶν, καὶ ἐν μέσῳ τοῦ σάλου ἀπερισπάστως ὑπηρετούντων τὸ ἔργον εἰς ὃ οἰκειοθελῶς ἐτάχθησαν· διότι, ἂν καὶ διὰ πάσας τὰς ῥηθείσας αἰτίας, τῆς Ἑταιρίας αἱ ὕλικαὶ ἐργασίαι εἰς ἐλαχίστας περιορίσθησαν, ἀλλ' ἡσχολήθη εἰς ἄλλης φύσεως ἄλλας, οὐχ ἥττον ἐπωφελεῖς, καὶ ἴσως μάλιστα πρέπει τὸ ἔτος τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γονίμων ἀποτελεσμάτων περιεκτικώτερον δι' αὐτήν.

Ἡ πρώτη αὐτῆς φροντὶς ὑπῆρξε νὰ συλλέξῃ τὰς πολλοῦ τῶν Ἀθηνῶν παρεβρίμμενας στήλας μετ' ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλας ἀρχαιότητας ὅσαι ἐφθείροντο ἀμελούμεναι, καὶ νὰ καταθέσῃ αὐτὰς μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχαίων ἀντικειμένων, ὅσα πρὸ καιροῦ συνάγει, ἐντὸς τοῦ ὑπ' αὐτῆς εἰς πρόχειρον Μουσεῖον διασκευασθέντος πύργου τοῦ Κυρρῆστου.

Μετὰ ταῦτα δ' ἠθέλησε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν ἐπιφάνειαν αὐ-

τας, καὶ ιδίως τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τῶν βαναύσων καὶ καταρρέόντων Ὀθωμανικῶν ἐποικοδομημάτων. Ἀλλ' ἀπήντασεν εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην προσκόμματα, διότι τὰ μὲν τῶν ἐρειπίων τούτων τῇ ἀπηγορεύθῃ νὰ ἐγγίσῃ, ὡς δυνατόν, δῆθεν νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐθνικὰ μουσεῖα, τὴν δὲ ἀφαιρέσαν ὕλην τῶν ἐξορυττομένων λιθαρίων δὲν τῇ ἐπετάπη νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τῆς ἐργασίας, θεωρηθεῖσαν ὡς δημοσίαν περιουσίαν.

Τρίτον τέλος, γινώσκουσιν ἔχουσα ὅτι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀνορύττονται ἀρχαῖα ἀγγεῖα εἰς μυριάδας, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐξάγονται τοῦ κράτους χωρὶς οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν νὰ μείνῃ εἰς τὰ ἡμεδαπὰ μουσεῖα, καθυπέβαλεν εὐσεβάστους περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου προτάσεις εἰς τὴν κυβέρνησιν.

Ἀλλὰ τὰ λοιπὰ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἀποτελέσματα εἰσὶν εὐτυχέστερα ἅμα καὶ σπουδαιότερα. Οἱ ἀκούσαντες τὰ ὑπὸ τῆς Ἐφορείας ἐκτεθέντα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἐνθυμοῦνται ἴσως ὅτι κατὰ παράκλησιν αὐτῆς, ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησις εἶχε πέμψει πρὸς τὴν Ἑταιρίαν τὴν ἀνεκτίμητον ἐκείνην συλλογὴν τῶν γύψων τοῦ Παρθενῶνος, ἥτις πρὸ ἐνὸς ἔτους μᾶς παραμυθεῖ διὰ τῶν πρωτοτύπων τὴν στέρησιν. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν δι' ἧς ἡ Ἐφορεία, διερμηνεὺς γινομένη τῶν αἰσθημάτων τῆς Ἑταιρίας, ἐξέφρασεν εἰς τὴν μεγαλόδωρον κυβέρνησιν τὴν ἔνθερμον εὐγνωμοσύνην αὐτῆς, ὑπηνίξατο μετ' εὐλαβείας καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ ἰδῇ ποτε εἰς τὸ μουσεῖον ἡμῶν κατατεθειμένα πλησίον τῶν ἀριστουργημάτων τούτων καὶ τ' ἀδελφὰ αὐτῶν κατὰ τε ῥυθμὸν καὶ κάλλος ἐκμαγεῖα τῶν λίθων τῆς Φιγαλείας. Παραδεξάμενος δ' εὐμενέστατα τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, καὶ συστήσας αὐτὴν μετὰ προθυμοτάτης σπου-

δῆς, προκαλούσης πᾶσαν ἡμῶν τὴν εὐγνωμοσύνην, ὁ ἐν-
ταῦθα Κ. πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας μᾶς ἀνήγγειλε μετ' οὐ
πολύ, ὅτι Α. Μ. ἡ Βασίλισσα ηὐδόκησε νὰ ἐπινεύσῃ καὶ
εἰς ταύτην ἡμῶν τὴν εὐχὴν, καὶ ὅτι πλοῖον ἐπίτηδες ὑπὸ
τοῦ Βρεταννικοῦ μουσείου ναυλωθέν, κατήγαγεν εἰς τὸν
Πειραιᾶ τὰ ζητηθέντα ἐκμαγεῖα τῆς Φιγαλείας. Ὁ αὐτὸς
δὲ Κ. πρέσβυς εἰδοποίησε τὴν Ἐφορείαν, ὅτι τῆς μετα-
κομιδῆς καὶ ἐναποθέσεως αὐτῶν ἡ δαπάνη θὰ καταβληθῇ
ὑπὸ τοῦ Βρεταννικοῦ μουσείου, μὴ θέλοντος νὰ καταβάλῃ
ἡ ὀλίγους πόρους ἔχουσα Ἑταιρία οὐδ' ὁβολὸν δι' αὐτά.

Οὕτω διὰ τοῦ γενναίου τούτου δώρου, γενομένου τοσοῦ-
τον εὐγενῶς καὶ ἐλευθερίως, ἀπήλαυσε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος
τὰς εἰκόνας τοῦλάχιστον τῶν θαυμασίων ἐκείνων καλλιτε-
χνημάτων, ὧν ἄδικος τύχη τὸ ἐστέρησε καθ' ὃν καιρὸν καὶ
ἡ ὑπαρξίς, καὶ ἡ τιμή, καὶ ἡ ιδιοκτησία του ἦσαν ἐλεεινὸν
ἔρμαιον τῶν ἰσχυρωτέρων.

Ἡ Ἐφορεία, θέλουσα νὰ παρασκευάσῃ καὶ δι' αὐτά, ὥς
εἶχε καὶ διὰ τὰ τοῦ Παρθενῶνος, θέσιν κατάλληλον πρὸς ἐνα-
πόθεσιν, ἐζήτησε πολλάκις καὶ κατ' ἐπανάληψιν παρὰ τῆς
κυβερνήσεως νὰ τῇ παραχωρηθῇ τὸ ἕτερον ἡμισυ τοῦ οἰ-
κοδομήματος τοῦ δοθέντος αὐτῇ εἰς μουσεῖον, καὶ ἐπέμεινε
τοσοῦτῳ μᾶλλον εἰς τὴν αἵτησιν ταύτην, καθ' ὅσον εἶχε
κατορθώσει νὰ λάβῃ καὶ ἐκ Γαλλίας τὴν ὑπόσχεσιν ἀπο-
στολῆς ἐκμαγείων τῶν κυριωτέρων ἀριστουργημάτων τῶν
μουσείων αὐτῆς. Τῆς δ' Ἐφορείας τὸ σχέδιον καὶ ἡ ἐλπίς,
ἐπὶ βεβαίων σαλευομένη βάσεων, ἦν ν' ἀπαρτίσῃ κατ' ὀλί-
γον, ἂν δὲν παρενέπιπτον αἱ σημεριναὶ τῆς Εὐρώπης ἀνα-
τροπαί, καὶ ἂν εἶχε τὸν κατάλληλον τόπον, πλουσιώτατον
ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον ἐκ προπλασμάτων. Ἀλλὰ φαίνε-
ται ὅτι ἀνυπέρβλητοι λόγοι ὑπηρεσίας δὲν ἐπέτρεψαν μέχρι

ταῦδε τὴν ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν
 δυσχερῇ παραχώρησιν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, τοσοῦ-
 τὴν κατεπειγόντως ἀναγκαίαν εἰς τὴν Ἑταιρίαν· δι' ὃ καὶ
 ἐνείασθη ἡ Ἐφορεία νὰ ἐναποθέσῃ τὰ ἐκμαγεῖα ἐκεῖνα πρὸς
 ὡραν ἐντὸς τῆς αὐτῆς αἰθούσης, ἥτις μόλις περιέχει αὐτὰ
 μετὰ τῶν Ἀττικῶν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ καλλιτεχνήματα ταῦτα εἰσὶν ἤδη ἐν
 τῶν ἀγλαΐσμάτων τοῦ τῆς Ἑταιρίας μουσείου, καὶ ἀντι-
 κείμενον συνεχὲς τῆς ἐπισκέψεως ἐκάστου τῶν φιλοκάλων
 καὶ φιλαρχαίων, φέρε ἀναφέρωμεν κεφαλαιωδῶς τὰ περὶ
 αὐτῶν, κυρίως ἐπιτέμνοντες ὅσα περὶ αὐτῶν ὁ πολὺς ἐν
 ἀρχαιολόγοις Λεβάσιος εἶπε (3), καθὼς καὶ πέρυσι περιε-
 γράψαμεν τὰ φειδαῖκά ἐκεῖνα ἐν περιλήψει. Καὶ εἶθε καθ'
 ἕκαστον ἔτος ὅμοιαι εὐποιῖαι νὰ μᾶς παρέχωσι περιστάσεις
 τοῦ νὰ ἐπιθεωρήσωμεν οὕτω βαθμηδὸν πάντα τ' ἀριστουρ-
 γήματα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, ὅσα ἔκφυλα σήμερον κο-
 σμοῦσι μουσεῖα ἀλλότρια.

Ὅτε ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ ὀλέθριος ἐκεῖ-
 νος λοιμὸς ἐνέσκηψεν εἰς Ἀθήνας, καὶ συγχρόνως εἰς πολὺ
 τῆς Πελοποννήσου (4), τότε οἱ κάτοικοι τῆς Ἀρκαδικῆς πό-
 λεως Φιγαλείας, κατατρυχόμενοι ὑπὸ τῆς μάστιγος, κατέ-
 λιπον τὰς ἐστίας των, καὶ κατέφυγον εἰς τὰ παρακείμενα
 ὄρη, ἰδίως δέ, φαίνεται, ἀνῆλθον εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ σύμ-
 φυτον θέσιν Βάσσας, ὅπου ἡ διασπορά αὐτῶν, τὸ εὐκράε-
 στερον κλίμα, καὶ ἡ ἐκεῖ ὁροσερὰ καὶ ζωογόνος ὑπερβόρειος
 αὖρα, ἀπέσβεσαν διόλου τὸ μῖασμα. Διὰ τοῦτο τὴν σωτη-
 ρίαν των εἰς τοῦ Ὑπερβορείου Ἀπόλλωνος ἀναφέροντες τὴν
 ἐπικουρίαν, ἀνήγειραν οἱ Φιγαλεῖς εἰς αὐτὴν τῆς καταφυ-

(3) Lebas, Monumens d'Antiquité figurée, 1er Cahier.

(4) Θουκ. Β, 54.

γῆς των τὴν θέσιν (5) κατὰ τὰς ἀμφιθεατροειδεῖς καὶ ζωγραφικὰς ὑπορείας τοῦ Κοτυλίου ὄρους, Ναὸν Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος (6). Τοσαύτη δ' ἦν τότε (7) ἡ καλλιτεχνικὴ τῶν Ἀθηναίων ὑπεροχή, ὥστε οἱ Ἀρκάδες παρ' αὐτῶν, καίτοι πολεμίων, μετεπέμψαντο οἰκοδόμον, τὸν περικλεῆ Ἰκτῖνον, ἐναύλους ἔτι ἔχοντα τῶν Ἑλλήνων τὰς χειροκροτήσεις διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ἐκείνου ἀριστουργήματος τῶν ἀρχαίων χρόνων. Ὁ σοφὸς δ' οὗτος ἀριστοτέχνης ἐφεῦρε καὶ διὰ τὸ ἀρκαδικὸν ἱερὸν νέας ἀναλογίας καὶ νέον ῥυθμόν, καὶ κατεποίκιλεν αὐτὸ παντοίῳ κόσμῳ, ὥστε τὸ ἀνέδειξεν ἓνα τῶν ὠραιotáτων καὶ περιφημοτάτων ναῶν, ἐφ' οἷς ἡ Πελοπόννησος ἐσεμνύνετο (8).

Χωρὶς νὰ ἐκταθῶ εἰς τὰ καθέκαστα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διασκευῆς τοῦ ναοῦ τούτου, ἀρκοῦμαι λέγων ὅτι ἦν ἔσωθεν κεκοσμημένος δι' ἡμικίωνων ἐνφοδομημένων εἰς προέχοντας τοίχους, τὰ δ' ἀνάγλυφα περὶ ὧν ἡμῖν πρόκειται, περιέθεον ὑπὲρ τοὺς ἡμικίονας τούτους, ὥς τις ἐσωτερικὴ ζώνη, ἐκατόμπους μὲν τὸ μῆκος, τὸ δ' ὕψος δίπους περίπου (9). Ἡ πρὸς ἀλληλα διάθεσις τῶν 3 πρὸς τοῖς 20 τμημάτων ἐξ ὧν αὕτη συνέκειτο, ἔγινε διαφόρων εἰκασιῶν ἀντικείμενον, διότι, ὅτε ταῦτα ἀνευρέθησαν ἐν 1811 ὑφ' ἐταιρίας ἀρχαιεμπόρων, ἦσαν πάντα συγκεχυμένα καὶ συντεθλασμένα. Ἀλλ' ἀφ' οὗ τὸ Βρεταννικὸν μουσεῖον, πριάμενον αὐτά, τὰ συνεκόλλησε καὶ τὰ ἀπῆρτισεν, ἡ ἀλληλουχία αὐτῶν ἀπεδείχθη πάσης ἀμφιβολίας κρείττων (10).

(5) Lenormant, Trésor de numism. et de glypt. P. 15.

(6) Πaus. H, 41.

(7) Ἐν Ὀλ. 86, δ'.

(8) Πaus. Αὐτ.

(9) Μῆκος 100', ὕψος 2' 1 1/2'.

(10) Der Apollotempel zu Bassæ in Arcadien und die daselbst ausge-

Εἰς τὸν ἀριστοτέχνην τῆς γλυπτικῆς ταύτης τοῦ ναοῦ
 τεφάνης, ἴσως αὐτὸν τὸν Ἰκτῖνον (διότι παρὰ τοῖς ἀρ-
 χαίοις ἄρτιος τεχνίτης, ἀρχιτέκτων μάλιστα, ἦν ὁ κατέ-
 χων τῆς τέχνης τὴν ἀνθοδέσμην ὁλόκληρον) προὔκειτο βε-
 θαίως τὸ θέμα, νὰ διαιωνίσῃ διὰ τῆς γλυφίδος τὴν περί-
 στασιν τῆς τοῦ ναοῦ ἀνεγέρσεως, μέγα δεινὸν ἐπελθὸν ἐπὶ
 τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸν Ἀπόλλωνα ἐπιφανέντα εἰς σωτηρίαν
 αὐτῆς. Ἀλλὰ τῇ μὲν ἡ Ἑλληνικὴ διάνοια, φιλοῦσα ὑπὸ
 ποιητικὰ νὰ ἐνδύῃ ἐμβλήματα τὴν πεζὴν ἱστορίαν, τῇ δὲ
 τοῦ Ἀθηναίου ἡ πατριωτικὴ κενοδοξία, φιλοτιμουμένη ἀτ-
 τικὴν νὰ ἐπιτυπώσῃ σφραγίδα ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ
 μνημείου, παρέστησαν ἀντὶ τοῦ ὀλετῆρος λοιμοῦ, τῶν κεν-
 ταύρων τὴν ἀνθρωποφόνον λύσσαν καὶ τῶν Ἀμαζόνων τὴν
 καταστρεπτικὴν εἰσβολήν, δύο μυθεύματα Ἀττικά, τῶν ἀρ-
 χαίων Ἀτθίδων καὶ Θησηίδων προσφιλεῖ ἀντικείμενα (11),
 ὧν τὸ μὲν (ἡ Κενταυρομαχία) καὶ τοῦ Θησείου ἐκόσμει
 τὴν ζωοφόρον, καὶ τὰς μετόπας τοῦ Παρθενῶνος, καὶ τὴν
 ἀσπίδα τῆς Παρθένου, καὶ τὸν Ἀετὸν τοῦ ἐν Πισάτιδι
 Ὀλυμπιείου, τὸ δὲ (ἡ μάχη τῶν Ἀμαζόνων), τὰ πέδιλα
 τῆς φειδαϊκῆς Ἀθηνᾶς, τὸν θρόνον τοῦ Ὀλυμπίου Διός,
 τὴν Ποικίλην, καὶ ἀμφότεραι αἱ σκηναὶ ὁμοῦ ἐν ἐντειχίῳ
 γραφῇ τὸ Θησεῖον. Συνέδεσε δ' ἀμφότερα μετὰ τῆς ἐπιχω-
 ρίου λατρείας, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ εἰς ὃν ὁ ναὸς ἀφιέρωται,
 παρεμβαλὼν τὸν Ἀπόλλωνα ὡς συναντιλήπτορα τῶν Ἑλ-
 λήνων κατὰ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, τόσῳ φυσικώτερον,
 ὅσῳ ὁ αὐτὸς Θεὸς ἦν καὶ Λοίμιος (12) ἢ ἀλεξίκακος ἐν-

grebanen Bildwerke, dargestellt und erläutert durch. O. M. Baron v.
 stackelberg. Rom. 1826.

(11) Θησηίδες Πυθοστράτου καὶ Νικοστράτου. Διογ. Λ. Β', 59. — Κόδρου
 Inv. Sat. I, 2. — Θησεύς. Εὐριπ. Ἀπόπ.

(12) Macrobian. Saturn. I. 17.

ταυτῷ (13), ὁ αὐτὸς δὲ καὶ Ἀμαζόνιος, καθ' ὃ ἐπικουρήσας τοῖς Ἀθηναίοις κατὰ τῶν Ἀμαζόνων.

Τοιαύτης οὔσης τῆς τῶν γλυφῶν ὑποθέσεως, δὲν θέλω, φορτικῶς μακρηγορῶν, καὶ περιγράφων τ' ἀπερίγραπτα, νὰ προβῶ εἰς τὴν διὰ λέξεων ὠχρὰν σκιαγραφίαν τῆς τῶν ἔργων τούτων ποικιλίας καὶ ζωηρότητος· διότι πάντων λόγων κρεῖσσον ἐστὶν εἰς τὴν Ἀμαζονομαχίαν τὸ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν δύο γενῶν ἀποτέλεσμα, καὶ εἰς τὴν τῶν Ἀμαζόνων διάπλασιν θαυμασία ἢ σύγκρισις τῆς γυναικείας τρυφερότητος μετὰ τῆς ἀνδρικῆς δραστηριότητός τε καὶ ῥώμης, καὶ ἀνεξάντλητος τῆς φαντασίας ὁ πλοῦτος, ὁ πολλαπλασιάζων τὰ τῆς μάχης συμβάντα, καὶ γραφικώταται συγχρόνως καὶ φυσικώταται τῶν μαχομένων αἱ θέσεις, ὅτε μὲν Ἀμαζόνες καταβληθεῖσαι ἢ πίπτουσαι τετρωμέναι, λυθείσης τῆς προσκλήτου αὐτῶν ἀνδρείας, καὶ Ἀθηναῖοι ἐπικείμενοι ἐνθουσιωδῶς, καὶ σύροντες ἐκ τῆς κόμης αὐτὰς μάτην ἀνθισταμένας· ὅτε δὲ πολεμισταὶ καταπονηθέντες ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ στυγάνορος (14), καὶ ἀμίμητον ἐπιδεικνύντες τοῦ ἐφηβικοῦ σώματος τὸν σχηματισμόν, καὶ ἄλλοτε ἡ μάχη ἰσόρροπος, ὅλη κίνησις καὶ ὅλη ἐνέργεια!

Ἀλλ' ἡ ζωηροτάτη πασῶν τῶν σκηνῶν, ἥς αἱ λοιπαὶ εἰσὶν ὡς ἐπεισόδια μόνον, ἔστιν ἡ κατέχουσα τὸ κέντρον τῆς πρὸς ἑω πλευρᾶς. Ἐκεῖ περὶ τὰς τρεῖς βασιλίδας τῶν Ἀμαζόνων, τὴν Ὀρύθειαν, τὴν Ἰππολύτην καὶ Ἀντιόπην, αἵρεται ἡ μάχη δεινὴ. Καὶ αἱ τρεῖς ἀδελφαὶ εἰσὶν ἔφιπποι, ἀλλὰ τὴν μὲν κατακρημνίζει τοῦ ἀποτρέχοντος ἵππου, ἐκ τῆς κόμης σύρων αὐτήν, στιβαρὸς Ἀθηναίου βραχίων, ἐν ᾧ καταφέρεται νὰ τὴν σπαράξῃ τὸ ξίφος του·

(13) Πaus. A, 3. H, 41, κτλ.

(14) Aίσχ. Προμ. Δεσμ. 730.

δέ, καυχᾶται μὲν ὅτι θριαμβεύει, ὑπὸ δύο συντρόφων
 βυθισμένη, καὶ νέος Ἑλλήν ἐκπνέει ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ
 ἵππου τῆς· ἀλλ' ὁ ἥρως τοῦ δράματος, ὁ Θησεύς, λεον-
 τήν περιβεβλημένος, αἶρει κατ' αὐτῆς τὸ τερατοκτόνον του-
 ροπαλον, καὶ ἡ τύχη τῆς δὲν μένει πλέον ἀμφίβολος. Πρὶν
 οὖτως στραφῇ πρὸς αὐτήν, διὰ βαρείας πληγῆς εἶχε κατα-
 βάλλει τῆς τρίτης βασιλίδος τὸν ἵππον, καὶ ἐν ᾧ τὴν σύρει
 ἐκ τῆς κόμης, εἰς τῶν ὀπαδῶν του τὴν ἀναρπάζει καὶ τὴν
 αἰχμαλωτεύει.

Ἄλλὰ τὸ ἄλλο τοῦ Ἀττικοῦ Ἡρακλέους (15) ἄθλον
 ἐστὶ πολὺ εὐκλεέστερον τούτου. Δὲν μάχονται οἱ Λαπίθαι
 καὶ ὁ Θησεύς κατὰ γυναικῶν πλέον, οὐδὲ καὶ κατ' ἀνδρῶν,
 ἀλλὰ κατ' ὀρεσιβίων τεράτων, ἐχόντων ἀγριανθρώπων μὲν
 ῥώμην, ἵππων δὲ ὀπλὰς καὶ ταχύτητα. Ὁ συνδυασμὸς οὗ-
 τος καὶ ἡ ἀρμογὴ τῆς ἱππείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως,
 παρέσχε θαυμασίαν συνθέσεων ἀφορμὴν εἰς τὸν γλύπτην,
 ὅστις τοσοῦτον σοφῶς διέπλασε τὸ ἰδανικὸν τοῦτο ὄν, ὥστε
 εἰς μὲν τὰ πρόσωπα ἐπιπνέει τι θηριῶδες, τὸ δὲ σῶμα φαί-
 νεται ὡς ὑπὸ νοήμονος ψυχῆς κατοικούμενον. Ἐπὶ πάσης
 δὲ τῆς συνθέσεως ταύτης ἐπιφαίνεται φρικαλέον τι, καὶ
 ἀπαίσιος ἐστὶ τῶν θηρίων ἡ ὄψις, ἂν ἢ τοὺς κορμούς τῶν
 δένδρων, ἢ τῶν ὀρέων τοὺς βράχους ἐκριζώσαντα σφεν-
 δονίζωσιν, ἢ ἐπιβαίνωσι διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν των,
 ἢ λακτίζωσι λυσσωδῶς, ἢ ἀρπάζωσιν ἐφ' ὕβρει καὶ ἀπ' αὐ-
 τῶν τῶν βωμῶν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά, ἢ ὁδᾶξ ἐπι-
 κείμενοι σπαράττωσι τῶν ἐχθρῶν των τὰς σάρκας. Ἀπαί-
 σιος δ' ἐστὶν ἐπίσης ἡ ὄψις των καὶ ὅτε, ἢ καταβαλλό-
 μενοι ὑπὸ τὸ σιδηροῦν γόνυ, ἢ ἀποπνιγόμενοι ὑπὸ τὴν εὐ-

(15) Πλούτ. Θησ.

ρωστον χεῖρα τῶν νέων Λαπίθων, διαστρέφωσι δυσμόρφως καὶ ἐναγωνίως αὐτήν, καὶ πνέωσι μανίαν ἀνίσχυρον,

Ἄλλ' ὥς ἐπὶ τῆς ἀντικειμένης πλευρᾶς, οὕτω καὶ κατὰ τὸ κέντρον τῆς δυτικῆς ταύτης παρίσταται τοῦ δράματος ἡ κυριωτάτη σκηνή, αὐτὴ ἣτις καὶ ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Θησείου ἀπαραλλάκτως ἐπαναλαμβάνεται. Καινέας, ὁ βασιλεὺς τῶν Λαπίθων, προσβάλλεται λυσσωδῶς ὑπὸ τῶν τερατομόρφων ἐχθρῶν του· ἀλλὰ μάτην ἐξαντλοῦσι κατ' αὐτοῦ τὰς ἀνισχύρους πληγὰς των· ὁ Ποσειδὼν τὸν κατέστησεν ἄτρωτον. Τότε τὰ ἐπ' ὠμότητι ἐπινοητικὰ τέρατα ἀποφασίζουσι νὰ τὸν θάψωσι ζῶντα, καὶ τὸν κατέχωσαν μέχρι τῆς ὀσφύος δι' ὀγκωδῶν λίθων. Μάτην δ' ἀνατείνει τοῦ λοιποῦ τὴν ἀσπίδα ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν, καὶ κρατεῖ εἰς τὴν χεῖρα τὸ ἄχρηστον ξίφος. Δύο αἰμοβόροι κένταυροι, ἀσθμαίνοντες ὑπὸ τὸ ἄχθος τεραστίου πέτρου, ταλαντεύουσιν αὐτὸν ἐκκρεμῇ ὑπεράνω του, καὶ κατακρημνίσαντές τον, θέλουσι κατασυντρίψει τὸν δύσμορον Λαπίθην σὺν αὐτῷ τῷ ξίφει καὶ τῇ ἀσπίδι.

Ἄλλ' οὐδεὶς φόβος! Ὁ θεὸς μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ μέσον τῆς νοτίας πλευρᾶς ὁ Ἀπόλλων ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς του ἡνιοχούμενος, ἐπέρχεται, τὸ τόξον ταννύων, θεὸς ἐπικούριος, ὥς ὅτε κατῆλθεν εὐμενῆς πρὸς τοὺς Φιγαλεῖς ἀπαλλάττων αὐτοὺς τῆς λοιμώδους θεομηνίας. Ἐξαίρει δ' ἡ παρουσία του τὴν ὁρμὴν τοῦ Θησεῶς, ὅστις, ὥς πάνθηρ ῥιφθεὶς καθ' ἱεροσύλου Κενταύρου, ἐπισείει ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ τρομερὸν ῥόπαλον, ἐν ᾧ συντρίβει μὲν τὰ νῶτά του ὑπὸ τὸ γόνυ, ἀποπνίγει δ' αὐτὸν εἰς ἄγριον ἐναγκαλισμόν, καὶ οὕτως ἐπισφραγίζει τὴν νίκην.

Τοιαύτη ἡ καλλιτεχνικὴ αὕτη σύνθεσις, μία τῶν ἐξαισιωτάτων ἐξ ὧν ποτὲ παρήγαγεν Ἕλληνας τεχνίτου γλυ-

φί, θαυμασία διὰ τῆς ἐπινοίας τὴν ποίησιν, διὰ τῆς παρα-
 στασεως τὴν δραματικὴν ἔμφασιν, διὰ τῆς ἐργασίας τὴν
 ἰδανικὴν ὠραιότητα. Ἡ Ἑταιρία, καὶ διὰ τὸν λαμπρότα-
 τος τοῦτον πλουτισμὸν τοῦ μουσείου της, καὶ διὰ τὴν εὖ-
 μνηϊαν μεθ' ἧς τῇ ἐχορηγήθη ἐπὶ τῇ πρώτῃ αἰτήσῃ της,
 καὶ μετὰ τῆς ἐταιρίας τὸ ἔθνος ὁλόκληρον, πολύτιμον δι'
 αὐτῆς δεξάμενον δωρεάν, ἃς μὴ φεισθῇ τοῦ φόρου τῆς εὖ-
 γλωσσύνης του, ἀποδεικνύον καὶ νῦν ὡς πάντοτε, ὅτι δύ-
 ναται νὰ διακρίνῃ τὴν ἀληθῆ εὐποιάν, καὶ ὅτι τὸ σπέρμα
 αὐτῆς οὐδέποτε πίπτει ἄγονον ἐπὶ τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλ' εἰ καὶ μεγίστη αὕτη, δὲν ἦν ὅμως ἔτι ἡ μόνη
 εὐνοίας ἔνδειξις. ἦν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἔλαβε κατὰ
 τὸ ἐνεστῶς ἔτος παρὰ τοῦ Βρεταννικοῦ μουσείου καὶ τῆς
 Βρεταννικῆς κυβερνήσεως. Πέρυσιν εἶχον ἐκθέσει πῶς ἐν
 τῶν ἐξ Ἀγγλίας πρὸ τετραετίας σταλέντων ἡμῖν ἐκμα-
 γείων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ἐν ᾧ ἀνεβιδάζετο εἰς
 τὴν τοῦ ναοῦ ζωοφόρον, αἶφνης παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν
 καὶ παρὰ πάσας τὰς ληφθείσας προφυλάξεις, καταπεσὸν
 συνετρίβη. Ἡ ἐταιρία ἐθλίβη βαρέως διὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο,
 καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ δι' ἧς ἀπένεμε χάριτας εἰς τὸ μουσεῖον
 ἐκεῖνο διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀναγλύφων τῆς Φιγαλείας,
 ὡμολόγει αὐτῷ συγχρόνως καὶ τὸ ἀπαίσιον τοῦτο συμ-
 βᾶν, καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἔσται ἐτοίμη εἰς οἵανδῆποτε θυσίαν
 ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὸ ἀπολεσθὲν ἀριστούργημα. Πρὸ
 πέντε δὲ ἡ ἐξ ἡμερῶν ἔλαβεν ἡ Ἐφορεία ἀπάντησιν εἰς
 τὴν ἐπιστολὴν αὐτῆς, καταλλήλως συστηθεῖσαν ὑπὸ τῆς
 ἐνταῦθα πρεσβείας, καὶ τὸ Βρεταννικὸν μουσεῖον ἀποφαί-
 νεται ὅτι, εἰ καὶ λυπούμενον διὰ τὴν ἀγγελλομένην περί-
 στασιν, ἀλλὰ σπεύδει, κατ' ἄδειαν τῆς κυβερνήσεως, νὰ
 προσφέρῃ ἡμῖν νέον ἄλλο ἐκμαγεῖον, μέλλον ἀνυπερθέτως

ν' ἀποσταλῇ. Αἱ τοιαῦται εὐεργεσίαι ἐπιβάλλουσιν εἰς τὴν Ἑταιρίαν τὸ καθῆκον νὰ ἐπιτείνῃ τὸν ζῆλόν της, καὶ οὐδ' ἀγώνων οὐδὲ θυσιῶν νὰ φεισθῇ ὅπως δειχθῇ ἀξία αὐτῶν.

Θ

Ἔτος 1849 (*).

Ἐπειδὴ κατὰ τὸν νέον ὀργανισμόν εἰς τὴν γενικὴν συνεδρίασιν ταύτην θέλει ἀναγινώσκεσθαι πάντοτε ὑπό τινος τῶν μελῶν ἀνὰ ἓν ἀρχαιολογικὸν ἢ ἱστορικὸν ὑπόμνημα, δίδον αὐτῇ ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα, διὰ τοῦτο θέλω περιορίσει τὸν ἐμὸν λόγον εἰς μόνην τὴν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίαν καὶ ἀφελῇ ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, οὔτε διὰ τῶν μυριάκις ἐπαναληφθέντων ἐπαίνων τῶν προπατορικῶν μνημείων προοιμιάζων, οὔτε δι' ἀκαίρων προτροπῶν ζητῶν νὰ ἐκκαύσω τὸν πρὸς αὐτὰ ζῆλον τῆς Ἑταιρίας. Τῷ ὄντι, ὅτε σήμερον τὴν τρίτην καὶ δεκάτην τελῶμεν αὐτῆς ἐπέτειον συνεδρίασιν, ποίαν ἄλλην ταύτης βεβαιωτέραν ἐγγύησιν θέλομεν ὅτι γίνεται τῶν ἱερῶν τούτων λειψάνων προσήκουσα ἡ ἐκτίμησις, ὅτι ὑπάρχει πρὸς αὐτὰ ζῆλος μέγας, ζῆλος οὐχὶ ἐφήμερος καὶ ἀψίκορος, ἀλλὰ λελογισμένος καὶ διαρκής, πρὸ πάντων δ' ἐπίμονος, καὶ πάντων τῶν προσκομμάτων κρείττων; διότι κατὰ τὸ δωδεκαετὲς τοῦτο τῆς ὑπάρξεώς της διάστημα, ἡ Ἑταιρία καὶ ψυχρὰν πολλάκις ἀπῆντησεν ὅπου δὲν περιέμενεν ἀδιαφορίαν, καὶ μεμψιμοίρων ἐπικρίσεων, καὶ ἀντι-

(*) Πρὸ τοῦ ἔτους τούτου εἶχε μεταβληθῇ ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἑταιρίας· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπανέκαμψε πάλιν εἰς τὸν ἀρχαῖον.

πράξεων ἔτι δὲν ἔμεινεν ἄγευστος. Καὶ ὁμῶς σκοπὸν ἔχουσα ἀναντιρρήτως ἐπωφελῇ, καὶ τοιοῦτον ὥστε ἡ ἔλλειψις αὐτῆς ἤθελεν εἶσθαι ἀνωμαλία, ἵνα μὴ τι αὐστηρότερον εἴπω, εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔτι δὲ προσιτὴ εἰς ἕκαστον οὔσα, καὶ ἐν ἀνερῷ ἐνεργοῦσα, καὶ εὐθύνας διδοῦσα, καὶ τοὺς ἀπολογισμούς της ἐκάστῳ ἐκάστοτε εἰς ἔλεγχον ἐκτιθεῖσα, ἐδύνατο σύμπραξιν μᾶλλον τῶν τὰ καλὰ ποθούντων καὶ τὸ κρεῖττον οὐχὶ ἐχθρὸν τοῦ καλοῦ ἡγουμένων νὰ προσδοκᾷ, καὶ ν' ἀξιοὶ παρὰ τῶν καθαπτομένων αὐτῆς, προσελθόντες αὐτῇ μᾶλλον νὰ διορθώσωσι τὰ κακῶς ἔχοντα, ἢ μακρυνόμενοι νὰ καταμέμφωνται αὐτήν, τὸ ἀπρόθυμον αὐτῶν ὑπὸ τὸ τοιοῦτο πολλάκις κρύπτοντες πρόσχημα.

Ἀλλὰ πρὸς τοὺς δυσκόλους τούτους προτιμῶ τὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς Ἑταιρίας νὰ μιμηθῶ, ἥτις οὐ πολὺν λόγον αὐτῶν ποιουμένη, προώδευσε σταθερῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως πρὸς τὰ ἐμβριθῇ αὐτῆς καθήκοντα, καὶ κατώρθωσε τέλος ὅ,τι πρὸ χρόνων ἐπιζητεῖ, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπαρξιν ἑαυτῆς, καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς ἀβεβαίου ἐλευθεριότητος τῶν εἰς συμβουλάς μὲν ἐτοίμων, ὀκνούντων δὲ πρὸς ὑλικωτέραν βοήθειαν.

Κανόνα δὲ σχεδὸν προθεμένη ἀνέκαθεν νὰ μὴ παραβλέπῃ παρερχόμενον ἔτος χωρὶς νὰ προσθέσῃ τὸν λίθον της εἰς τὴν ἐνδεχομένην ἀναστύλωσιν τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ λαμπροτέρου τούτου τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πάσης τῆς ἀρχαιότητος, ἐνήργησε καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος τὸν κατὰ μέρος καθαρισμὸν τοῦ ἐμβαδοῦ αὐτοῦ, ἀποκομίσασα τὰ εὐκίνητότερα τῶν συντριμμάτων ὅσα τὸ κατακαλύπτουσι, λυποῦντα τὴν ὄψιν, καὶ διατέμνοντα τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ ἐνότητα. Ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἐναποθέσῃ καὶ εἰς τὴν ζωοφόρον τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης τὸ ἐκμαγεῖον ὅπερ φιλοφρό-

νως ἔπεμψεν αὐτῇ ἐκ δευτέρου τὸ Βρεταννικὸν μουσεῖον ἀντὶ τοῦ πρὸ δύο ἐτῶν συντριβέντος κατὰ τὴν ἀνάβασιν, καὶ νὰ συμπληρώσῃ οὕτω τὸ χαριέστατον ἐκεῖνο ἐρείπιον ὁποῖον ἤθελε φαίνεσθαι ἂν ὁ ἄκριτος ζῆλος τοῦ Λόρδου Ἑλγινος δὲν τὸ εἶχε συλήσει· ἀλλ' ἀνέβαλε τὴν ἐργασίαν ταύτην, ὅπως τὴν ἐκτελέσῃ μετ' ἄλλων ὁμοίας φύσεως, καὶ τὴν ἐμπιστευθῇ εἰς ἐμπείρους τεχνίτας.

Προσέτι δ' ἐφρόντισεν ἡ Ἑταιρία καὶ περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἐπιγραφικῶν κειμηλίων ὅσα ὁ Κ. ἔφορος τοῦ Κεντρικοῦ μουσείου εἶχε πρὸ πολλῶν ἐτῶν συνάψει ἐν ξυλίνοις πλαισίοις πρὸς προσωρινὴν διατήρησιν καθ' ὑφαιρέσεως ἢ καταστροφῆς, μέχρις οὗ διατεθῶσι ποτὲ ἐπιστημονικῶς εἰς τὴν σταθερὰν αὐτῶν θέσιν. Ὁ μακρὸς χρόνος καὶ ἡ ἐπήρεια τῆς ἀτμοσφαίρας εἶχον ἀποσπάσει τὸν συνδέοντα τὰ τμήματα γύψον, καὶ ἡ Ἑταιρία προνοησαμένη συνεκόλλησεν ἐκ νέου αὐτὰ πρὶν ἢ συμβῇ τι δυστύχημα, οὗ ἡ ζημία ἤθελεν εἶσθαι ἀκαταλόγιστος.

Ὅμοίως δ' ἐπιμεληθεῖσα καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν ὅσαι ἐν Ἀθήναις φυλάττονται, ἀνενέωσε μὲν τὴν παλαιωθεῖσαν πύλην εἰς τὸν περίβολον τοῦ πύργου τοῦ Κυρρήστου, ὥκοδόμησε δὲ ξυλίνους οἰκίσκους ὡς φυλακεῖα παρὰ τὸν πύργον αὐτόν, παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Θησέως καὶ παρὰ τὴν στοὰν τοῦ Ἀδριανοῦ, φροντίσασα νὰ ταχθῶσιν εἰς αὐτοὺς φύλακες ἐκ τῶν ἀπομάχων.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τῶν τῆς Ἑταιρίας ἔργων κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἦν ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ μεγίστου καὶ περιεργότατου πάντων τῶν Ῥωμαϊκῶν μνημείων ὅσα σώζονται ἐν Ἑλλάδι, τοῦ Θεάτρου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ἢ τῆς Ῥηγίλλας καλουμένου, ὅπερ συγκαταριθμῶν ὁ Φιλόστρα-

ος (1) μετὰ τοῦ Σταδίου, « δύο μὲν δὴ ταῦτα Ἀθήνη-
 αν οἷα οὐχ ἐτέρωσι τῆς ὑπὸ Ῥωμαίοις » λέγει περὶ ἀμ-
 προτέρων. Τὸ Θέατρον τοῦτο ἐστὶ προϊόν ἐποχῆς καθ' ἣν
 μετὰ μακρὸν μαρασμὸν ἡ τέχνη ὑπὸ τὸ μειδίαμα τῶν κρα-
 τούντων, ὅπερ ἀπατηθεῖσα ἐξέλαβεν ὡς ἀντανάκλασιν τῆς
 προστάτιδος αὐτῆς ἐλευθερίας, ἀνέθαλεν ἐφημέρως ἐν Ἑλ-
 λάδι οὐχὶ ὅλως ἀναξία τῆς ἀρχαίας ἀκμῆς τῆς, καὶ ἔργον
 ἀνδρὸς οὗ ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ φιλοκαλία, ἀναπολοῦσαι
 τοὺς χρόνους τῶν Κιμῶνων καὶ Περικλέων, ἐπεχρύσουν καὶ
 πῶς ὑπέκρυπτον τὰς τῆς Ἑλλάδος ἀλύσεις. Διὰ τοῦτο ἡ
 Ἑταιρία ἔκρινε τὸ μνημεῖον τῆς προσοχῆς αὐτῆς μάλιστα
 ἄξιον, καὶ συνιδουῖσα ὅτι μέχρις οὗ κατορθώσῃ νὰ ὀργανίσῃ
 ἐπιτόπιον ἐκασταχοῦ ἀρχαιολογικὴν ἐπιτήρησιν, δὲν δύνα-
 ται νὰ ἐπιχειρήσῃ σπουδαίας ἀνασκαφὰς μακρὰν τῆς πρω-
 τευούσης, ἀπεφάσισε περὶ αὐτὸ ν' ἀσχοληθῇ κατὰ προτί-
 μησιν, ὡς παρὰ πόδας κείμενον, καὶ ὡς μοναδικὸν εἰς τὸ
 εἶδός του διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀφ' οὗ δὲ ἤδη κατὰ μέγα μέ-
 ρος ἀνεσκάφη καὶ διατελεῖ τὸ κοινὸν ἀντικείμενον τῆς προ-
 σοχῆς πάντων τῶν φιλοτέχνων καὶ πάντων τῶν περιέργων,
 δὲν θέλω ἴσως κριθῇ ὑπ' αὐτῶν ἄκαιρα λέγων, ἂν ἀναφέρω
 διὰ βραχέων τὴν ἀφορμὴν τῆς ἀνεγέρσεως καὶ τὸ σχῆμα
 τῆς κατασκευῆς τοῦ μνημείου τούτου.

Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς (2), ἐκ δισυπάτων πατρόθεν, καὶ τὸ
 γένος εἰς Αἰακίδας ἀνάγων, ὑπῆρξεν εἰς τῶν λαμπροτέρων
 ἀνδρῶν ὅσους ἀνέδειξεν ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς
 αὐτονομίας τῆς, ἐπιστημότατος μὲν τῶν κατ' αὐτὸν φιλοσό-
 φων, οὗς συνεκέντρον περὶ αὐτὸν ἀπὸ τῶν περάτων τοῦ
 Ῥωμαϊκοῦ κόσμου ἡ φήμη του, μέγιστος δὲ καὶ ὁ μᾶλ-

(1) Φιλόστρατος Β. Σοφιστῶν. Ἡρώδης.

(2) Φιλόστρ. αὐτ.

λον θαυμαζόμενος τῶν τότε ῥητόρων. Καὶ ἐπὶ νεότητός του μὲν ἐλθὼν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν Πανονίαν ὡς πρέσβυς, καὶ ἀδόκιμος φανείς ἐν τοῖς λόγοις, ἠθέλησεν ὑπὸ φιλοτιμίας, ἥτις σήμερον ἤθελε κριθῇ ὑπερβολικῇ, νὰ ῥιφθῇ εἰς τὸν Ἰστρον καὶ νὰ πνιγῇ· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα δι' ἀόκνου ἐπιμελείας δι' ἣν σιτευτὸς ῥήτωρ ὑπὸ τινων ἐχλευάζετο, ἠὺδοκίμησεν εἰς τοσοῦτον, ὥστε συγκατηριθμεῖτο μετὰ τῶν δέκα ῥητόρων, καὶ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἰδίως ἐπεκαλεῖτο, καὶ οἱ λόγοι του παρεβάλλοντο πρὸς χρυσᾶ ψίγματα ἀπαυγάζοντα ὑπὸ ἀργυρόδινον ποταμόν. Δι' αὐτὸν ἐκτίσατο μεγάλα προτερήματα λίαν τιμώμενος ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, κατέστη διδάσκαλος καὶ φίλος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, καὶ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τοῦ Ἀσιάρχου καὶ τοῦ ὑπάτου προεχειρίσθη. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ὁ μέγας αὐτοῦ πλοῦτος καὶ ἡ γενναία αὐτοῦ ἐλευθεριότης κατέστησαν τὸν Ἡρώδην περίφημον.

Ὁ πάππος αὐτοῦ, στρατηγὸς ὢν ἐπὶ τῶν ἱππέων, κατηγορήθη πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τυραννίᾳ, καὶ ἐδημεύθη πᾶσα τοῦ ἡ οὐσία, ὥστε ὁ υἱὸς αὐτοῦ, πατὴρ δὲ τοῦ Ἡρώδου, ὁ Ἀττικός, ἦτο πέννης, ὅτε ἀνασκάπτων ποτὲ τὴν πρὸς τῷ ἀρχαίῳ θεάτρῳ οἰκίαν του, μόνον λείψανον τῶν πατρικῶν του κτημάτων, εὗρεν αἶφνης ἐν αὐτῷ θησαυρὸν τόσῳ μέγαν, ὥστε γράψας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ἠρώτησε τί περὶ αὐτοῦ διατάττει. « Χρῶ », ἀπεκρίθη γενναίως ὁ Νέρβας. Ἀλλ' ὁ Ἀττικός παρετήρησεν ὅτι ὁ θησαυρὸς ἦν ἀνώτερος πάσης ἰδιωτικῆς χρήσεως. « Παραχρῶ » λοιπὸν ἀπήντησεν ὁ μεγαλόψυχος αὐτοκράτωρ. Δὲν κατεχράσθη ὁμῶς, ὡς τῷ ἐπετρέπετο, τῷ δωρήματι τούτῳ τῆς τύχης, ἀλλὰ μεγαλοπρεπεστάτην μάλιστα ἐποιήσατο τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, εἰς κοινωφελῆ καὶ βασιλέων ἀντάξια ἰδρύ-

μυῖα πολλά δαπανῶν, πολλάκις μετὰ δημοτελεῖς ἑκατόμ-
βας τὸν δῆμον καλῶν εἰς ἐστίασιν, καὶ πρὸ πάντων τοῖς ἀρί-
στοις καὶ εὐκλεεστάτοις τῶν τότε σοφῶν τὴν παιδαγωγίαν
τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἡρώδου ἐμπιστευσάμενος. Τοσοῦτος δ' ἦν
ὁ πλοῦτος αὐτοῦ, ὥστε, παραπεισθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν
τοῦ υἱοῦ του νὰ ἐλαττώσῃ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, ἀφῆκε
τὴν διαθήκην εἰς ἕκαστον Ἀθηναῖον ἀνὰ μίαν μνᾶν εἰσοδή-
ματος ἐτησίου· καὶ ὅτε μετέπειτα ὁ Ἡρώδης πρὸς τὸν
δῆμον συμβιβασθεὶς, καὶ κολάσας τῆς ἀποφάσεως ταύτης
τὴν αὐστηρότητα, ἔδωκεν ἀντὶ τῆς ἐτησίας ἐκείνης προσό-
δου ἀνὰ πέντε μνᾶς ἐφάπαξ εἰς ἕκαστον Ἀθηναῖον, ἥτοι
90 περίπου ἐν ὅλοις ἑκατομμύρια τοῦ ἡμετέρου νομίσμα-
τος, τοῦτο ἐφάνη ὀλίγον, καὶ δυσαρесκείας ἐκίνησεν, ὥστε
καὶ πολλοὶ ἔλεγον ὅτι τὸ στάδιον ὁ ἀνωκοδόμησεν ὁ Ἡρώ-
δης δικαίως ἐκαλεῖτο *Παραθηναϊκόν*, καθ' ὃ κατασκευα-
σθὲν ἐξ ὧν ἡδικήθησαν πάντες οἱ Ἀθηναῖοι.

Καὶ οὕτως ὁμῶς ἔμενον εἰς τὸν Ἡρώδην ἄμετρα πλούτη,
διπλασιασθέντα προσέτι καὶ διὰ τῆς μητρικῆς αὐτοῦ οὐσίας.
Δι' αὐτῶν δὲ συνώκησε μὲν διαφόρους τῶν τότε μετὰ τὰς
συμφορὰς τῆς Ἑλλάδος ἡρημωμένων πόλεων τῆς Εὐβοίας,
τῆς Βοιωτίας, τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐτῆς τῆς Ἡπείρου
καὶ τῆς Σικελίας, κατεκόσμησε δὲ τὴν Ἑλλάδα πολυτε-
λεστάτοις μνημείοις, θέατρον μὲν ἐν Κορίνθῳ ἀνεγείρας,
στάδιον δ' ἐν Δελφοῖς, καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ κατασκευάσας πη-
γὴν, καὶ ἐν Θερμοπύλαις λουτρά, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀλλα-
χοῦ, καὶ τέλος τὸ στάδιον ἐν Ἀθήναις καὶ τὸ θέατρον τοῦτο
οἰκοδομήσας.

Ἐκτὸς δὲ τῶν τῆς τύχης δώρων καὶ τῶν πλεονεκτη-
μάτων τοῦ πνεύματος, ὁ Ἡρώδης, ὡς περιγράφεται, εἶχε
καὶ τῆς καρδίας πολλὰς ἀρετάς, καὶ πρὸ πάντων εὐαισθη-

σίαν μεγίστην. Διὰ τὸν θάνατον τῶν νέων του φίλων Ἀχιλλέως, Πολυδεύκους καὶ Μέμνονος ἐφάνη ἀπαραμύθητος, καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐν τοῖς ὄρυμοις καὶ πρὸς ταῖς πηγαῖς ἔστησε πανταχοῦ ἀνδριάντας αὐτῶν ἐν σχήματι θηρευτῶν, κατὰ τῶν συνταραζάντων τ' ἀναθήματα ταῦτα προσεπιγράψας ἀράς, αἵτινες καὶ πολλαχοῦ διασώζονται. Στερούμενος δὲ καὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ νὰ ἰδῇ παρ' ἑαυτῷ τρεφόμενον διάδοχον ἑαυτοῦ ἄξιον, διότι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀττικὸς ἦν βλάξ, δυσμαθής, μέθυσος καὶ ἐκδεδιητημένος, καὶ ἐπομένως πᾶσαν αὐτοῦ τὴν φιλοστοργίαν συγκεντρώσας εἰς τὰς δύο του θηγατέρας Παναθηναίδα καὶ Ἑλπινίκην, περιέπεσε σχεδὸν εἰς μανίαν θλίψεως ὅτε εἶδε μαρνανθέντα ἀλληλοδιαδόχως ἀμφοτέρω ταῦτα τῆς ζωῆς του τὰ γλυκύτατα ἄνθη, οὐδὲ τὸν παρηγόρησε τῶν Ἀθηναίων τὸ ψήφισμα, ἀφαιροῦν ἀπὸ τοῦ ἔτους τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀπέθανεν ἡ Παναθηναίς. Καὶ πάλιν δ' ὅτε, γευσάμενος τοῦ πικροῦ μέλιτος, ὡς ὁ ἴδιος ἔλεγε, τῆς δημοτικῆς εὐνοίας, κατηγορήθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὡς τυραννῶν τὸν δῆμον, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Σίρμιον τῆς Ἰλλυρίας ἵνα δικασθῇ, ἐπειδὴ κεραινὸς ἐνσκήψας ἐθανάτωσεν ὁμοῦ τὰς δύο θυγατέρας τοῦ φίλου του Ἀλκιμέδοντος, ἃς εἶχεν υἱοθετήσας εἰς μνήμην τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ, εἰς λύπης ἀπελπισίαν βυθισθεὶς ὁ Ἡρώδης, καὶ ἀδιαφορῶν πρὸς τὸν θάνατον, δὲν ἠθέλησε καὶ ν' ἀπολογηθῇ πρὸς τὸ δικαστήριον, καὶ μόλις τὸν ἔσωσεν ἡ φιλία τοῦ αὐτοκράτορος.

Οὕτω λοιπὸν ἔχων τρυφεράν τὴν διάθεσιν καὶ εὐαίσθητον τὴν ψυχὴν, δὲν φαίνεται παράδοξον, ἂν ἀπαρηγόρητος ἐδείχθη εἰς τὸν θάνατον τῆς γυναικὸς του Ῥηγίλλας, καὶ πιθανῶς ἐχθρῶν μόνον δυσμένεια τὸν διέβαλεν ὅτι αὐτὸς τὴν ἐφόνευσεν, διατάξας τὸν ἀπελεύθερόν του νὰ τὴν μαστιγώσῃ

ἀκανθώπως ἐπίτεκα οὔσαν. Ἀληθῶς ὁμῶς δύναται νὰ ῥηθῇ ὅτι ἡ εἰλικρινὴς λύπη ἐστὶ μᾶλλον σεμνὴ καὶ σιωπηλὴ, ἢ ἐπιδείξις τοῦ πένθους τοῦ Ἡρώδου ἐδύνατο ὡς ἐπιτήδευ-
 σαι νὰ ἐξηγηθῇ. Διότι οὐ μόνον αὐτὸς ἐμελανοφόρησε, καὶ τὴν οἶκόν του μελανοῖς ὑφάσμασι κατεπέτασε, καὶ τοὺς λευ-
 κοὺς αὐτοῦ λίθους ἀντικατέστησε πανταχοῦ διὰ μελανῶν, ὥστε καὶ ἐπισκώπτων τῷ ἔλεγεν ὁ σοφιστὴς Λούκιος ὅτι
 ἀδικεῖ τὴν *Ῥηγίλλαν* σιτούμενος λευκὰς ῥαφανίδας, ἀλλὰ καὶ τὴν στολὴν αὐτῆς ὡς ἐγκλήματος δῆθεν καθαρὰν, ἀνέθηκεν εἰς τὸ Ἐλευσίνιον ὅπου ἐμυσταγώγει αὐτός, καὶ
 πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας ἔστησεν εἰκόνας τῆς πενθουμένης, καὶ ἐπὶ πᾶσιν εἰς ἀκατάστροφον αὐτῆς μνή-
 μην ἀνήγειρεν ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς μεγαλοπρεπὲς θέατρον, κέδρῳ ὀροφώσας αὐτό, καὶ καταγλαΐσας πολλοῖς ἀγάλμασι. Τὸ θέατρον τοῦτο, μὴ ὑπάρχον ὅτε ὁ Πausanias ἐπεσκε-
 πτετο τὴν Ἀττικὴν, ἀλλ' οἰκοδομηθὲν ἐν ᾧ ἔτι αὐτὸς πε-
 ριήρχετο τὴν Ἑλλάδα, κεῖται ὑπὸ τὴν νοτιοδυτικὴν ὑπώ-
 ρειαν τῆς Ἀκροπόλεως. Μέχρις ἄρτι ἐφαίνετο ἐξ αὐτοῦ μό-
 νον τὸ σχῆμα τοῦ κοίλου καὶ τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ μετα-
 σκηνίου καὶ τῶν δύο πλευρῶν, ὑπὸ τῶν πλείστων ἐκλαμβα-
 νόμενον ἀντὶ τοῦ ὅλου ὕψους τοῦ θεάτρου· τὸ δὲ λοιπὸν οἰ-
 κοδόμημα ἦν ἢ κατακεχωσμένον ἢ κατεστραμμένον, καὶ
 εἰς τῶν περιηγητῶν μάλιστα, ὁ Στουάρτος, παραδόξως
 παραγνωρίσας τῶν σωζομένων τειχιῶν τὸν Ῥωμαϊκὸν χα-
 ρακτῆρα, ἐξέλαβεν αὐτὰ ὡς λείψανα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου
 τοῦ Βάκχου. Ἀλλὰ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἃς ἡ Ἑταιρία
 ἐνήργησεν, ἀνεφάνη τὸ ὕψος τοῦ ἐρειπίου διπλάσιον τοῦ
 τέως γνωστοῦ, καὶ πολλὰ αὐτοῦ μέρη ἀνεκαλύφθησαν,
 ἄγνωστα πρὶν, καὶ τὸ ὅλον σχῆμά του, εὐσύνοπτον ἤδη,
 δὲν θέλει εἶσθαι τοῦντεῦθεν δυσνόητον εἰς τὸν ὅστις διὰ τῆς

φαντασίας προσαναβὰς τοὺς αἰῶνας, ἀναπολήσῃ ζωηρῶς τὴν ἐν Ἀθήναις τελετὴν τῶν μεγάλων Διονυσίων.

Ἐν Ἐλαφηβολιῶνος δευτέρᾳ ἱσταμένου, ἐν ᾧ κῶμος, καὶ θόρυβος, καὶ ὀρχήσεις, καὶ οἴνου προχύσεις, καὶ κραυγαὶ θαυματοποιῶν, καὶ ᾄσματα παροινούντων ἐπλήρουν τὰς ἀγυιάς, τὸ εὐγενεστέρας ἡδονὰς ἐπιζητοῦν μέρος τῶν Ἀθηναίων συνέβρει περὶ τὸ θέατρον ἔωθεν, καὶ ἕκαστος τὸ διώβολον αὐτοῦ εἰς τὸν θεατρῶνην καταβαλὼν, εἰσῆρχετο διὰ τῶν πυλῶν ὅσαι ἡνοίγοντο ἐκατέρωθεν τοῦ οἰκοδομήματος, καὶ διηυθύνετο ὑπὸ τῶν ῥαβδοφόρων πρὸς τὰς ἑδρας, αἵτινες, δίκην βαθμίδων καὶ ἡμικυκλικῶς διατεθειμέναι, προσηρείδοντο εἰς τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Οἱ θεαταὶ ἐκυκλοφόρουν μεταξὺ αὐτῶν διὰ δύο ὁδῶν ἢ διαζωμάτων, τεμνόντων τὰ ἐδῶλια εἰς τρεῖς διαιρέσεις καθ' ὕψος, καὶ διὰ κλιμακίδων, αἵτινες κατὰ πλάτος διήρουν αὐτὰ εἰς κερκίδας σφηνοειδεῖς· καὶ ἕκαστος εὐκόλως τὴν θέσιν αὐτοῦ εὐρίσκων, οἱ ἄνδρες μετὰ τῶν παίδων πρὸς τὰ δεξιὰ, αἱ δὲ γυναῖκες πρὸς τ' ἀριστερά, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ ξένοι εἰς τὰς ἀπωτάτας βαθμίδας, οἱ δοῦλοι εἰς τὴν ἐπιστέφουσαν τὸ θέατρον ἀνωτάτην στοάν, καὶ οἱ ἄρχοντες τέλος, οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ πρόεδροι εἰς τὸ πρῶτον ξύλον ἢ τὴν πρώτην σειράν, ὑπεστρώννουν τὰ προσκεφάλαιά των, καὶ ἐκάθηντο ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἐκεῖ, ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου μὴ ἐνοχλούμενοι, διότι τότε μόλις ἤρχιζον πνέουσαι αἱ γλυκύτεραι αὔραι τοῦ ἔαρος, κατὰ δὲ τοῦ ὁμβροῦ, ὅστις ἦν πιθανώτερος, καταφύγιον ἔχοντες τὰς ὑπὲρ τὸ θέατρον καὶ περίξ αὐτοῦ ὑποστέγους στοάς.

Ἐμπρὸς δ' αὐτῶν, εἰς δέκα ποδῶν βάθος περίπου, ἐξετείνετο πλατεῖα, στρογκύλη μὲν ἀφ' ἐνός, εὐθύγραμμος δ' ἀφ' ἐτέρου, ἢ ὀρχήστρα, ἔχουσα ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς τὴν

θυμέλην, βωμόν ἐξηρμένον ἐπὶ βαθμίδων, καὶ ἐξακολου-
 θῶσα ἐκατέρωθεν διὰ δύο παραλληλογράμμων παρόδων.
 Ἀπέναντι δ' αὐτῶν ὑψοῦτο, μέχρι τοῦ ἀνωτάτου θριγκοῦ
 τοῦ θεάτρου, οἰκοδόμημα τρίδομον καὶ ὑπόστεγον, ἐκατέ-
 ρωθεν μὲν προέχον πρὸς τοὺς θεατάς, κατὰ δὲ τὸ μέσον
 ἐπέχον πρὸς τὸ πεδῖον, καὶ περιλαμβάνον ἐνταῦθα τὴν
 σκηνήν, δέκα πόδας καὶ αὐτὴν αἰρομένην ὑπὲρ τὴν ὀρχή-
 στραν, ἔμπρὸς δ' αὐτῆς τὸ λογεῖον, ξυλίνην ἐπέκτασιν τῆς
 σκηνῆς, στηριζομένην ἐπὶ πολυτελῶν κιόνων καὶ ἀγαλμά-
 των. Ἀλλὰ λογεῖον καὶ ὀρχήστρα ἐσίγων εἰσέτι, διότι ἡ
 αὐλαία, εὐρὺ παραπέτασμα ἐκ τῶν παρασκηνίων ἐξαρτώ-
 μενον, ἐκάλυπτε τὴν σκηνήν μέχρις οὗ γίνῃ τοῦ δράματος
 ἡ ἀρχή, καὶ προὔκάλει τὴν περιέργειαν τῶν θεωμένων.
 Αὐτῶν δέ, οἱ μὲν παρεμύθουν τὴν ἀνυπομονησίαν των
 βορβορῶς τὴν εὐνοίαν ἢ τὴν δυσμένειαν αὐτῶν πρὸς τινὰ
 τῶν παρόντων ἢ εἰσερχομένων ἐπισήμων πολιτῶν ἐκφρά-
 ζοντες, οἱ δὲ ἀριστοῦντες διὰ τρωγαλίων καὶ οἴνου, ὅσοι
 μάλιστα προὔτίθεντο νὰ διημερεύσωσι, μάρτυρες τῶν θεα-
 τρικῶν διαγωνισμῶν.

Ἀλλ' ἡ αὐλαία καταβιβάζεται καὶ ἀνοίγεται ἡ σκηνή.
 Ἐπ' αὐτῆς θάλλει δάσος πεφυτευμένον, ἢ ἐγείρεται οὐρα-
 νόμηκες ὄρος, ἢ ἐκτείνεται οἶκος μεγαλοπρεπῆς, περιστύ-
 λιον ἔχων, καὶ τρεῖς εἰσόδους ἀντιστοιχοῦσας πρὸς ἰσα-
 ρίθμους πύλας τοῦ μετασκηνίου. Ἰδού, διὰ τῆς μεγίστης
 τῶν τριῶν, τῆς μεσαίας, προβαίνει ὁ βασιλεύς, λαμπρὰν
 ἀλουργίδα ἐνδεδυμένος καὶ σοβαρὰν προσωπίδα φορῶν, διότι
 εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του
 ἤθελον εἶσθαι δυσδιάγνωστοι εἰς τοὺς θεατάς. Ἐκ δὲ τῶν
 ἐκατέρωθεν δύο, τῶν ξενίων πυλῶν λεγομένων, προέρχον-
 ται τὰ λοιπὰ τοῦ δράματος πρόσωπα, ἐκ μὲν τῆς δεξιᾶς οἱ

ἐγγώριοι, ἐκ τῆς ἀριστερᾶς δὲ οἱ ξένοι, καὶ ὑπὸ αὐλητοῦ ἑκαστος προπεμπόμενος, προχωροῦσιν εὐρύθμῳ βήματι πρὸς τὸ λογεῖον ἐμπρός. Ἐνταῦθα τὰ πρόσωπα διαλέγονται εἰς γλῶσαν θεῶν ἀξίαν, καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν ἐκρέει λάβρως ἀπαράμιλλος ποίησις, ἥτις ἢ τὴν Τιτάνιον τοῦ Αἰσχύλου δανειζομένη φωνήν, ἢ τὸ σῶφρον ὕψος τοῦ Σοφοκλέους, ἢ τὸ πάθος τοῦ ψάλτου τῶν καρδιῶν Εὐριπίδου, δημοσιεύει ἀπὸ σκηνῆς τῶν φιλοσόφων τὰ ὑψηλὰ μελετήματα, καὶ ἐνσταλάζει αὐτὰ διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τοὺς νόας καὶ τὰς καρδίας συγχρόνως. Ἐνταῦθα, ἐπὶ τοῦ λογείου, ἐκτελεῖται ἡ κυρίως δραματικὴ πράξις, εἰς ἣν καὶ οἱ θεοὶ πολλάκις μετέχουσιν, ἀπὸ τοῦ ἄνω δόμου τῶν παρασκηνίων ἐκ μηχανῆς κατερχόμενοι, καὶ νεκρῶν σκιαὶ ἐκ τῆς Χαρωνείου πύλης ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν θεατῶν προκύπτουσαι, καὶ φαντάσματα ἐκ τῶν ἀναπνευσμάτων τοῦ λογείου ἢ τῆς ὀρχήστρας ἀναφαινόμενα.

Ἄλλ' ἐκ τῆς μιᾶς τῶν δύο παρόδων, τῶν δύο τῆς ὀρχήστρας πτερύγων, προβαίνει τοῦ δράματος τὸ κυριώτερον πρόσωπον, ὁ χορός, ἐκ τῆς δεξιᾶς μὲν ἂν ᾦν χορὸς ἐγγώριος, ἐκ τῆς ἀριστερᾶς δέ, ἔαν ξενικός. Βραδέως χωρῶν, καὶ τὸ βῆμά του πρὸς τῶν αὐλητῶν τὸ μέλος ῥυθμίζων, φθάνει εἰς τῆς ὀρχήστρας τὸ κέντρον. Ἐκεῖ ἵσταται, καὶ ἐν ᾧ ὁ ἡγεμὼν αὐτοῦ τὰς βαθμίδας ἀνέρχεται τῆς θυμέλης, σχίζεται εἰς δύο ἡμιχόρους αὐτός, ὑπὸ δύο κορυφαίων ὀδηγουμένους, καὶ παραταττομένους τὸν μὲν πρὸς ἀνατολὰς, τὸν δὲ πρὸς δυσμὰς. Ὁ ἡγεμὼν στρέφεται πρὸς τὸν πρῶτον, τὸν προκαλεῖ διὰ φωνῆς καὶ χειρονομίας, καὶ ἀμέσως ὁ ἡμίχορος αἶρει τὴν στροφὴν, καὶ ὀρχούμενος περιέρχεται τὴν θυμέλην ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, τὸν ἥλιον εἰκονίζων, διερχόμενον διὰ μεσημβρίας, δύσεως καὶ μεσο-

νικητοῦ. Μετὰ ταῦτα δὲ στρέφεται ὁ Ἡγεμὼν πρὸς τὸν ἄλ-
 λον ἡμίχορον, καὶ ὁμοίως αὐτὸς ἄδων τὴν ἀντιστροφὴν,
 δεχέται ἐκ δεξιῶν περὶ τὸν βωμόν, συμβολικῶς τὴν κίνη-
 σιν ἐμφαίνων τῶν πλανητῶν, καὶ τέλος ὁ Ἡγεμὼν στρέφει
 τὸ πρόσωπον πρὸς τοὺς θεατάς, καὶ τότε ἀκίνητοῦντες εἰς
 τὰς ἰδίας θέσεις ἀμφοτέροι οἱ ἡμίχοροι, καὶ ὡς τὴν ὑποτι-
 θομένην ἀκίνησίαν τῆς γῆς παριστῶντες, ψάλλουσιν ἐκ
 συμφώνου τὴν ἐπωδόν. Μετ' ἄλλεπάλληλον δὲ διαλόγων
 καὶ ᾠδῶν διαδοχὴν, τὰς ψυχὰς ἐντείνουσιν εἰς τὴν
 ἀνωτάτην διαπασῶν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ εἰς τὰς καρδίας
 τὰ δραστηριώτερα πάθη ἀνακυκῶσαν, ἀνέρχεται τέλος ἡ
 αὐλαία, καὶ περατοῦται τὸ δράμα ἐν μέσῳ ῥαγδαίων χειρο-
 κροτήσεων, καὶ ἴσως καὶ τινων συριγμῶν τῶν δυσκολωτέ-
 ρων κριτῶν ἢ τῶν φθονούντων τοῦ ποιητοῦ τὴν δάφνην ἢ
 τὴν δόξαν τοῦ χορηγοῦ. Ἀλλὰ τὸ θέαμα δὲν ἐπερατώθη.
 Τρὶς ἔτι θέλει καταβιβασθῇ ἡ αὐλαία μέχρις οὗ συμπλη-
 ρωθῇ ἡ τραγικὴ τριλογία μετὰ τοῦ ἀναγκαίου αὐτῆς σα-
 τυρικοῦ παραρτήματος· καὶ ἐκάστοτε νέα θαύματα, νέαι
 σκηνογραφίαι, καὶ τὰ τὸν μεκρυσμένον ὀρίζοντα παριστῶντα
 καταβλήματα διὰ τῶν περιάκτων μεταβαλλόμενα, νέαν
 ἐκπληξιν καὶ νέαν εἰς τοὺς θεατάς παρέχουσι τέρψιν.

Μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς διαδέχεται τὴν
 Μελπομένην ἡ Θάλεια, τὸ ὅξυ τοῦ σκώματος βέλος διὰ τῶν
 εὐγενεστέρων τῆς ποιήσεως περικοσμοῦσα ἀνθέων, καὶ ὑψηλὰ
 διδάγματα ἐν εὐτραπέλοις λόγοις περικαλύπτουσα· ἄσβε-
 στος δὲ γέλως σείει τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πλη-
 роῖ τὸ θέατρον μέχρι τῆς ἐσπέρας, ὅτε, ἄφ' οὗ τέσσαρες
 διδαχθῶσι κωμωδίαι ἄλλεπαλλήλως, οἱ δικασταὶ ἐκ τῶν
 πέντε μὴ συναγωνισαμένων φυλῶν λαμβανόμενοι, ἀναγ-
 γέλλουσιν εἰς τὴν δημοσίαν εὐγνωμοσύνην τὸν νικήσαντα

ἐκ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν χορηγῶν, καὶ ὁ ἐπιδοκιμασθεὶς, ἀντὶ τῶν εὐγενῶν τοῦ ἀγώνων ἀθάνατον δόξαν δρεψάμενος, ἀπονέμει χάριτας εἰς τοὺς θεοὺς ἐπὶ τῷ εὐτυχήματι, καὶ ἀναθέτει αὐτοῖς τὸ ἄθλόν του, ἡ δὲ φυλὴ αὐτοῦ κομπάζει διὰ τὴν εὐκλειαν τοῦ φυλέτου τῆς, καὶ οἰκαιοποιεῖται τὴν νίκην αὐτοῦ.

Τοιαύτη ἦν ἐν συντόμῳ ἡ διασκευὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς δραματικῆς· διέφερε δ' αὐτοῦ τὸ Ῥωμαϊκὸν κατὰ τοῦτο κυρίως, ὅτι, στερούμενον τοῦ χοροῦ, καὶ ὅλον τὸ δράμα παριστῶν ἐπὶ τοῦ λογείου, οὐδὲ θυμέλην εἶχεν οὐδὲ παρόδους, καὶ εἰς μὲν τὴν ὀρχήστραν ἐκάθηντο τῶν θεατῶν οἱ ἐπίσημοι, ἡ δὲ σκηνὴ ἦν ταπεινὴ ἐξ αἰτίας τούτου, τὸ ἀμφιθέατρον συνέχετο ἀμέσως μετὰ τῶν πλευρῶν καὶ τῶν παρασκηνίων, καὶ αἱ πρὸς τὰς κατωτέρας ἑδρας καὶ τὴν ὀρχήστραν εἰσοδοὶ ἦσαν ὑπόγειοι, διερχόμεναι ὑπὸ τὰ ἄνω ἐδώλια.

Ἀλλὰ τοῦ Θεάτρου τοῦ Ἡρώδου ἡ οἰκοδομὴ ἔχει τι ιδιόρρυθμον, ὥς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν. Τούτου ἀνοίξασα ἡ Ἑταιρία μέρος τοῦ κοίλου, ὅλην τὴν σκηνὴν ἐσωτερικῶς, καὶ τὴν δυτικὴν πτέρυγα ἐξωτερικῶς, εἰς μὲν τὸ κοῖλον εὗρε τῶν ἐδωλίων ἀφηρημένας τὰς μαρμαρίνας ἑδρας, καὶ μόνην καταφανῆ τὴν θέσιν αὐτῶν, τῆς δὲ σκηνῆς τὴν ἐπιφάνειαν σχεδὸν μετὰ τῆς ὀρχήστρας ἰσοϋψῆ, ἢ τοῦλάχιστον μόλις ἐν μέτρον ὑπὲρ αὐτὴν ὑψουμένην. Αἱ τρεῖς πύλαι τοῦ μετασκηνίου, ἡ Βασίλειος καὶ αἱ δύο Ξένιαι, ἔχουσι τοὺς οὐδοὺς ἐκ μαρμάρου, καὶ μετὰ αὐτῶν κοιλοῦται ὁ τοῖχος εἰς νύμφας πρὸς ἔνθεσιν ἀγαλμάτων· διότι πολλάκις, ὥς φαίνεται, τὸ μετασκήνιον τοῦτο ἐπεῖχε τόπον σκηνογραφίας, καὶ ὅταν ὑπῆρχον σκηναί, ἐξηρτῶντο πλησίον αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ πρὸ τῶν πυλῶν τῶν δύο

πλευρῶν, ὡς εἰς τὰ Ἑλληνικὰ θέατρα. Κατὰ δὲ τὴν δυτικὴν πλευρὰν ἔξωθεν, ἀνεκάλυψεν ἡ Ἑταιρία δύο δωμάτια ἄλλοτε θολωτά, εἰς τὰ δύο αὐτῆς πέρατα, ἔχοντα ἐκ νότου τὴν εἴσοδον. Ἐξ αὐτῶν τὸ παρὰ τὴν σκηνήν, ἔχον τὸ ἔδαφος ὅλον ψηφόθετον, κοινωνεῖ μετ' αὐτῆς διὰ θύρας, δι' ἧς ἐπῆρχοντο οἱ σκηνικοὶ πρὸ τοῦ δράματος. Ἑτέρα δὲ θύρα ἀπ' αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν φέρει εἰς ὑπόγειον θόλον ὑπὸ τὰ ἐδώλα, εἰς τὴν ὀρχήστραν ἐκβάλλοντα, καὶ τέλος ἔχει αὐτὸ καὶ τετάρτην πρὸς δυσμᾶς θύραν, ὡς τὸ ἄλλο δωμάτιον ἔχει τοιαύτην πρὸς ἀνατολάς, φερούσας ἀμφοτέρας εἰς διπλὴν κλίμακα κειμένην μεταξὺ αὐτῶν, καὶ ἧτις, ἀφ' οὗ ἡνοῦτο εἰς ἓνα κοινὸν βραχίονα ἀνιόντα πρὸς μεσημβρίαν, ἐστρέφετο ἔπειτα πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἐκ τούτου πάλιν ἐφ' ἑαυτῆς πρὸς δυσμᾶς, καὶ ἔφερε διὰ δύο εἰς ἄνισον ὕψος ἀνοιγομένων θυρῶν, εἰς τὰ ἀνώτερα διαζώματα τοῦ θεάτρου. Ἡ αὐτὴ διάθεσις τῶν κλιμάκων καὶ τῶν θυρῶν ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, καὶ κατὰ τοῦτο διέφερε τὸ θέατρον τοῦτο τῶν ἄλλων ῥωμαϊκῶν, ὅτι ἀντὶ τὰς ἔχῃ τὰς εἰσόδους τοῦ ὑπογείου ὑπὸ τὸ κοῖλον, τὰς εἶχεν ὅλας ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Φαίνεται δὲ καὶ ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τῆς σκηνῆς ἦτο μονόδομον, οὐχὶ τρίδομον, καὶ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ μέρος συνίστατο εἰς ἀπλοῦν τοῖχον διὰ τὰς σκηνὰς χρησιμεύοντα, παρέχοντα δέ, ὅταν σκηνῶν δὲν ἐγίνετο χρῆσις, διὰ θυρίδων ἀψιδωτῶν, θαυμασίαν ὄψιν πρὸς τὸ ἀττικὸν πεδίον καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, τὴν λαμπροτάτην πασῶν τῶν σκηνογραφιῶν.

Τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἂν δὲν ἐπεράτωσεν εἰσέτι ἡ Ἑταιρία τὴν ἀνασκαφήν, διότι καὶ χρόνον μακρὸν αὐτὴ ἀπαιτεῖ καὶ δαπάνην πολλήν, ἀνεκάλυψεν ὁμῶς τὰ χαρακτηριστικώτερα μέρη, καὶ ἐλπίζει ὅτι καὶ διὰ τούτου τοῦ

ἔργου της, ὡς καὶ διὰ τῶν λοιπῶν εἴτε διανοητικῶν εἴτε ὕλικῶν αὐτῆς ἀσχολήσεων, δὲν ἔμεινε κατωτέρα τῶν εὐεργετῶν αὐτῆς, ὅσων τὰ γενναῖα δωρήματα διетράνωσαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸν ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων μνημείων πεφωτισμένον αὐτῶν ἐνθουσιασμόν, καὶ τὴν εὐνοϊάν των πρὸς τὴν ἐπιμελουμένην αὐτῶν Ἐταιρίαν.

Ὁ Ἡρώδης, οὗ τὸ μεγαλουργημα ἰδίως ἐνησχόλησεν ἡμᾶς ἐπὶ τούτου τοῦ ἔτους, δύο εἶχε προσφιλεῖς κατοικίας, τὸν Μαραθῶνα, καὶ τὴν Κηφισίαν. — « Ὅτε διέτριβον παρὰ τοῖς ἐν Ἀθήναις διδασκάλοις, — γράφει ὁ Αὐλος-Γέλλος, — Ἡρώδης ὁ Ἀττικός, ἀνὴρ διάσημος καὶ καθ' ὃ ὕπατος, καὶ καθ' ὃ ἔξοχος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ῥητόρων, μὲ προσεκάλει συνεχῶς εἰς παρακειμένην τινὰ ἔπαυλίν του, ἐμὲ καὶ τὸν Σερβιλιανόν, καὶ ἄλλους νέους Ῥωμαίους, ἐλθόντας εἰς Ἀθήνας πρὸς καλλιέργειαν τοῦ νοός των. Εἰς δὲ τὴν ἔπαυλιν ταύτην, ἣτις ἔχει τὸ ὄνομα Κηφισία, ἐν μέσῳ τοῦ θερινοῦ καὶ τοῦ μετοπωρινοῦ καύσωνος, διηνεκῆς δρόσος ἐπεκράτει ὑπὸ τὰς σκιάς ἄλλους μεγαλοπρεποῦς, καὶ στοαὶ μακραὶ καὶ τερπνόταται, ὑπὸ ζεφύρων διαπνεόμεναι, ἐξετείνοντο περίξ τοῦ οἴκου· κατεκόσμουν δ' αὐτὸν ἄφθονοι δεξαμεναὶ διαυγεῖς καὶ λαμπραὶ, καὶ ἀντήχει ὅλη ἡ ἔπαυλις εἰς τῶν ὑδάτων τὰ κελαρύσματα καὶ τὰ κελαδήματα παντοίων πτηνῶν ».

Εἰς τὴν θελκτικὴν ταύτην θέσιν, παρ' αὐτὰ τὰ ἐρείπια τῆς λαμπρᾶς ἐπαύλεως, ἐκέκτητο οἰκίαν ὁ Κωνστ. Ἰωνίδης, ἀνὴρ ὃν δικαίως δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν ἐφάμιλλον τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου τῆς Κηφισίας ιδιοκτήτου, οὐχὶ τοσοῦτον διὰ τὴν εὐπορίαν αὐτοῦ, προῖόν ἔμφορος καὶ ἐντίμου φιλοπονίας, ὅσον κυρίως διότι εἰς αὐτὸν ἐφαρμόζεται ὅ,τι περὶ τοῦ Ἡρώδου ἐλέγετο, ὅτι παρ' αὐτῷ ὁ πλοῦτος

ἐρέβλειψε. Τῷ ὄντι, γνωσταὶ εἰσὶν εἰς τὸ Πανελλήνιον, καὶ
 πᾶσαν Ἑλληνος καρδίαν κεχαραγμέναι αἱ πρὸς τὴν πα-
 τρίδα γενναῖαι προσφοραὶ τῶν Ἰωνιδῶν. Ὡς ἐπίμετρον δὲ
 τῶν εὐεργεσιῶν των ὁ σεβάσμιος γενάρχης αὐτῶν ἐδωρή-
 ατο τὴν ῥηθεῖσαν οἰκίαν εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑται-
 ρίαν, καὶ προσέτι οὐκ εὐκαταφρόνητον ἑτησίαν συνδρομὴν
 ἐπὶ δέκα ἔτη πρὸς τὸ παρόν. Δι' ὃ ἡ Ἑταιρία, θέλουσα νὰ
 προσμετρήσῃ τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτῆς τὸν φόρον πρὸς τὸ
 μέγεθος τοῦ δωρήματος, ἐψήφισε νὰ ἐπιγραφῇ τὸ ὄνομα
 τῶν Ἰωνιδῶν παρὰ πᾶν μνημεῖον ἀνεγειρόμενον ἐκ ταύτης
 τῆς χορηγίας ὡς καὶ ἐν τῷ μουσεῖῳ ἐπὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ γε-
 νησομένης συλλογῆς γλυφῶν καὶ ἐπιγραφῶν· εἰς τὴν στή-
 λην δὲ τῶν εὐεργετῶν ἀναγράψασα τοῦτο τὸ δόγμα, ἔστη-
 σεν αὐτὸ πρὸ τῶν Προπυλαίων, ὅπου ἕκαστος εἰς τὴν Ἀκρό-
 πολιν ἀνερχόμενος θέλει χαίρων ἀναγινώσκει τὰ ὀνόματα
 τῶν γενναίων φίλων τῆς ἐθνικῆς δόξης, καὶ θέλει ἐπαινεῖ
 τ' ἀξιομίμητα αὐτῶν ἔργα.

Τὰ τεμάχια ταῦτα περιέχουσι φορτικὰς ἐπαναλήψεις, διότι
 εἰσὶ μέρη λόγων ἀπαγγελθέντων εἰς ἐτῶν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλή-
 λων. Ἐκρίθη ὁμῶς οὐχὶ περιττὴ ἡ δημοσίευσις αὐτῶν, ὡς ἐν μέ-
 ρει ἀφορώντων τὴν τύχην τῶν κυριωτέρων μνημείων τῶν Ἀθη-
 νῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπαρτιζόντων τῆς τοπογραφίας αὐτῶν πα-
 ράρτημα.

